

1

Pawlicki T. G.

8-68

8264

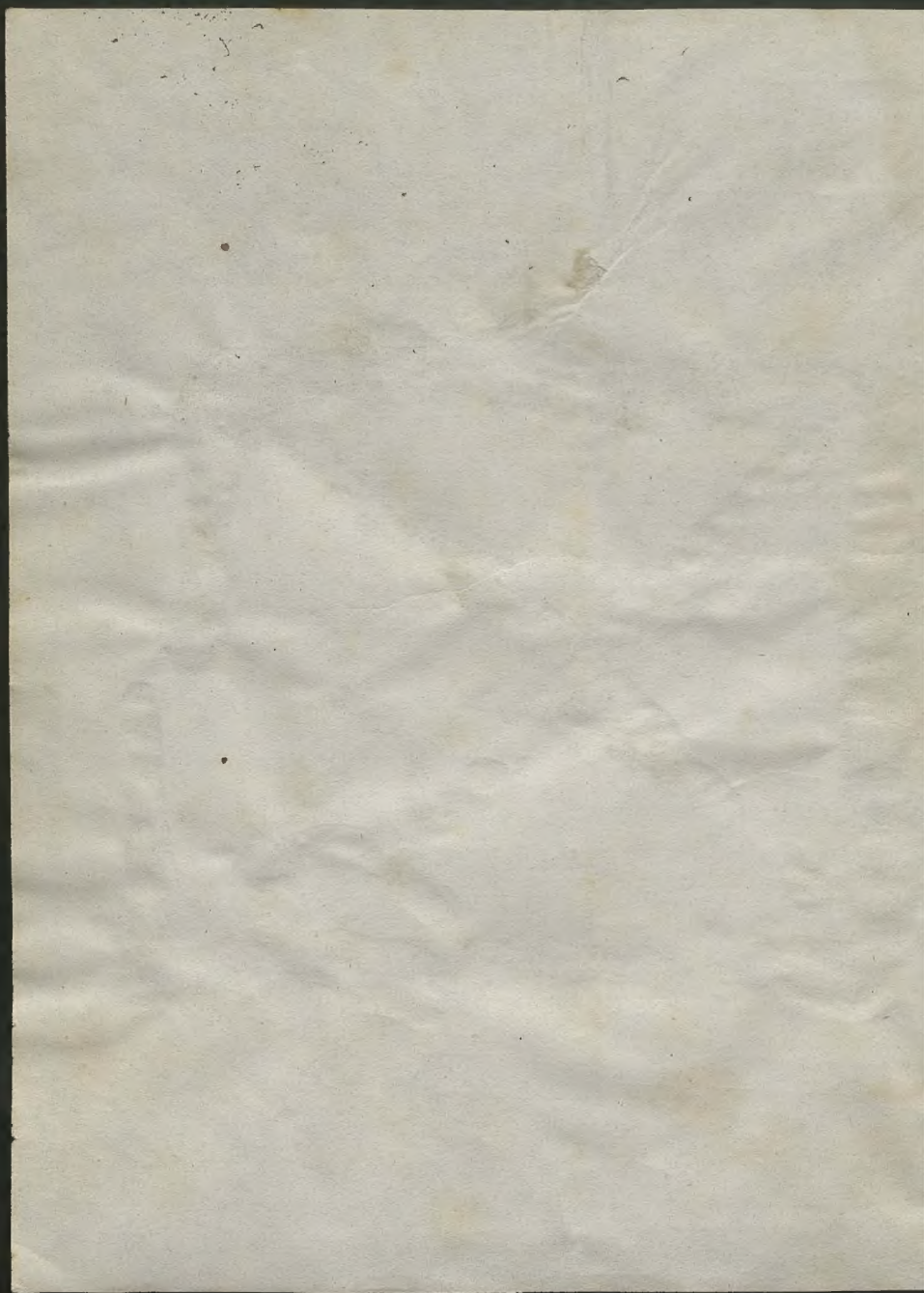
1

475

8264

1

Institutiones
Civiles

Definitio jurisprudentiæ: quæ tradit Tullius: ex storum schola de-
prompta, perat in genere proximo. Relicta ea Definitione
hanc alteram recipimus, juxta quæ dicitur jurisprudentiæ
scientia prædictæ quæ sunt leges notandas, interpretandas

1° appellatur scientia quæ sit complexus principiorum ac notionum
ex quibus certæ consequentiæ deduci possunt

2° practica eo quod jurisprudentia non versatur in rerum contempla-
tione, sed circa leges, casusque qui occurrunt v. occurrere possunt
ad nostram, quibus utilitate trahi possunt

3° circa leges notandas, etiam materiale est proximum jurispru-
dentiæ ob id sunt leges et nosse legem est 1um officium illius
qui jurisprudentiæ vacare desiderat. Si quis in foro versetur
aliquæ legem notitia, latere ille poterit, non autem ratio
censeri, merito a Tullio appellatur rabuleæ

4° interpretandas, etiam nosse leges non est earum verba tenere,
sed ut est potestatem unde qui noverit quid sit leges, sed non sit
verum est genuinum earumdem legum habere sensum, ab eodem Tullio
appellatur legulej. Denique

5° propriis questionibus applicandas a. e. quod verum jurispru-
dentiæ constituit. Is enim talis existimari tantum potest qui

qui ut solū leges noverit
sed qui ut leges calleat
questionibz applicare, ē ad ear leges norma earde quest.
dīnare, nec nō juris prudentis sed ad mētē juris peritū
appellari poterit.

Vocab. jg alias etia significatōes ē quādo plures prae
fere pō: 1° indicare legē contextū quo sensu dicitur

jg dī: hūm: civ: mī:

2° locū in quo magistratū nra potestate per pōditiōē
exerret n. tribunal. Inde „rapi in jg“ idē sonat ac vīd
tribunal trahi.

3° pro eo q. bonū ē agnū ē

4° aliquando usurpatū ad signif: novellas relationes quae
inter hōes solent intercedere: jg amicitiae, pīs propinquitat
is - demū

5° nūm pō ē frequentissime sumitur ad signif: morale quā
dā attributū hōibz competent. In qua potestate signif: n
arbitratur, definitū pō: potestas rationi ē legibz conformis
in aliquid v. in aliquē

Ex quibz verbi stare apparet ad habend: v. nō jg quae
nō morale attributū importat, necesse esse ut nō solū

legitq, sed etia rationi sit conformis. Dicitur in aliquid v. in
 aliquid, sub quo respectu dicit: qd in reale e personale. Reale
 qd po dicit etia qd in re v. in re, e potestas competens ad
 aliquid sibi habend sine respectu ad quemcunq exde objecti
 possessore. Ig ante personale defen: potestas competens in
 aliquam personam quam negotiu aliq interverserit ut haec ali-
 quid v. facere v. dare teneatur e h. qd dicitur etia ad
 re v. in personam. Ex qua definitione patet qd perso-
 nale personae, in qua negotiu habemq. De persov-
 nati iure habetur caempla in emptore, qui iusta persol-
 vent rei emptor pretiu qui tamen haec res fuerit ei tradita.
 Cu emptor acquisiverit rei illiq contractu qd personale,
 no ante reale, quia traditio nondum secuta e, poterit ven-
 ditore cogere, ut re vendita tradat, si ante venditor al-
 teri emptori re ista vendiderit e tradiderit, no poterit
 prior emptor ab altero re vindicare, eo q. nonda in re illa
 reale qd fuerit adeptus.

Ig d. vidi solet in perfecta e imperfecta. Perfecta e ea
 facultas qua tantu vi habet, ut nobis tribuat potestate
 vis e conventionis ad habend. Nam q. nobis praestand v. sol-
 vend e. Imperfecta vero dicitur illud qd potestate quide

prohibet postulandi, non autem si alter renuat, coactione uti.
 Illiguntur sunt s. q. q. habent pauperes ad subsidium petend. etc.

De jure naturali, gentium et civili.

In h. titulo q. usurpatus ad signif. legum complexum
 q. naturale dicitur q. natura omnia animalia docuit
 et adjungit Tustin: istud q. non unius generis proprium
 esse, sed omnia animalia, quae in caelo, in terra, in mari
 paucuntur. Quae definitio nullatenus probari potest; bruta etc.
 non animantia nulla ratione possunt dici esse idonea
 ad legem naturalem habendam, lex enim non est nisi a norma
 juxta quam artiones suas dirigere debent ut, pro quibus haec
 lex lata est, apparet, ea bruta animantia esse legis natu-
 ralis incapacia, quae valent et legem movere et libero arbi-
 trio polleant, ut tramite legis sequantur. Quae compe-
 sunt quidem horum praeditis intellectu ac libera voluntate
 non autem brutis animalibus, quae intellectu et libera volun-
 tate destituuntur.

Cum vero ad vere nocendum q. sit q. naturale prout sonat
 legem naturalem complexum, juverit noscere quid sit lex na-
 turalis juxta definitionem traditam ab D. Thoma:

participatio legis aeternae, facta creaturae rationali,

præcipua quæ sint intrinsece bona, prohibens, quæ sint
intrinsece mala.

gentium appellatur a Just: q. naturalis ratio inter oēs
hōes constituit ē atq; obq; per seque instituitur

Deniq; jō civile dicitur a Just: p. quia populo ipse sibi con-
stituit ē resq; propriæ civitatis ē.

Itē jō civile appellatur ex civitate pro qua latū ē q. civitatis
vocab: nunc latiori, nunc strictiori sensu interpretatur: si latiori,
universū populi significat; qui civitas sumatur in sensu strictiori;
inducat complexū plurimū domorū & plurimū familiarū. Si jō civ. dicitur
a civitate v. a nationib; pro quib; latū ē, patet not esse jura
civilia, quot sunt nationes - rationū, aliorū etc. At subdit
Just: ut dicitur jō civ. alq; collata adjectione, jū civ. Rom:
linguā pro ceteris excellens, indicatur. Itē civ: Rom: divedi-
batur in scripta ē nō scripta: scripta dicebatur ut q. litteris
conscripta ē, sed q. fuisset solemner promulgata, nō scripta
quib; nō nisi promulgatione a subditis observaretur.

(In bonianq, Dorotheq, Theophilq, prior componit Instit. Just.)

Itē scriptū Rom: ante Justin. præter XII tab. sex constabat
partib;: 1° legib; propriè dictis 2° plebis viti 3° Senatq;
consultis 4° Principū placitis 5° magistratū edictis -

6° prudentia responsis in

Leges erant propriæ illæ quas anis. P. R. senatio magistratu rogante in Comitibus calatis constituisset.

Plebiscita dicebantur ea quæ plebs sancisset exclusis senatoribus atq; patriciis, plebej magistratu rogante i. e. plebis tribuno. Ab initio plebiscita obligabant tantum plebem quæ illa jusserat, at tractu temporis per legē. Fortensia concessa ē, quidquid plebs jussisset, universa P. R. obligare. et id ut genis plebis reclamantis indulgeretur. Leges ē plebiscita ordinario nomē sumebant a magistratu qui corā universo P. R. corā plebe legē illā v. plebiscita illud jussisset. Senatusconsultis sunt Decreta quæ ad principis mercedē senatq; jussisset. Q. facta ē postq; Imper. Tiber. legū condendas. potestate e campo in curiā transtulit. Principi placita sunt v. decreta v. epistole v. responsa principis quæ voluisset legis vi habere.

Magistratuum edita ea erant quæ revocanda proponebantur a magistr: curialib; s. prætorib; ædilib; censorib;. Prætores qui inter præcipua officia illud habebant judiciorū exercendū sub magistratuum aut auspiciū edita proponebant quo mō dicebant jura quæ ipsi jg erant dicturi.

Cum oēs praetores pro lubitu novo edicta proponere possent,
 difficultas ē confusio ex huiusmodi editorum varietate, facta ē, at
 Super. Edicti manderet, tamen, imo pariter multis Salvis Iulianis
 ut ex omnibus praecedentium praetorum edictis quae meliora essent
 colligenda in unum edictum cōficerent. Iusta quidam oēs praetores
 essent per litteras, q. deinde appellata fuit per praetoriam perpe-
 tuam Salvii Iuliani.

Recler, ob. proponabant edicta v. de annuarii. de iudicariis etc.
 Benrosore, deniq ē qui edicta proponebant de civitate morum honesta-
 te, de civium censu.

Hec magistratus edicta ~~constituebant~~ apud Rom. per honorarium
 Pretoria iuris civ. pars constituebatur praesens: responsa. Ippre-
 dentes v. praesidentes erant homines privati qui appropinquante praesiden-
 tia accubant quorum responsa per praesidentem constitero
 non poterant; at haec responsa iuris ut obtinuerant ex praesidis
 mandato v. ex eo q. talia responsa per consuetudinem ut legis
 adepta fuissent. - Iuris pars responsa praesidentum constant
 edicta fuit apud Rom. per civile. haec per civ. Rom. tot partibus
 constaret, ex quibus novellae erant amplificationes, ita ut iuris
 civ. studium plures difficultates importaret, visum fuit. haec
 leges in compendium regere. Novellae ante Iustini collectiones

facte fuerunt, ad multa imperfecte. Editi perpetua Salu-
tationis continebat praeterea editi. Cod. Gregorianus con-
tinebat textum principum constitutiones ab Hadr: usq. ad Dioc:
Cod. Hermogen: a Diocli: usq. ad Constant. M.

Sed hi codices non nisi principum constitutiones continebant,
ē quide usq. ad Constant. M. A Theodorio Imp. editi
fuit tertius codex, complectens const: aliorum principum
ē dicti fuit Theodorianus. Vniuerse perfectus hic codex
erat, Codex perfectus eddit Justinianus

hujus operis pensant. manserat: in compend. redigenda erant
2 milia voluminum, in quibz. roma: juris prudentiae senten-
tie comprehendebantur. Et fieri voluit Justin: unde praecipit
Tribon: alijs sedet illustrissimis juriscons: ut religerent,
que viderentur magis sapientia, utilior, opportuna, haec
in unum colligerent. Opus biennio perfectum ē: vocata ē di-
gesta v. pandecta - Digesta, quia in h. opere in ordine di-
gesta sunt omnes materiae quae pertinebant ad j. civile.
Pandecta a grav: totū continere parv, diximus quia
totā jurisprudentiae mentia continerent. Opus divisum fuit
in 4 libb: quinq. liber in plures titulos distinctus, qui
libet tit: plures leges v. prudentia responsa aut fragmenta com-
plectitur. In referendis hujusmodi sententiis nō solum verba
verba sunt roma: juris prudentis verba, sed etiam nomē au-
toris appositum. Antiqua v. huc prodierunt pandecta Tribon:
in studiose juventutis comodo composuit eide Tribon: nec nō
juricons: Theophilo ac at ex pandectis juris in-
stitutiones s. elementa compilarent, seqq: methodi classifi-
mi juriscons. Jaci quae Justin: nostrum appellat. Quae institt.
sunt ē sanctione imperiali munitae eode die quo con-
firmata fuerunt pandectae: Cal. Dec. 533.

Editis pandectis atq institutionibz compertū ē plura in
illis extare quae pugnabant v. diversa erant ab iis quae
habebantur in Cod. Justin. Praeterea deerant in Cod. illo
plures constitt. Deinde edita a Just: praevallos novis;
q. nec alijs 200 numerū excedebant, unde orta necessi-
tas praevid: instaurandi. q. opo perfectū fuit unigeni-
tatis: vocatq q. ē cod: ^{Justin:} repetitae pralectionis.

Qui cod: in XII libb. distinctus, quoq lib. plures continet
titulos, quilibet Tit: plures praeponit constitt. s. leges comple-
titur. Postquam hū cod: vulgatq ē Justin: nō desinit
a novis legibz, promulgatis, quae utpote recentiores ap-
pellatae sunt novellae Plures ex hūc constitt. n. novellis
graeo idiomate exaratae sunt, quod nunquam antea conti-
gerat, cū oēs leges latino stilo essent elaborandae.

Plures sed nō oēs Justin: Temp. novellae quae pō ^{distinctae}
fuerunt a celeberrimis juriscons. Cypario, recensentur
CLXVIII. Quatuor igitur sunt partes Justin: juris ē celeberrima illa
collectione efformant ab h. principe distinctae
dictae. ~~Prima~~ ^{Prima} collectio ē ea quae continet ^{quae} graviora ē
sapientiora habebantur in Rom. legibz, unde hujus collectio
atq temporibz audente existimationi ē admirationi fuit

Ver etiam factum ē, ut postquam p^{ro} ser. XII Justin. ord. item edi-
ta fuerint, ad eas excolendos accesserint omⁿi sapientia studi-
os^{us} cultiores nationes illud q^{ui} receperint ac veluti suū habue-
rint, q^{ui} commune nuncupata fuerit

It^{em} nō imptō appellamus q^{ui} ex populi morib^{us} sensu inductu
ex legislatoris consensu salte^r presunto, q^{ui} q^{ui} communiter appella-
tur consuetudo. De consuet. praeter definitione nihil aliud agā
etenim ex professo de ea fit sermo in iure cano: ē theoriae quae
ab eo traditur sunt ecce^{ss} quae tradi possunt in iure civ.

2° It^{em} civ. dividitur in publ. ē priv: Publ: illud q^{ui} versatur in
in generalia corp^{is}. negativ^a (de legib^{us}, tributis, de m^o exer-
cendi magistratib^{us} etc) It^{em} vero priv. illud nuncupatur q^{ui} respi-
cit privator negotia (testamenti, contractib^{us} etc). Von
prior, sed haec posterior juris species constituit obj^{ectum}: nostrar in-
stit^{utionum}.

It^{em} civ. dividitur in q^{ui}

It^{em} civ. stricte dicta complectitur eas leges quae docent quib^{us}
iurib^{us} fruuntur cives s. in sua personali^{bus} bonis quae possident

2° quom^o rer dominia possint acquiri, quom^o inter viros o. mor-
tuos causa cives de bonis suis valeant dispendere; quom^o celebren-
tur contractib^{us}; deniq^{ue}: quib^{us} legib^{us} iura sua possint suer^e.

Itq. ante omnino illud nuncupatur q. complexitibus eas leges
quae prohibent ne vires v. resp: 2. aliis viribz detrimentu
aliqu. inferant nec nō quibz poenis earū legū violatores
sunt plectendi.

Tit. III. De jure personarū.

Personae vocab. aliud sonat penes philo: aliud penes jurs: Philo-
sophi personā dicitur ens rationale per se subsistens, Jurs:
vero persona appellatur homo qui praeter ea quae habet in statu
naturali etiam habet in statu civ: ex quibz patet, juxta philo:
omnes homines esse personas, nō autē omnes personas debere esse viros.
Juxta jocos omnes personae sunt vires, sed nō omnes vires sunt
personae. Statq. vero indicat conditionē aliquā in qua omnes
constituti nonnullis jurbz pollent. Haec considerari possunt
v. in statu naturali v. in civ: In statu natur. homines sub
his relationibz quae connexionē habent in civilibz legibz consi-
derari possunt v. relate ad existendi in v. relate ad sexu
v. relate ad aetate. Relate ad existendi in homines alii sunt
nati alii nascituri, ~~etiam~~ nati dicuntur qui vixi e viles
s. naturaliter s. ex utero matris uteri in hunc prodierint.
Dicuntur meriti qui p. concepti in matris utero animati ex-
istunt. ap. legē Rom. appellantur.

Homines habentur maiores postquam annu 25to ætatis sue expleverunt. Iuxta recentiores leges ætas major habetur putari, qui annu 21um absoluerint.

2° Vires minores divid: in puberes & impuberes. Pubes habentur impuberes usq ad annu XIV^{um} ^{expleto} si agatur de masculis, usq. ad a. XII^{um} expleto si agatur de feminis. Impuberes usq. ad septenniu appellantur infantes, quasi non fantes, & re vera hac periodo loqui non loquuntur, v. si loquuntur, non ratiocinantur.

Ab infantia usq. ad annu 10^{1/2} agatur de masculis, usq. ad 9^{1/2} si agatur de feminis, dicuntur infantes proximi. Ab hac periodo usq. ad pubertatis annu dicuntur pubertatis proximi & vira legibz habentur soli capaces.

Pubertas disting: in plena & remiplena: In mascul: pubertas plena habetur p^o an: 18um, in feminis p^o an: 14um. Majores disting: in juvenes & senes. Quia ætatis periodo p^one habeat ætas utilis ac succedat senectus, leges quidæ gener: p^oncipiis definiant, & aliquando habent senem qui 53um, aliquando qui 60 v. 65um annu exonerat. Longissima vira ætas senectus erit 100 annor.

Simplex est qualitas ex qua homo constituitur ex statu naturæ: ac statu civ: & veluti persona ante leges habetur:

1° libertas · 2° civitas · 3° familia.

Sub libertatis respectu homines distinguuntur in liberos et servos, sub respectu civitatis in cives et peregrinos; denique sub respectu familiae in patres familias et filios familias.

De libertate.

Nō agitur de metaph. libertate, quae propria ē corpusq. hominis. Haec enim omēs homines fruuntur ^{leg.} i. ab humanis legibz v. a quacunque hum. potestate nō avelli, nō unq. impediri, constringi, nō autē tolli. Sic agitur de libertate civ: quae definitur a Justin. vis ac potestas faciendi quodlibet nisi aut. vi aut. jure prohibeatur. Libertati civ: opponitur servitus: constitutio juris gentium, quae quis alieniq. dominis contra naturā subicitur (Justin.)

Dicitur servitus 1° constitutio juris gentium, quia antiquioribz temporibz nō solum apud Rom. sed etiā penes alias nationes ista miserrima hominū conditio obtinebat.

2° quacumque subicitur alieniq. dominio: etiam juxta Rom. leges hoc etiā juxta leges fere om̄i populis, servi veluti ceteri referre erant in potestate dominorū suorū.

3° contra naturā: quae Justin. explicat contra naturae inclinationē; etiam omēs homines libertati student et servitutis conditionē deunt. Item si respiciatur servitus rom: dixerit

pūis nō solū contra naturā. sed etiā contra legē naturālē: eo q.
 nē nullo fuerentur pūe civis: sed q. dētenē ē, rebus arrens-
 bantur ē. extrahantur hūc crīmentū quē in res sātimo-
 niō erant, ut si quid servus acqūisisset, nō aut egi, nō domi-
 ni erit. Dominus autē de aliis rebus, etiā de servis dispo-
 nere poterat: ^{donare} locare, vendere, impūe, flagitū vendere, ac
 supremo supplicio mulctare. Hec immanis dominorū potes-
 tas erit nos servos non alios limites pena ē sub imperat.
 Aug: etq: Hadria: pō temporis spatium nō breve prohi-
 bitū fuit oī servorū occisio, si alq. rationabīlī causa mors
 servorū a dominis illata fuisset. Servi alii nascantur alii
 fiebant. Nascebantur qui a matre ancillā orti fuissent
 appellabantur vernae, quasi vere nati servi. Fiebant autē
 servi v. jure gentiū v. jure civ: Habebantur servi ex jure
 gentiū qui bello capti fuissent, dicebantur etiā mancipia
 veluti manu capti. Tunc autē civ: plurib; mōs fiebant hōes
 servi. Ita habebantur in servitutē lapsi, qui ad metallū
 v. ad opēra publ. perpetuo fuissent damnati. Fiebant
 etiā servi qui ab aliquo asserti, ~~intra annū~~ p̄scriptā cautōne,
 intra annū

Imp. Justin. oēs civ. modos redigendū hōes in servitutē abrogant,

duobz exceptis: 1° si major XL annis, nec fraudē passq̄ onet ad
 pretiū narkipendi; 2° si quis a domino libertate donatq̄
 deinde in eundē ingratitudine progreſſe admisiſſet. Ingratitudo
 p̄mo p̄ſequentis dicitur quando pro bono excepto, nō solum nō redditū bonū
 recipi maluit.
 Servitq̄ propria apud nos penitus ignoratur q. beneficiū repetendū ē
 a litane libertatis principiis ē decretis omnioꝝ pontificū, qui
 in q̄ſi nō posset, ut uno tempore servitq̄ abrogaretur, dīcunt
 aut, ut prius omnia ad mēſq̄ tractandos servos nos ad
 ducerent. Deinde inducunt q. domi ut fertilior, esset in
 servis, nō a penitula liberandis hanc vix alii monumēto-
 nis mē fuerunt induta, deinde servi sive servi tota servi-
 tas disponit, ut tunc nō nisi pō longū tempq̄, q. si nostra
 quoq̄ cetate in quibz dā Europae partibz forte servi existent,
 longe differunt a servis Romanis. Si quidē dicuntur glebae
 servi, quia glebae additi, tunc in ea in dominiꝝ possessione
 frascant, nō tamē comparari sunt, quia sub pluribz reperi-
 tis habentur liberi ē pluribz juriſq̄ vitiſq̄ fruuntur.

Tit. IV. De ing

Dicebantur ingenui cives qui a natalitate juriſq̄ fuerant

quasi inde ingenui erant libertas. Legi rom. valde libertat-

faverebat, ita ut nō volu- ille qui natq̃ esset ex utroq̃ libera-
parente, verū etiā qui ex altero parente esset natq̃ liberus
v. etiā qui esset natq̃ ex matre, quæ licet ancilla fuisset
ipso tamē v. tempore conceptionis v. aliquo gestationis v. tempore partus
libertate gauderet. Tunc qui nati fuissent ingenui, i. quæstus in
servitute lapsi fuissent, recuperata libertate habebantur tem-
pore liberi nō vero liberti, quia per juris fictionē

Tit. De libertinis.

Qui essent ^{ex} iusta v. legitima servitute, in quæ detinebantur,
a domini ^{liberati} appellabantur v. liberti v. libertini. Liberti relate ad domi-
c quo fuissent manumissi, libertini relate ad temp. Libertas
concedebatur per manumissionē, quæ ē actus per quē dom. servus
sui c potestate sua dimittit. Plures ap. Rom. erant manumissionis
mōi: alii solemnes alii nūq̃ solemnes.

Solemnes erant 1° manumissio 2° per censum 3° per
testamenta. Deinde sub Imp. Rōm. dixerūt quartū liberandi
mōi in sacrosanctis foribus

Manumissio per vindicta ita fiebat: dom. servum suū adducebat
corā magistratu, apud quē erat legis actio. Incepit servus
manu circum agere, hæc verba proferens: hunc hoc libe-
re volo. Deinde

Tunc actor

illi tangebat virga, quae dicebatur vindicta, et ita servus libertate erat
assensu.

Per censu libertate acquirere servus, qui ex Domini voluntate nomen
suum retulisset in censu liberos, in quibus nomen domini nomina
inscripta erant.

Per testamenta ferebat sollemnis manumissio, ut Domini in suis testa-
mentis v. directe v. indirecte servus in libertate convenisset.

Primum in senectutine abijt, sub Imp. Xenis invenit aliq.
Novallis temporibus, praesenti praesentis scribi sollemnitatibus, Domini
typus hortatu ad eorum deferrebant epistola, in qua relata erant
nomina eorum servorum quos Domini volebat manumittere. Advensente
solemniori die in scrib. lector presentibus iis servis, qui libertate
perabatur, legebat nomina eorum, qui ex Domini voluntate liberi
fiebant. Qua lectione absoluta, parvis scrib. portis, qui antea erant
servi, nunc liberi dicebantur.

scrib. minus sollemnes et ipsi plures erant, quibus Domini poterant servos
suos manumittere. Satis erat, ut Domini per acta aliquae externae vo-
luntate sua manifestaret de libertate servos donanda.

Ita fiebant liberi, quos Domini v. iudice dixisset liberos v.

2. v. quibus Domini misisset epistola per quam libertate donabat

3. v. liberos dixisset v. iudice v. Domini misisset, servis aut

quo, ita ut non posset patronus libertum in se vendere, nisi prius impetrasset magistratus veniam.

1° Libertus patrono suo operas liberales praestare debebat, nec vero operas fabriles, si in iuramento promississet.

3° Si libertus intestatus obisset atque liberis, ab intestato patronus in eorum hereditate succedebat.

4° Si vero libertus remanens invideret et non desereret prole, parte dignam debebat patrono relinquere.

Tit. 14. Quibus ex causis manumittere
non liceret.

Ne per manumissionem fraudarentur creditores neque civitas foederetur ex servorum conglutinatione, qui manumissi erant et qui prohibemur non vendebantur 2 leges latae sub Aug: 1^{or} Aelia Sentia 2^a Furia Caninia. De 1^{or} in h. tit. agitur, de 2^a in seq. Lex Aelia Sentia non dicta a Aelia Sentia, sub qua lata est, 2 habebat capita, in quorum 1° constituebatur, ut in illa habenda esset eorum servorum manumissio, facta in creditorum fraude. Constituebatur autem in hunc finem facta, si domus v. j. non erat par solvendi creditoribus v. ob manumissiones factas futurorum.

Alteri legis caput dicebatur, ut minor ~~XX~~ annis non posset servos manumittere, nisi causa probata in consilio v. per vindictam.

vita. Iustin. confirmavit, 1^a legi Aelii Sentii iuxta, at immutavit 2^a e permisit, ut adolevens XVII annis major quot vellet servos posset libertate donare, imo deinde praescribit ut id prohibito facere posset postquam pubere aetate attigisset, ea nempe aetate, qua testamentum condere posset.

Tit VII De lege Furia Caninia tollenda

Ad tollenda civium corruptionē quae eveniebat ex nimia servorum manumissione ab hac lege Furia Caninia tanta fuit, ne Domi in testamentis suis possent, quae admodum antea quot servos vellet, manumittere, sed statutum ē

1° ut qui X haberet servos, non nisi dimidiis posset libertate dare

2° qui XXX, manumittere non posset nisi 3^a parte

3° qui L, quarta parte

4° qui CCCC, parte quinta - ultra hunc numerum nefas erat libertate concedere.

Imper. Iustin. lege illa veluti libertati contraria ē idcirco ante vitate nimis volubente penitus abrogavit, permisitq. ut quot vellet Domi, sive inter vivos n. per testamentum manumittere.

Tit VIII De iis qui sui v. alieni juris sunt

Postquam Iustin. in superioribus dit. egerit de libertate, cuius respectu homines dividuntur in liberi ē servi, videtur agere debere de civi-

date, at ne ullū quidē verū sit de hujus^{us} discrimine. Ratio videtur
 esse quia sub Imp. ē proscriptis sub Antonino Paracelle com. civitas,
 quae pertinebat solū ad eos, qui in Urbe orti fuissent, deinde extensa
 fuit ad Italos, sed plurib^{us} sub restrictionib^{us}, ab h. principe data
 ē oib^{us}, qui Rom. imperio fuissent subiecti. Omissio igitur h.
 respectu fit transit^{us} ad familie statū, in quib^{us} homines dividuntur
 in patres familias ē filios familias. Patres familias habentur nō
 ii, qui liberos habent, sed oēs illi, qui sunt sui juris, qui pa-
 trice potestati sui subiacent, unde fieri pōt, ut unusq^{ue} dicitur infans
 lingua patris familias aut habend^{us}. Qui vero ^{sui} juris nō sunt ē
 patrice subijciuntur potestati, appellantur filii familias, unde
 fieri pōt, ut pater natus sit, uxores ē filios habeant ē tamen
 filii familias appellantur, si pater eor^{um} adhuc vivat. Filii
 familias ille videtur qui nō ē sui juris, sed patrice subiectus
 potestati. Justin. in h. titulo distinguit homines in eos, qui sunt
 sui juris ē qui sunt juris alieni. Homines sui juris dicit patres
 familias, homines vero juris alieni debet esse posse v. servos v.
 filios familias; sunt vero, qui domini^{us} potestati sunt obnoxii;
 sunt filii familias, qui patrice subduntur potestati.

Lit. IX. De patria potestate.

Notand. hunc tit. IX declarantes ea etiā referemus, quae habentur

cit. 1. lib. II. ē quae affirmant ea jura quibz continentur
 In societate domestica filios parentibz suis subditos esse debere
 eiqz reverentia ē obedientia prestare ē praecipue patri qui
 totiqz familiae caput ē dux ē, res ipsa per se clamat. Sed
 quae penes oēs populos leges rō - majore potestate patri com-
 cernunt quā p̄ nativ. venerationē, nullibi nec potestas tā
 ampla fuit, quā in Urbe. ~~ut merito Justin: potuerit asserere.~~
 multi alii sunt homines qui tale in liberos habcant potestate
 quale nos habemus, quae potestas juxta veteres rom. leges
 nullos limites agnovebat, ut recte definiti potuit: dominia
 illimitata patris in filios. Quoadmodum servi erant in dominos
 suos potestate, ita filii familias in patris potestate erant, 12-
 filiqz familias, qui habito respectu ad ceteros homines, viri erant
 ē utiqz jura rō. Invenitur, respectu patris dici p̄ posse
 veluti res. Itaqz patre familias pro libito disponere poterat
 s. 1° de filiorum suorum bonis s. 2° de libertate ē valebndū re-
 s. denum 3° de ipsa vita. Relate ad 1^{am} pro filiis familias
 quoadmodū pro servis ha generale obtinebat principū, quid-
 quid filii familias acquirunt, nō illi, sed patri familias acqui-
 rit. Alerat etiā pater in testamento suo filios praeterire v.
 etiā alij rationabili causa excludendos scribere

Relate ad 2ª poterat de persona filii sui prohibito disponere, poterat ad opus rusticum apparare, poterat aut in vincula conjicere aut vendere, imò & vendere, ita ut non nisi p^o tertiam manumissionem filius a patris familiar potestate maneret inanis, ita ut sub h. respectu filius familias deterior esset quā servus conditus. --

Hæc jura tam effrenata, sub Imp. limites passasunt, ac
 1° j^o vite ē neis sub Imp. Trajano ē Hadr. magis vulgare cepit, ut pater frueretur patris familias ex quo comperitur eos dolose liberos suos interfecisse: Deinde xana disciplina paulatim potestati patris dimitte emolliente, sub Imp. Constant. j^o vite ē neis, quo patres fruebantur, abrogata ē. Deinde sub Imp. Theodosio ē Valentiniano statutum ē ut liceret quidē patri leves filii sui errores ē culpas corrigere, si vitia tamē grave filius admisisset, pater debebat eū ad magistratū ducere qui probato crimine juxta patris sententiā debebat in filium animadvertere. Tandem Vergente in patribus familias potestate corrigendi filios ^{statute ē & filii familias} qui flagitia admisissent, nō neq ac neq qui cives, ordinis pœnis essent subijcendi corā magistratibus.
 2° j^o vendendi filios ab Imper. Diocletiano sublata ē; Deinde sub Constant. M. ad majora mala evitanda concessi quidē fuit pa-

rentib; liberos vendere, sed tunc ^{recentior} natos ē ex matris utero
 rubentes. Haec etia famulas deinde sublata ē in parentib;
 pauperib; ex publ. censo subditi ad prole alende prebetur.
 Ita pariter sublata fuit q; patri v. procreandi liberos suos
 in heredi v. exheredandi alq; legitim. causa. Deniq; etia
 relate ad bona filior; familiis limitata ē patris potestas, in-
 ducto discrimine inter peculū castrense, quasi castrense, pro-
 fecticiū v. adventiciū.

Peculū nomine venit ea patrimonii pars quā v. rerū v. filij
 familias possidebat, separata a patrimonio v. domini v. patris.
 Relate ad filios fem. h. peculū pō esse v. castrense v. quasi
castrense v. profecticiū v. adventiciū.

Castrense illud nuncupatur q. filij fam. sibi acquisivit v.
 militie occasione v. in militia. q. peculū 1° inducit Imp.
 Aug. ad alluendos juvenes ad militiā.

Quasi castrense, inducta a Const. M. ad imitatione peculū
 cast. illud ē q. filij familias sibi acquisit v. in militia
 logata aut etia in militia civil. v. in viciniaz ē liberaliū
 artū professione.

Profecticiū illud dicitur q. derivat a filio fam. v. a patre
 v. ab extraneo, sed patris induit.

Adventicia illud dicitur q. filius fam. adeptus ē v. illiberalit. an-
tū exercitio v. ex successione hereditaria aut cognator v. etiā
ex secunda fortuna.

Ita vero, si agatur de penulio casti. h. penulio c. relate ad pro-
prietate v. relate ad usū fructu ac administrationē totū ē filiū;
ē relate ad h. penulio filiū tanquā pater fam. v. eundē ē.
Itē dicitur p^{ro} sub respectu penulio q. pater casti.

3° propositum dicitur in sua proprietate quā usū fructu ad patre per-
tinet, ē in filiū nō habeat nisi administrationē

4° adventicia relate ad usū fructu ē administr. pertinet ad patre
relate ad proprietate ad filiū spectat: —

q. obtinet si agatur de penulio advent. ordinario, regulari,
stem ad ē etiā penulio advent. extracord. irregulare, in quo
propter proprietate etiā administratiō pertinet ad filiū, excluso
patre, q. contingit 1° si quid donata v. relicta fuerit filiū, ea
conditione, ut illud penulio sub oī respectu ad filiū specta-
ret; 2° si pater prohibuerit, ne filiū relicta acceptaret, nisi
filiū spectat patris conditione auctoris fuerit; 3° si pater
ē filiū successerint in hereditate intestata aliisq. v. germe-
ni v. germane. 4° si quid filiū data fuerit v. ab Imper. v.
ab Augusta. Tunc ē filiū in negotiis priv. habeatur veluti

apud personam, ideo nequeunt sibi inire donare neq. contractu
inter se inire. §. si filius fam. ob. non pariter proserit contractus
contractus fuerit patre in se vorare, nequit i. facere, nisi prius a ma-
gistratu venia obtineant. Patris potest: 3 sunt fontes:

1° nuptiae 2° legitimatio 3° adoptio

Per nuptias nomen filii fam. per adoptionem atq.
adoptionem filii fam. fiunt.

Tit. X. De nuptiis et legitimatione.

Loquentes de nuptiis videtur 1° quid sint nuptiae 2° quae
iuxta rom. leges requirebantur ad nuptiarum validitatem 3° qui
nuptiarum ritu 4° qui nuptiarum effectus.

Nuptiae considerari possunt s. habito respectu ad legem natam:
v. respectu ad X; s. habito respectu ad civ. leges. In
h. tit. sub h. portione respectu solutio nuptiarum impediens
sec. rom. leges. A rom. jure def: nuptiae: conjunctio maris

et feminae, consortii, ut videtur, dicitur atq. huius juris communis

Appellatur nuptiae conjunctio maris et feminae, quae non solum
corporis est quae animorum, unde illud rom. principi: nuptiarum con-
sensu fit, non concubitus. Dicitur maris et feminae, non unius
maris et unius feminae, quia ap. Rom. non solum erat prohibita
polyandria sed etiam polygamia.

Diruntur nuptiae consortium totius vitae, quia nuptiae natura sua perpetuae. Durare debent. in eorum di fuerunt per morte solute, q. exigit ē proles generatio atq. dumentis nec nō illud adiutorium q. vobis inire coniuges praestare debent. Diruntur tande dī. ē. hūm. juris communis, quae verba referuntur ad ea jura, quae ex quibat mulier, cū deveniebat in manu viri sui; religio deorū Larum ē Penatū quae erant propria familiae viri, ferebat uxoris ejus conjugii.

jura referebantur penes Romanos

1° ut vir ē mulier pā pubertate abrogissent, videlicet ut vir 14us, mulier 12^a annū absolvisset.

2° requirbatur, ut vir ē uxor essent rom. cives, etenim non nisi inter cives rom. iustae nuptiae poterant consistere. Quis attulerq. v. neuter ex conjugibz viri Rom. enet, poterat dari matrimonium, nō ante nuptiae, unde matrimonium erat propriū peregrinorū - inter servos vero nō erat nisi contractum.

3° ad validitate nuptiarū relate ad filios fam. necessarium erat patris consensus

4° curandū erat ne nuptiae essent aut incestae aut incestae aut noxae. Habebantur nuptiae incestae inter eas personas quae v. cognatione v. affinitate coniunguntur iis gradibz quos

leges determinant. Cognatio ē necessitudo quædam inter personas
 ab uno patre veluti a stirpe communi descendentes. Affinitas vero
 ē necessitudo inter coniugē & alterius coniugis cognatos. Cum
 agitur de cognatione v. affinitate inter plures personas, habetur
 necessitas personarū rerū quæ personæ diversis gradibz conspi-
 ciunt, qui diversi gradus lineæ efformant, quæ lineæ esse
 possunt v. rectæ v. obliquæ. Habetur linea recta in ea quæ
 existat inter genitores & genitos, ~~linea~~ vero obliqua ē ea
 quæ coniunctio ita habet stirpem, sed complexitatem etiam pers-
 onarū inter se non descendentes. Itaque vero, si agatur de linea recta
 nuptiæ inter ascendentes & descendentes prohibentur in infinitum
 si vero agatur de linea obliqua, nuptiæ iuxta rom. leges pro-
 hibentur in 2° & 3° gradu. Inter ceteros omnes gradus permissum
 est, dum ab eis abest parentele respectu dñi non sicut pa-
 rentele ē liberis loci. Relate ad cognationē 1000 gradus computantur
 statuitur h. generale principium: quot sunt personæ, tot sunt
 gradus v. stirpes. Relate vero ad affinitatē, ad agnoscendos
 1000 gradus non ut eorum de gradus computatione ad indicand.
 inter quas personas nuptiæ ob affinitatē habende sint incestæ;
 satis erit h. generale principium statui: ob ^{similitudine} ~~affinitate~~ ē ana-
 logia quæ recurrit inter affinitatē & cognationē, propterea re-

current regale 5. in novendis gradibz s. computandis

2. de Terminandis in quibus gradibus ob affinitate prohibeantur nuptiae.
Caveanda etiam erat, ne nuptiae essent incestuosa, sub quo respectu
1.º ob status disparitatem prohibeantur nuptiae inter senatorem et li-
bertam 2.º inter ingenuam et mulierem venicam, multo magis qua-
stuariam 3.º vel precedente impudicitia, ita prohibeantur nup-
tiae inter adulteram et adulterum, raptorem et raptam 4.º ob reveren-
tiam quandam, sub quo respectu prohibeantur nuptiae inter viti-
um et perniciem uxorem. —

Nuptiae prohibebantur veluti noxae

1° ob perversionis periculum, unde fas nō erat Xeno cū Tūdae muliere sumptuā inire;

2° ob parentū rei familiaris ab quo expectari prohibebantur nuptiae
inter tutore e filio ego ac pupilla.

3° ob periculū ^{tyrannidis} ~~rei familiaris~~ ³ prohibentur nuptiæ inter proxime
parentes ē mulierē proximāte

De myrtianis nitibq.

Nuptiae apud Rom. v. fiebant in conventione uxoris in manu ~~vir~~ sui
v. atq. hujus² conventionis si mulier convenisset in manu viri,
appellabatur mater fam. atq. habebatur veluti filia mariti in atq.
agnatione ejusd. viri nuntiabatur, unde non raro ad liberos legitima

legitimi. fiebat haeres
Tres aderant nuptiis, per quos mulier lingua uxoris conveniebat
in manu viri 1° per confirmationem 2° per coemptionem 3° per
usum s. usucapionem. Si hi nupti non intercessissent, ad nuptiarum
validitatem sunt semper de praestito consensu constaret, fieri debe-
bant nuptiales et notaria instrumenta, hi vero mulier non ap-
pellabatur mater fam. sed matrona.

De nuptiarum effectibus.

Testar nuptiarum plures sunt effectus:

- 1° filii qui ex iustis nuptiis oriuntur, habentur lingua legitimi
naturales; 2° ut pater acquirat patriam potestatem super filiis
ex hinc nuptiis procreatos nec non in liberorum suorum descendentes
3° ut uxor acquirat cognomen, nobilitatem, domicilium, forum viri sui
et cognomen et nobilitatem retineat, si prius obitu viri sui in viduitate
remaneat. 4° ut filii ex iustis nuptiis orti succedant propriis
parentibus suis ab intestato descendentiibus.

Satis si parentes testamento videntur, nunquam possunt praeferre
filios sed se debent legitimam partem relinquere v. ex iusta causa
ex. exhereditare.

6° Si filii alii ab intestato deveniant, ad hereditatem vocentur pa-
rentes, qui si testamento videntur et robore non relinquunt, saltem pars

legitime relinquenda ē parentib⁹.

7° Defunctib⁹ agnatis ē agnatis uxor viro suo ē vir uxori maritab
intestate successores.

8° Vir acquirit plura jura super uxoris bona, praesertim dote.

Videndū quid sit dos ē quadruplex: 1^a 2^a qui nā dotare teneantur

3° quanta debeatur one dos; 4° soluto matrimonio quib⁹ ē quom^o
dos restituenda sit?

Duplex generis solent esse bona mulieris quae matrimonio inicit:
v. bona dotalia v. extradotalia. v. paraphernalia. Bona dotalia
ea dicuntur, quae dote constituent et ibi nomine venit quicquid
v. ab uxore v. ab aliis pro uxore datur ad instruenda matrimonii
onera. Extradotalia autē bona dicuntur, quae praeter dote habet
mulier ē defert quidem ea marito suo, ut eadē administret,
reservata tamē sibi proprietate ē usu fructu. Maritus igitur
juxta rom. leges fit legitimus hō bonorū administrator, inde dñ⁹
uxoris mandato poterit

s. judicialiter agere, fruct⁹

tamē requirit eorū uxoris consensu v. in mē v. in famulatu utilitate
consumere, tantū p̄missū ē viro licenti fruct⁹, usuras quae
forte percipiuntur, ē crediti v. mobilibus hōz bonorū ad compensan
das administrationis molestias, ita tamē, ut hi fruct⁹ expendi
debeant in familie utilitate.

Quædam habent jura meritorum super bonæ dotalia, ut statuitur, inspi-
rendum est, si dos sit quantitativa an qualitativa.

Dos vocatur quantitativa, si constituitur rebus, quæ constant quan-
titate, quæ in numerum v. pondere v. mensura ex. gr. M
aurei, M frumenti modii, M vini radii. Si. si ab initio dos fuerit
constituta in quantitate aliqua est deinde pro quantitate data sit
aliqua species, aliq. prædicta rusticum v. urbanum - Dos quantitativa
naturam non amittit, fingitur enim ex illa quantitate
ex. gr. in dicta fuerat patre assignare filio suæ

x solidorum milia, deinde pro eis data est

Fingitur patre solvitur ex x milibus solidorum est marito sibi illud
prædictum acquisitum

Qualitativa ante dos dicitur, in qua ea data est res aliqua immobilis v.
mobilis, quæ tamē aliq. æstimatione v. etiā in æstimatione, ita
tamē ut licet æstimationis facta fuerit, non ad venditionem, sed tan-
tū ad rei declarationem. At rōm. legibz dos quantitativa numerari
solet æstimata. Dos vero qualitativa dici solet inæstimata. Ta-
vero videndum quomodo in quibz primis fingitur marito in dote
quantitativa. Ego plenam dominium acquirit, unde pro pro lubi-
tu v. eā di. vendere, res ex ea fructus percipere, quos tamē in-
venire debet in familiæ suæ utilitate. Soluto autē matrimonio

Debet semper ius, quod de jure, eandem quantitate restituere, etiam si forte dos illa infortunio perierit, quia de dote facta nra, effectus illi expertus est. §. si dos fuerit qualitativa, maritus super ea acquirit quidem dominium singulare, non ante verum dominium. Usque dominii maritus administrat dote, omnes percipit fructus, in familiae necessitate insumendos, debet tamen ista dote integra ac certa conservare, quia non est per ea alienare solutoque matrimonio debet in re in specie sua restituere. Si damna compensare, si culpa sua res dotalis perierit v. instrumenta aliquid passa est; ad nihil ante tenetur, si ex casu pereat. —

2. Distinguitur dos in adventitia et profectiva.

Profectiva, quae constituta est v. a patre v. patris intuitu; adventitia, quae constituta est extraneis abq. ullo patris intuitu. Et ante dicitur illud importat, ut si forte solvatur matrimonium, dos profectiva redeat ad patrem, qui tamen, si item nupserit filiam eandem dote restituere debet, nisi patrimonium decesserit. Adventitia vero penes mulierem remanet.

Dotare ante praeteritis filiam suam debet pater, §. si pater sit iugis, mater loquens filiam suam dotare debet.

Quanta ante debet esse dos? Si constituta ab extraneo, difficile est eam determinare, §. si extraneus in praestanda dote quantitate

nō nominaverit, ep̄dē quantitas determinabitur repperito habito s.
ad conditionē dotantis s. potissimum ad conditionē dotandæ.

Si vero dos fuerit profuturā, ea uirgine debet esse. Quae con-
gruitas aestimari potest adesse, in patre ea assignauerit
parte quae legitime portioni respondeat; q. si filia honeste
in nuptiis per alia determinata dote, ea dos ^{uirgine} ~~genu~~ habenda
erit. —

Dos quædam est ^{pecunia} ~~pecunia~~ data ē in matrimonii favorem, unde solutio
matrimonii ea restituenda ē. Si igitur nupsit uxor, marito
debet restituere dotē in, qui n. per legem. v. ab intestato mulier,
successerint, quæ restitutio illi favenda, si dos constet religio
liber⁹, si vero constet quantitate aut religio mobilib⁹, ad restituend⁹.

creditorum anni spatium. Quia ibi veritatem facienda ē ut
et finitibus, ut forte percepti fuerint pro mulieris morte, de-
ductis tantum expensis, quae ad mulierem origine fueranda
factae fuerint. Aliquando contingere pro ut durante ad hoc

matri monio deo restituenda ut a marito uxorisque p. ardet
si forte maritus vergat ad inopia^{In hac hypothesi}. Deo restituenda ē mulieri,
que hanc ⁱⁿpendere debet in familia bona, unde nequit ea alienare.

Ad repetendam dote a Justin. actio appellatur ex stipulato.
De dote. Cui dos repetitur ab eis qui debent ea restituere, dos

opponi possunt, 1° exceptio dotis nō numeratæ, quando sc. dos promissa quidē ē, sed soluta nō fuit, quæ exceptio facienda ē intra annū, si matrimonium nō existerit ultra biennium, intra 6 menses, si fuerit soluta intra decem mēses; si etiā matrimonium ultra h. temporis spatium steterit, exceptio hæc amplius nō competit. Etiam beneficium competentis in quodammodo restitueret dotē, dicitur beneficium competentie sc.

2. beneficium competit marito v. uxori superstiti v. etiam liberi ex soluto matrimonio natis ē in hujus beneficio ----- hæc persone nequeant ingredi ad solvendum nisi si q. superest, honeste eorū sustentationi sufficiat. —

Postquā per alterius conjugis mortē nuptiæ fuerint solutæ fas ē coniugē superstitē ad alias nuptias transire, sed etiā 19 Rom: dñ novar nuptias nō prohibet, quodam^o prohibere videtur; ex nonnullis poenis privatis solet affigere eas personas, qui tales nuptias inveniunt. Conjux superstitis est, qui ad alias transit nuptias, amittit, nō quidē uti fructu, sed proprietate eorū bonorū quæ a defuncto coniuge ei fuerint relicta; si tamē filii sint superstites, quibz ea bonorū proprietates reservantur.

2 Tota conjux amittit pariter proprietatem eorū bonorū quæ forte habet a defuncto aliujus filii v. filie ē in qua universa una cū liberis

suis. 3° Nequit relinquere alteri coniugi, quae duxerit, pl^{us} quam
 reliquerit prioris liberis tori e quide^m habito respectu ad minim^{um},
 si forte ⁱⁿaequaliter ut^{er} liberis reliquerit. Quoadmod^o ex
 apparet inter castitatis v. restituti^onis poena afficiunt con-
 iuge ad alteras nuptias transiente, duntaxat^o quando adsunt
 filii ex 1° toro incepti, noⁿ ante uis decessentib^{us}. Tunc per
 mulier^{em} suo suo viduata, debebat per integ^{ram} ann^{um} expectare,
 antequam ad alias nuptias transiret, qui ann^{us} vocabatur
 luct^{us} v. luctuos^{us}, re^{rum} notabatur infamia. Quoadm^{od} ja di-
 sting^{uitur}, filii ex iustis nuptiis nati, appellantur legitimi, naturales
 e^{ss}e existimantur ex iustis nuptiis origine habere^e, si nati fuerint
 18° mense p^{ri}mo nuptiis inter v. x mense p^{ri}mo morte coniugis,
 e^{ss}e, quide^m viri e^{ss}e perfecti. Contra tale^m liberor^{um} statu^m datur
 aut^{em} civiles leges directa probatio, sed tantu^m indirec^{ta}, et
 videlicet quae oritur ex absentia v. impotentia viri, inde
 generale principiu^m e^{ss}e patet e^{ss}e quae nuptiae demonstrant. Filii
 extra legitim. nuptias nati, dicuntur illegitimi, qui en^{im} di-
 ctur filii naturales s. nothi s. vulgo quæriti s. adulterini s.
 incestuosi. Filii naturales illi dicuntur quos homo matrimonio
 solutu^m suscepit ex muliere coniugiu^m honesta, quae mulier
 appellatur concubina. Filii vulgo quæriti sunt u^{bi} qui nati

sunt ex muliere questuaria, quæ meretrix appellatur; adulterii: qui ex adulterio nati sunt, incestuosi, qui ex matre & patre, conjunctis s. cognationis s. affinitatis vinculo.

Filii oēs illegitimi ante civ. leges infamiam quidem non incurrunt, sed tamen apud vulgum ob nataliaturpi macula laborant, unde leges eos remouent a publ. muneribus atq; bñl. eisdem excludit ab ordinib; & beneficiis. Ad delendam nataliū maculam inventa fuit legitimatio.

Definiri pō artq; quo quis illegitimus fingitur ex justis nuptiis natus; legitimatio olim ignota erat ap. Rom. inde nunquam de ea mentio fit in Pand. Instituta ē sub Imp. Xenis ē 3^{is} ē species: 1° datur per subsequens matrimonium, instituta a Const. v. l. 2° per oblationē unice a Theod: min: inventa 3° per receptū pueri, concessa ab Imp. Justin.

Legitimatio per subsequens matrimonium sine habetur, si pater & mater aliorq; filii illegitimi iustas nuptias inter se contrahunt. Is filius fingitur suū legitimis natus esse, in q̃a nuptiis existerent. Ad hanc conditionē requiruntur termini habiles, i. e. ut pater & mater tales sint, ut inter eos fingi possint nuptiæ. Sub h. recepta per subsequens matrimonium nō legitimanatur filii adulterii & incestuosi.

filii per subsequ. matrimonium legitimitati rediguntur sub patris potestate & acquirunt omnia jura s. familiae & successioneis non recipi atq. ex justis nuptiis mat. fuissent.

Altera species ea erat quae appellatur per oblationem incoe, obtinebat in pater filium illegitimum decurionibus offerrebat, ut grave & onerosum decurionis munus adiret. Totius vero illegitimitas, si nupta fuisset alius ex decurionibus. Haec legitimatio ~~hanc~~ tantum periebat effectum, ut legitimatus succederet quidem in hereditate patris sui, non autem aliorum agnatorum & cognatorum. Haec species sublato decurionum collegio amplius locum habere non potuit.

Ex jure canonico: habetur legitimatio per professionem religiosam, in filiis illegitis professionem emittit in aliquo ordine probato, ex qua legitimatione fit capax recipiendi ordinis ecclesiastici majorem, usq. ad presbyteratum, non ultra, non vero habili est ad consequendas dignitates eccles. Quae canon. legitimatio effertur mere civilis non parit, unde filii talis in legitimatus non acquirunt successioneis jura neq. relate ad agnatos neq. ad patrem suum.

3^a legitimatio in dicitur per rescriptum principis, et nempe principis v. aut praecis patris legitimantis v. filii legitimandi.

hinc concedit legitimatibus jura s. concedit, ut loqui illegitimus
habeatur. Quamvis sit hujus legitimatibus effectus, erui debet ex verbis
principii. ^{principii} ~~ut~~ non admittitur ad successione in partes, et tantum aliis hanc
legitimus neque agnatorum vel cognatorum, si eorum ratio sint pro-
ximis devoluta, quia principis decreto in detrimentum alterius
dari nequit. Si quis tamen a principe obtinuerit legitimatorem,
hanc ^{non} valet ad ordines sacros suscipiendos, sed necessarium est, ut
præterea ^{venia} impetretur ab auctor. eccl. quæ auctoritates habetur
in hoc si agatur de ordinibus min.: in Rom. vero Pont. si quis
debeat creari ad ordines sacros.

De adoptione.

Termin patria potestatis fonte diximus esse adoptionem, quæ
omnibus concessa in relatione liberorum atq. ad imitationem naturæ,
quæ ^{quæ} fuisse in usu etiam apud alias nationes, sed forsitan nota
frequenter, quæ apud Rom.: quod quos ^{presente} inserviebat conservanda
familia atq. numini domesticorum cultui. Adoptio definit: atq.
legitimus quo in liberorum jura adscribitur ei, qui natura talis non
est. ^{patris potestate} ~~Adoptio~~ ^{adrogatio} ~~materna~~ adoptionis videtur: quæ sunt principis acquirendi
2° quod simplex sit adoptio 3° quoniam sunt ^{ampli} adoptionis effectus, quibus
effectus simplicis adoptionis s. imperfectæ. —
Namque adoptionem datam esse in liberorum relatione, a lege concessa

ē ut vobis qui v. liberos nō suscepērāt v. susceptos jā amiserint.
Unde seq. adoptare nō posse illis, qui jā filios legitimos habent
nec adoptare posse eos, qui adhuc liberos parere possunt, quē
adit. censetur qui vobis 50. etatis annis expleverint.

Diximq. etiā adpotionē imitari naturā, unde seq. adoptan-
te semper etate debere maiore esse adoptando, ē quidē 18
annis debet maior esse, si quis aliquem velit adoptare in
filium, 36 annis, 71 in nepote.

adoptare nō posse illū qui proli generanda impos fuerit
adoptiv. quoniam ē patris potestatis fons, inde seq. adoptare
feminas nō posse, utpote quae sint impares patris potes-
tatis; possunt tamē ex principis receptis. Duplex habetur
adoptiv. species: 1^{or} adoptiv. ^{plene ē} perfecta, in qua adoptat
personā sui juris; 2^a, imperfecta ē semiplena, in qua adop-
tat homē, jūris alieniq., qui. nō patris subit potestati.

Adp. plena ē perfecta unumquodque etiā arrogatio, q.
vocab. originē habet ex solempni rogatione, quae fieri debe-
bat in comitiis calatis, in quib. vellet aliquē sui juris in-
mā. patris potestate redigere. Cū ageretur de ~~adrogatione~~ ^{adrogatione}
requisitis ^{invenariis} ^{non} erat universi populi consensus ad ea im-
pendē. Sub Imper. ad valida arrogationē faciendā divide-

rabatur principi reucripta q. reucripta ut executioni mandaretur.
 dirigebatur ad magistr. v. alio viru pudente, qui perpensis
 adoptionis census e explorata reru patris arrogantis s. filii
 arrogandi voluntate, condebat q. postulatu forent.

Illoq. partu fieri debet publ. instrumentu, ut semper de eiq. de
 memoria conset. Illud iig iurges sunt arrogationis effecty.
 1° viri qui erat sui iuris, per arrogatione transit in potestate
 patris arrogantis, unde hic pater acquirit etia un fructu
 bonu aduentitioru que rem fert hic novu filiu. Filiu legitimu
 acquirit nome patris, retento tame nomine familia, ad qua
 ante pertinebat, paulisper inflexo. Ita Augustu adoptatu
 ab avunculo G. Julio Cesare, omnino ex familia Octavia,
 retinuit cognome Octaviani. Acquirat etia nobilitate, domi-
 ciliu, civitate patris arrogantis, quia tame civitate sua amit-
 tat. Deinde acquirit agnationis iura, unde quotquot sunt patri
 arroganti agnati, fiunt etia agnati filii arrogati, no ante adi-
 piscitur iura cognationis, usque que ex viri iuripite derivant,
 neq. nascitur iura affinitatis, unde si pater volens, ut con-
 ne habeat, haec no fit, arrogato mater, unpla tame ob reve-
 rentia no possunt inter ha. personas contrahi. Filiu arrogatu
 fit etia heres necessarii patris arrogantis, unde si testamento ex-

dat, nequit eni proterire v. abq. causa justa exherede removere,
 q. si ab intestato moritur pater, nō necq. ac filii naturales legiti-
 timi, ei succedit; ita pater, si filius moritur abq. libris, pater
 ab intestato ei succedit, si vero testamentū conditū a prole carat,
 patri pars legitima relinquere debet. - Pā vero agatur de re
 tanti momenti, ē cū tanti sint ponderis effectq. ex arrogatione derivantes,
 patet v. perfectū consensū requiri in utraq. parte ad hunc actū
 explendū. Qui ^{in ab impubere} ~~consensu~~ ^{ab infirmā etate} plenū consen-
 sū præbere nequeat, ideo nequit arrogari. potēci tamē convenit Top.
 2^a sub cautela: 1^a ut oēs tutores in h. actū auctoritate inter-
 ponant; ut 2° arrogationis causa agnita ē probata sit a magi-
 str. lingua utilis 3° ut arrogans per publ. instrum. promittat,
 si forte pupillus moritur ante pubertatē oīa bona restitutorū
 reę lingua abq. rationali causa cū emancipatorē. §. si pa-
 ter arrogans v. emancipaverit abq. justa causa v. exherede m-
 verit, nec cū cui bonis debet etiā quartā partē relinquere
 §. si adoptetur homo qui nō sub patria potest: nō habetur
 adoptio perfecta sed imperf. ad quā perficiendā nō ē op. prin-
 cipis domusq., sed sufficit publ. magistratibz decretū
 requiritur autē consensus s. patris adoptantis s. patris in cuius
 potestate ē filius adoptandus, nō autē exigitur adoptandi con-

renuq. Supj. actiōnis publ. instrum. fieri debet. Itā ad simpli. adoptiō-
nis effectū rēnd ē, utq ad Imp. Justin. adoptiōne imperfecta
eq ac perfecta fuisse patrie potestatis fontē. Inreps rē m-
sitiōne induxit, ite ut distinguend sit: utm quis adoptetur ab ascendente
v. a collateraneo v. etiā ab extraneo. Itā vero

si adoptetur ab ~~descendente~~, hū filij subditur a potestate patris mi-
ē fit filij patris adoptivi, si vero adoptetur a collateraneo v. extraneo
acquirt quidē aliqū merentiā in patre adoptivo, sed adhuc
patris natural: potestati subiectū manet. Si pater adopt. mortuū
abq testamento, filij ^{imperfecte} adoptit: ei succedit ab intestato, si vero tes-
tamento condiderit, potest en v. praeferre v. exheredatāre. -

Tit. XII quibq modis p̄ patrie potestatis solvitur.

Ad patrie potest. solvend 3 romⁱ iure occurrunt mⁱ:
1° mors s. naturalis s. civilis; 2° eminens filij dignitas; 3° emanci-
patis.

Morte naturali s. patris v. filij ^{patrie} potestate solvi, clarū ē neq
ind. get demonstrationē - Preter mortē naturālē patrie potestas
solvitur etiā morte civ: quae habetur in maxima v. mediā capi-
tis diminutione. Ad quid obiter notand. capitis diminutionē quae
importat statū civ. mutationē, 3^{is} ene species: maximā, mediā,
minimā. Per maximā homo ex libero fit servus; per mediā

civis fit peregrinus. Minima importat familie mutationē atq; ex:
cā v. pater fam. fit filius fam. v. filius fam. fit pater fam.

Per maximā expit. diminutionē oīa civ. jura atq; libertate inquis
amittat, censetur etiā amittere patriā potest: Ideo dicend de manū
12° aut amittit civitate, etiā civ. jureq; destituitur. Siquis tamē
fiat servus ex q. captivus factus fuerit ab hostibz, recuperat. libe-
tate pariter patriā potest: recuperat. Ideo dicto de eo, qui civita-
te amittit, ē deinde in civit: fuerit restitutus, quod dicitur audit Tullio.

II° loco solvitur patriā potest: per eminentē filii dignitate, quae
ad solvendā patriā potest: habetur 1^a in episcopali Nov. 81

Patriā solvit potestate 2° patriciatu ē patriciorū nomine nō
veniunt nobiles s. patricii, sed principes consilium

3° praepositi atq; immediati principis ministri v. magistri capituli
v. praefecti urbis v. sacri senatus custodes.

III° m^o solvende patriae potest: habetur in emancipatione, quae
desin: p^{ro}: patriae potest: relaxatio in patris ē filii consensu
legitime expleta. - In rom. jure 3^{ex} occurrūt emancipatio-
nis species: 1^a dicitur per aes ē libra ē duravit usq;
ad Timp. Anast. 2^a: Anastasiana 3^a Justiniana.

in 1^a emancipatione quae dicebatur per aes ē libra, locū habe-
bat ficta venditio 3^a vicitq; repetita ē 3^a retrovenditio,

ita ut post ea pater filium suum veluti servum manumittebat, ut in-
per eum conservaret patrimonij iura. Tunc ritui solemniori adstare
debebat magistratus, emptor, libripendens attestatus in quinq.
testibus.

2^a emancipatio Anasterii Turr. qui convenit, ut emancip. fieri
posset per rescript. praenunci q. a magistr: executioni dabatur.

3^a simpliciter in^t invenit Justin: qui constituit ad emancipa-
tionem satis esse iudicis competentis decretum. At ante hujus execu-
tionem explorari debebat patris & filii voluntas & causa ad emen-
cip. impellens, hujus atq; ante fieri debebat pube. instrumentum.
Disting. ad perficiendam emancip. necessariam esse consenti-
entiam patris emancipantis quae filii emancipandi, dante sunt casus, in
quibus filius, licet invito vix possit ad emancip. e vice versa.

Filius invito p^o emancipari a patre in octo illis 14 casibus
in quibus leges velut totidem rationes assignant, quibus filius
exheredari possit a patre in testamento suo. Pater vero
vix p^o ad filium emancipandum in sex casibus: 1° si infante
exponeret; 2° si contra pietatem animadvertat; 3° si prohi-
bere tentaverit; si 4° q. legatum aut donationem accepita-
venitea lege, ut filius emancipet; 5° si in vestras nuptias
inire tentaverit, quo extremo casu bona patris devolvantur.

filio, ita tamen ut patrem suum alere teneatur. Per emancip.
pater amittit etiam unum fructum quo fruebatur in bonis adventi-
cui filii sui, pro tamen veluti emancipationis premium unum
fructum horum bonorum sibi retinere

Lit. XIII usq. ad XX: De tutela

Non raro contingit, ut qui tunc patrem amittant, cum ob infirmam aetatem
praesentibus eorum opem praesidio indigeant. Nonne liberos relinquere indefen-
sos non patiuntur leges: unde solliciti ad eos tuendos reconvertunt
atque vice assignant, qui erga eos patris vice fungatur. Cum civis ad
tale officium destinatus dicitur tutor, ipsum officium tutela, quae definitur
a Titio Sergio Sulpicio: vis ac potestas in capite libero ad tuendum eum qui
se propter aetatem defendere nequit, jure civ. data v. permixta.

Tutela est vis et potestas in conventionione comprehensa. Patria po-
testate exerceat tutor erga pupillum cum in infancie aetate.
Dicitur potestas, videlicet facultas regendi et administrandi
sed: obq. conventionione qua utitur tutor pro pupillo sui infan-
tia usq. ad finem tutelae.

non personam tutoris, prout voluit Bartholomaeus, sed personam pupilli quae
adit voluit Atitius, etiam pupillis vere dictis pro reputantur liberi i.e.
homines sui juris, non autem putores, qui pro hominibus genere etiam sui
juris non sit, sed patris potestate subjecti.

Ad defendendū eū qui

inducunt^o quis sit ille qui tutelae subjaceat. Pupillus nempe, nō
viri sui juris, qui adhuc in impubere aetate sit constitutus; 2^a ad
quē finē instituta sit tutela: ad eū tēdū, ita ut potestas tu-
toris nō sit curativa, sed mere tūtativa.

Ture civ: data est permixta, quā quādam videlicet, aliquando
legēs tutelā permittunt, aliquando enī, ynant. Unde 3^{ea} species:

1° tutela testamentaria, quae habetur ex testam. patris fam.

2^a tutela legitima, quae datur a lege nonnullis determinatis pers^{on}is.

3^a tutela dativa, quae enī, gratur a competente magistr. Autē
grā de singulis speciebus tractans, promittit quaedā monita:

1. Tutela quāvis pōt se nō sit officiū publ. tamē ad instar muneris
publ. a legib^{us} dicitur: 1° quia a legib^{us} ē publ. autor: determi-
natus ē regitur: 2° quia inter ē reipubl: pupillos indefensos
nō monere.

2. Inde seq. h. tutelae suae nequē pōt destinare, quia nemo
pōt recusare munus publ: exercitiū.

3° Sed etiā toti officiū gratis administrandū ē, i. tamē nō prohi-
bet q. si agatur de divitiis pupilli patrimonio administrando,
tutori pauperi aliq. retributiō assignetur.

4° Sequitur etiā, huius muneris gerendo impares esse oēs illos qui

publ. muneri nō sunt capaces, veluti servi, peregrini, infames, mulieres, exceptis singulari privilegio ^{ad} Justin: uxore matri ē. avia.

De tutela testamentaria. Habetur, cū pater fam. in testamento tutore assignat liberis suis s. in propria potestate constitutis ē pō eiq; mortē in alterius potestate nō transituris. Il. juss' patri fam. vacante fuit a XII Tab: pater fam. uti legavit, in per familie tutelaeve vice rei, ita j' esto. Testamentaria tutela ut v' habeat res leges, necesse ē

1° tutela resultat ex testamento;

2° hanc tutelā testam: dederit pater fam: liberis suis, nempe qui adhuc sunt in pupillari aetate ē fiant, dū confectus testat' ē mortuus pater fam. in potestate eiq; nō vero liberis emancipatis dātur p' tutela. Liberi praeterea

3° quibz assignatur tutor, tales debent esse, ut mortuo patre effrangeretur sui juris q. nō contingeret, si testam. confer. si fecerit ab avo ē tutor datq; fuerit nepotibz, qui neque ibit habent patrē, etenim hi pupilli mortuo avo cadunt in potestate patris sui.

In testam. assignari possunt tutores et illi, qui publ. munus obire possunt, imo ē qui equi licet actu fungi munere publ. requirent

operari tunc pō, ut h. gerere queant, ex-gr: minor pō assignari tutor
 ē durante minorenni aetate pupillo a magistr: dari debet protutore.
 Leger civ. propterea dant patri familias ^{facultate} assignandi tutore liberis suis
 quā praeiunxit nemine praeter eū posse h. munus implere, praesertim
 relate ad tutoris electionē, unde seq. nō posse assignari tutore illi
 qui testamentario fuerit ignotus. Tutela testam: dari etia pō ad
 iudex gēralis fides commisi, unde nō solum in Testam. sed etia in
 iudicis a Testamentariis confirmatis tutor a patre filii dari pō;
 q. si pater tutore praebuit liberis suis in iudicis Testa: nō confirma-
 tis v. liberis pō emancipatis v. tutore assignet mater v. avo ma-
 ternus v. alter s. agnatus s. cognatus v. etia extraneus, haec tutela ut
 nō habeat, magistr: confirmatione indiget.

De tutela legitima.

Ea nuncupatur legit. tutela, quae assignatur a lege iuribz pupillis
 in aetate impuberi constitutis ē patre orbatis. Haec altera tutela
 operis bonū habet, deficiente testamentaria ē regitur h. gērali
 principio: ubi hereditatis opes, ibi tutela oritur, i. e. praeteritis a
 lege ad hanc tutelam vocandus, qui praeteritis pō haberent ad inte-
 statū pupilli hereditate, si forte mortuus fuisset. Ut agnoua-
 tur quismā deficiente tutore testam: appelletur a lege ad tutelam ge-
 rendā, inspicendum est interfectae hereditatis ordo et huius ordine rpe

qui habet proxima, pro alii tutela offerri iubere debet.

De tutela dativa.

Deficientibus tutoribus 3: testam. & legitim. tutore pupillis magistratus assignare debet, quæ tutela nuncupatur dativa ex verbis quibus utebantur magistr. in ea assignanda: Do te tutore. Dicitur etiã tutela quæ datur ex lege Julia, quæ instituta fuit per legem latam sub Goss. Iulio & Titio.

Sed fieri potest, ut etsi leges sint adm. sollicitæ. De pupilloꝝ tutela, eis tamẽ etiã tutela dativa desit eo q. magistr. ignoraverit in provincia sua pupillos abq. tutore adesse. Ad h. cavend. leges facultate dederunt 1º postulandi tutore nẽdũ agnalis ẽ cognatis, sed etiã affinibus ẽ amicis; 2º statuerunt, ut qui in pupillo in iudicio velit contendere, debeat postulare tutore, necq. actus erunt inuti.; 3º Facta ẽ necessitas matri tutelã recusandi v. ad alteras nuptias transeundo tutore postulandi pupillo infra annum v. ab obitu viri v. ab initio nuptiar. 4º Si mater i. implere neglexerit elapso anno necessitas imposita ẽ iis agnatis v. cognatis, qui ipse habeat succedendi in hereditate intestata pupilli. §. si et isti i. neglexerint una cũ patre decidunt a spe successionis intestata.

Lit. XXI. De auctoritate tutorum.

Tutor erga illos, quos tutela gerit duo precipue officia habet:

- 1° pupilloz personā agere
- 2° eorūdē patrimonium rite administrare.

Prima officium potissimum tutelae constituit, alterā laqueā accessionis ei adiungitur. Bā tutor e. h. alterū officium absolvere debeat, nōpe servandi ē rite administrandi pupillo patrimonium, ut rite i adimpleat, quāli principis statui poterit: Tutore erga patrimonium pupilli eā curā ē diligentia adhibere debere, qua diligens ē prudens pater fam. uti solet in rebus suis. Relate ad h. officium, quomōdo gerendū sit, legendi sunt Lit. Digest: de administratione. ē periculis tutela; Codicis vero de administratione tutelae.

Nonnulla sunt, quae tutori expresse prohibentur:

1° Convertere in propria utilitate pecunia pupilloz, inde nefas ei ē mutua v. sibi v. suis dare hanc pecuniam e si i. egerit, maximas usuras solvere debet.

2° Nequit v. sibi v. suis pupillā disponere. Ita pariter nequit tutor v. pupillū v. pupillā adrogare, nisi eodē tempore vitrius etiā sit.

Relate vero ad prius officium, nōpe ad personā pupilli

1° Tutor ei alimenta praebere debet eaq. impedire juxta eā

mensurā, quā forte paterfam. in testamento suo decreverit. §. si i. nō egerit pater, alimenta praestanda erunt v. sec. iudicis decreto v. absq. h. in ea mensura, quā juxta aequitate congrua putaverit tutor.

2° Curare debet tutor, ut pupillq. bonis artibq. & disciplinis institueretur habito respectu ad ingenii indolē & capacitatem, nataliū conditionē & patrimonii vires.

3°. Nisi pupillq. alicui collegio educandq. tradatur, cura illiq. educandi committere pōt matris, dum^o neq. inhoneste neq. luxuriose vivat. A. si i. mater praestare nequit, eandē educandū poterit tradere proximioribq. v. agnatis v. cognatis, qui ad h. officium praestant aptiores ei videantur. Imo haec cura numere debet illi, quibq. ob hunc filium paterfam. aliquid reliquerit, aliter quae relicta eis sunt, emittant. —

4°. Verū praecipuū tutoris officium erga pupillū consistit in auctoritatis suae interpositione. Cū pupillq. adhuc infans sit, tutor per se etiā in ius pupillo agit. Sed pōt quē infans excreverit, pupillq. per se agere pōt interponente auctoritate suā tutore. Et ante auctoritatis interpositiōē a tutore factā. Actq. legitimq., per quē tutor probat qd. pupillq. agit. Dicitur actq. legitimq. statiq. interponenda erat in ipse actione v. negotio.

Hic actus respuebat quicumque conditione et semper, sed simpliciter
 et pure edendū erat. Praesens esse debebat tutor, unde nulla
 esset ejus interpositio auctoritatis, si facta fuisset v. per procu-
 ratore v. per epistolā. His notatis sciendū nonnullis in casibus

1° auctoritatis tutoria necessaria non esse;

2° in nonnullis inutiliter interponi;

3° in nonnullis necessaria et satis esse, in nonnullis necessaria
 quidem sed non satis.

1° Non putabatur necessaria in his negotiis, in quibus pupillus me-
 liore conditione sua reddit, qui ultra contrahat obligationē. Unde
 ex. gr. pō pupillus absq. tutore donationē accipere.

Regula ē necessaria in iis rebus, in quibus ex rei ipsius natura
 pupillus obligationē contrahit; ut si damnum alicui attulisset. Ita
 si absq. alterius iactura locupletior factus fuisset?

2° Inutiliter interponitur tutoris auctoritas in seq. casibus:

a) Si tutor velit in pupillo suo in iudiciis contendere, tū
 erit destinandus ē a magistr. pro tutore in lite.

b) Si tutori interponenda esset auctoritas in re sua, ex. gr.
 si agatur de adeunda hereditate, quā pupillus debet
 tutori suo restituere.

c) Si tutor velit emere aliquid ad pupilli patrimonium pertinens

R. vero nō prohibet, quē si bona pupillaria sub hasta vendantur, tutor possit pretiū offerre et. eo acquirere.

3°. Necessaria ē. tutoris auctoritas ē. satis ē, cū agatur de oīb; illis negotiis, in quib; tuto pupill; obligationē contrahit, q. cōtingit in cōtractib; bilateralib; in quib; utraq; pars obligationē adstringitur nec nō in unilateralib; in quib; pupill; obligationē adstringitur. Itē in adeunda hereditate nec nō in acceptandis v. donacionib; v. legatis v. fide commissis, quib; aliqua conditio v. oīq; fuerit adjecta, q. si pupill; abq; tutoris auctoritate cōtractu bilaterale inierit; hic dicitur claudicare i.e. valet pro altera parte, ex parte vero pupilli revocandi pō, si tutor eū nō probet.

4°. Deniq; in nonnullis pupillarib; negotiis tutoris auctoritas necessaria quidē, sed nō satis ē, cū requiratur etiā magistr. decretū ceteraq; solemnia a lege praecepta. It. evenire solet v. cū agatur de bonis alienandis pupilli immobilib;, aut mobilib; pretiosis, quae servari possint — v. ubi extinguendū sit debitū atq; principale v. tandem si faciendū sit solutio nō levis momenti.

Tit. XXII. Quib; modis tutela finitur.

Plures sunt casq; in quib; tutela finē habet, quoz alii

pupillū respiciunt, alii tutoris personā. Ex parte pupilli

1° Solvitur tutela, cū pupillū pubertate attingit;

2° Si forte ante pubertate obierit per morte naturale;

3° per maximā, mediā, minimā capitis deminutionē, nā per maximā fit servus, per mediā peregrinus, per minimā filius fam. atqui neq servus neq peregrinus neq filius debent habere tutore.

Ex parte vero tutoris finē habet tutela:

1° si tutor moriatur;

2° si advenit dies v. impleta fuerit conditio, sub qua a patre tutela data fuerat;

3° Si tutor maximā, v. mediā capitis deminutionē pateatur;

4° Deniq si removeatur veluti suspectus v. si iudex legitimā ejusde excusationē admiserit.

Tutela finitur pluribq actionibq, quar duas expetunt pupillo contra tutore, ~~tertia~~ vero tutore contra pupillū.

1^a vocatur actio directa ē competitis pupillo contra tutore, ut rationē reddat gesti muneris sui, restituat res pupillares si quas habet, compenset damna, si quae forte ex culpa v. lata v. levi intulerit, nūc ē levissima, si ultro se periculo obtulerit perpetuendi damna.

2^a competitis idem pupillo vocaturq de rationibq distrahendis

eq. contra tutore, si hic dolose quid interceperit atque rationes perturbaverit, etiam si furandi animū nō habuerit. In qua hypothesi si tutor convictus fuerit, damnatur in duplū restituend.

3^a actio tutela contraria competit tutori contra pupillū ad indemnitate obtinenda pro expensis factis v. pro damnis perpressis in administrandis pupillū bonis.

Tit. XXIII - De curatoribz.

Hunc titulū evolventes, videbim9

- 1° quid ē quotuplex sit cura,
- 2° qui possint esse curatores,
- 3°, quibz detur curator
- 4° quae sint curatoris officia
- 5° quibz in casibz cura finē habeat
- 6° quae oriantur actiones

Cura, quae vocatur etiam curatio v. curatela, ita defin: Potestas administrandi negotia v. bona illij, qui rebz suis quacūq; ex causa per se superesse nequit. Cura species 2^{ae} ē: alia legitima quae a lege determinatur, alia Dativa quae a magistr. decernitur, ignoto prorsq; testamento. Qui curā administrant, curatores vocantur atq; curatores esse possunt oēs illi, qui possunt esse tutores, cū etiam tutela

habeatur ad instar muneris publici, unde h. quoq. munus debent
oēs suscipere, ē gratuito quidē, nisi adsit legitima excoꝛsatio.

Datur curator iis, qui pubertate excoꝛsuerint, sed nondū majore
etate attigerint s. minoribz;

2° amentibz ē furiosis;

3° prodigis, sub quo nomine veniunt, nō qui suū patrimoniu
obligant, sed quibz ob tale vitiu jure bonoz administratio
fuerit interdicta;

4° mutis ē auris;

5° ventris s. foetus adhuc in matris utero latenti;

6° perpetuo morbo laborantibz;

7° hereditati jacenti

Sciendū ē quoq. ut nō fuisse. more, ut curator daretur minoribz,
nisi potentibz, deinde ab Antōn. Dio statutū ē, ut minores
sub tutela manerent usq. dū curatōrē obtinuisſent atq. ita
facta necessitas curatōrē postulandū. —

Præcipui curatōis officiū consistit in recte administrando pa
trimonio illig, qui eiq. curæ subē atq. in h. potissimū consistit
diſcrimē inter tutōrē ac curatōrē, quia tutor primariō datur
personæ pupilli, secundariō eiq. bonis, contra curator directe
datur ad patrimoniu administrand, indirecte etiā in personæ bonis.

Hinc tutor in pupilli negotiis auctoritate interponit, curator non nisi consensu. Atq; curatoris consensus ad validitatem actuum, quos emittunt ei subiacentes, nonnullis in casibus non requiritur, in nonnullis inutiliter praestatur, in nonnullis est necessarius et satis, deniq; in nonnullis necessarius quidem, verum non satis.

Cessat ante curatela

- 1° Lis in casibus, in quibus diximus cessare tutela, et aetate exipias; tunc tunc incipiet curatio, in cessaverit tutela
- 2° Cessat etia finita causa v. cessante morbo, pro quo curatela data fuerat. Sciend tamen, non illius postquam causa v. morbus evenerit, cessare curationem, sed necessariam esse iudicii decretum, curatela finem habuisse propter causae cessionem.

De actionibus quae originem trahunt ex cura sive quid censetur et atq; de fideiussoribus et tutela. Retinent etia eadem nomina, adjuncto verbo "utilis" ex. gr. actio directa curatelae utilis. Quae actio non ex legis verbis fluit, verum ex spiritu ejus.

Lit. XXIV. De satisfactione tutorum v. curatorum.

Ad praecavenda ea damna et detrimenta, quae pati possunt patrimonium s. pupillarum s. aliorum, qui sunt curae subiecti, plura statuunt leges eaq; ab initio v. tutela v. curatela.

Itaq; tutores et curatores debent

- 1° iuramentū prestare,
- 2° inventariū conficere,
- 3° satisfacere.

1° Spondere debet iuramento, se nil gesturos q. futurū sit in
dammū administratoꝝ & tutelae v. curatela diligenter gesturos.

2° Inventariū constat descriptione diligentissima om̄ rer s. mo-
biliū, s. immobiliū quae pertinent v. ad pupillos v. curae subiectos.
Res quidē describendae sunt cū finibz suis, si de immobilibz aga-
tur, si vero de mobilibz, describendae sunt cū quantitate, pondore,
numero (mensura). Recensenda etiā debita sunt, quae expetunt
personis istis nec nō debita, quibz gravantur.

3° Debent satisfacere v. ab officii sui initio i. e. Valis fidei jussor-
ibz promittere, se damna compensaturos esse, si forte quae
allata fuerint.

Caueant magist: qđ tutores & curatores probant, ut hec ex-
sentur; aliter, si patrimonium pupillorum v. tutelae subje-
ctū damnum aliq. passū fuerit, neq. aliunde compensari queat
i. e. a tutore v. curatore v. etiā fidei jussore, ipsius compen-
sandi onus ferendū erit. Haec satisfactio per fidei jussore
juxta hodiernos mores legesq. nunquā v. ferre nunquā exigitur,
satisq. consistit esse ad tutelanda patrimonia hypothecae in p̄cedis

tutoris v. curatoris collocata,

lit. xxv. De excusationibz tutorū & curatorū.

Disting. tutela & curatela haberi curri legibz ad instar munus publici ideoq oēs cives ad h. officium vocati debent illud. suscipere nisi legitime admitt. excusationes. Quaz alie voluntarie sunt, alie necessarie: illae prosunt, si exhibite fuerint, haec, etiamsi nō fuerint allatae, ab h. officio liberant. Volunt.

Voluntaria haec quidē sunt:

- 1° Si quis in Urbe tres liberos, in Italia quatuor, in provin-
ciis quinq legitimos & superstites habeat v. in bello & pro
patria amiserit.
- 2° Administratores publ. aerarii v. bonoz fiscalium v. patrimon-
ialium principis, eodē privilegio gaudent.
- 3° Professores grammaticae, rhetoricae, juris, medicinae aliqz
scientiaz dum publice eas doceant & sint ex numero
- 4° Eodē privilegio gaudent, quibz i. officium nimis gravosū esset,
ex. gr. qui jā habent tres tutelas v. curatelas, v. unice qui-
de, sed ita diffusa, ut pluribz aequivaleat.
- 5° Qui chronicis morbis laborant, qui analphabeti sunt,
qui lxxx^{ti} annū expleverint, qui egrotale laborant n. qui
industria sua vacare debent ad familiā alenda

6° Deniq. ii qui capitales inimicitias habuerint in patre pupilloq. qm ante mortē fuerint reconciliati. Idē valet de habentibq. v. habituris lite in pupillis aliisq. personis curæ subjectis. Quæ postrema causæ potiq. necessaria quā voluntariæ existimandæ.

Causæ necessariæ itē plures sunt hæcq. regulæ gñlis statim pō: quidquid civē ineptū facit ad officiū h. imbecund, causæ ē necessaria. Ex causis istis nonnullas recensemus.

1° Excusantur milites in castris versantes.

2° itē monachi ac presbyteri. Presbyteris tamē licet propinquos tutelā suscipere sō annuente Epō, etiā pauperē.

3° excusantur cæci, amentes, furiosi iiq. qui in pupillis v. lite habent v. sunt habituri.

Quæ excusationes ut prosint, apud magistr. cōpetente congruo tempore exhibendæ sunt, v. infra 15 dies intra cō^u ab Urbe lapidē. Si agitur de regione remotiore, dantur dies xx pro singulis militariis, quibq. præterea addebantur idē 15 die tamē, ut numerus integer nunquā esse posset 15 diebq.

Magistr. legitimā excusationē admittere debet, qui si forte excluserit, licet ab epī sententiā appellare, ita tamē ut apud appellationis tempore tutor v. curator subiaceat periculo tutelæ v. curæ, si forte sententiā prima fuerit confirmata.

Tit. XXVI. De suspectis tutoribus v. curatoribus.

Sec. jg. rom. ii. tutores curatoresq. nuncupantur suspecti, qui jã susceptu tutelae v. curatela nunq. ex fide nō egerunt. Tales habentur, qui ab initio tutelae v. curatela. juramentu nō praestiterunt v. nō confecerint inventariū; 3° ex dolo v. contumacia abstinere fecerint pupillo ab aliqua hereditate v. legato acceptando; 4° qui pupillo educationē neglexerint; 5° qui latitat, ne pupillo suo alimenta praestet.

Ad postuland. tutore v. curatore suspectu habetur actio, quae appellatur crimē suspecti. Et quoniam cōsultis ē, ajunt leges, male impedire quae allato damno remedia quorere, ideo leges statuunt.

1° ut si forte tutore ē curatore, alii tutores ē curatores ad sūt, ut nō raro cōtingit, hi teneantur contra tutore v. curatore suspectu crimē tutelae instituere, aliter erunt iis imputanda damna, quae forte evenierint. Insuper data facultas ista actione proponendi cōsanguineis, affinisq. amicis, imo etiā mulieribz, dum^o honestate, verecundia commendentur. Quibz obq. deficientibz fas ē magistr. officio suo tutore ē curatore suspectu accessere. Postquā crimē suspecti fuerit instituta, interdiciēdo administrati ē tutori v. curator. Condemnatoq. vero plane removeatur. Quae remotio faciēda erit in infamiam, si fuerit de dolo convictq., sine infamiam, si de culpa tantu. Imo gravioribz poenis plectendq.

ent, si grave alij nelo in pupilla admiserit.

Lib. II.

Tit. I. De rerū divisione ē acquirendo Dominio

Quicūq; existunt ē hōib; aliquā utilitate afferre possunt, in Rom. jure res nuncupantur. Res dividuntur

1° in eas quæ sunt juris Div: ē quæ sunt juris hum.

Res juris div. quæ a Justin. appellantur etiā res nulli, sunt illæ quæ ex hōm consensu desumptæ, religionis autib; sunt destinate, quar res 3 admitterent species Rom. penes quos, aliæ erant sacre aliæ religiosæ, aliæ sanctæ.

Res sacre sunt quæ diis supēis dicatæ erant v. a pontificib; v. a principe regib; erant delubra, templea, ædes sacre, aræ, donaria.

Res religiosæ appellantur illæ, quæ dicuntur diis manib; v. ex locis, in quæ hōm corpora fuissent ibata. Deniq;

Res sanctæ erant illæ, quæ v. dicatæ sunt diis remonib; v. hereditib; qui in deos votis fuissent relatæ v. etiā res quæ sanctione aliqua contra violatores fuissent munitæ: civitatis moenia, portæ, p. moenia, v. etiā plebis tribunus, legati.

2° certe juris hum. illæ dicuntur, quæ in hōm consensu sunt ē hōm consensu sunt destinate, illæ videlicet, quib; hōes uti possunt.

1. ad propriam reverentiam & etiam ad propriam commodum ^{in utilitate} res hae dividuntur
in communes.

2° publicas

3° universitatis

4° privatorum, quae res distinctis ex totius schola prodit, etiam
istae admittuntur 3^e republ. Prior quae dicitur maxime, ea est
quae huius societate complectitur, in qua omnes homines comprehenduntur
et per universas omnes regiones extenditur, quorum princeps, censor
et gubernator. Deq. Altera republ: constituitur ab his hominibus
qui aliquam nationem efformant. Tertia ea est societas quae habetur
in aliquo collegio, ad q. pertinent plures homines, qui sunt ex
aliquo populo v. natione. Ita vero, ut republ. abq. bonis
subsistere nequeat, idcirco res quae pertinent ad maximam republ.
dividuntur patrimonia, quae ad media, publica, quae non ad mini-
mum, dividentur universitatis. Denique res privatorum dividentur, quae
aliquam familiam v. unius patrimonium constituant.

Res communes a Justin. Dividuntur etiam res naturae nullius, illae
sunt, quarum proprietatem penes neminem est et quae usque omnibus hominibus
permittitur. Haec earum sunt classes, etiam aliae naturae quaedam commu-
nes sunt, sed pro facto aliquo possunt in aliquam dominium cadere, ut
volucres, pisces, ferae, vundicia, margaritae, coralica. Aliae sunt

ejus nature, ut in nullis possessione venire possint & tantu ear usq
permittatur, veluti aer, lux, sol, stella, aqua profluens, mare, maris
iittora etc. Mare ad res communes refertur nam ex iurisdictione & legibus
ea maris parte que sit alium finitima regione, (distinuitur) debetur ad
caute pertinet regione, tanta attentione, quanta per arma defendi
queat, unde hinc populo jg ac fas ē prohibere, ne per longi^{am} in mari
parces n^{on} abij advehantur patimur, naves nec ad caigare alij vortiz, &
a iantibz que transcurrent

Res publicæ pertinent ad aliquē populu sive republ. ita tamen, ut
proprie, republ. sit, usque vero singulis civibz: ex gr: portus,
aria nationales, flumina, etc. qui usq ex matris benevolentia
ē multas compensationibz etia peregrinis permittitur

Res universitatū pertinent ad aliquā urbē v. collegiū v. (vix) v. qd
vero patent oibz, si sint ex ea urbe, collegiū vix, quod dicitur
aut vice municipal, quicquid, theatra, balnea, iurice etc. Atq;
distinguent ē, res que sunt universitatibz ab illis que pertinent ad
universitatē, immo, ut pce distincte sunt, ut fecit acti ex
peris. & institutioni universitatū hinc

res private, in vna patrimonio v. realiter v. per fictionē existunt.
Per fictionē, q. intelligend ē ex ordine ad hereditate p^{er}petuam h^{er}edem
h^{er}edem h^{er}editas, ac ē in alijq dominio: nō veterē dominū habet,

nō herede, qui prius acceptaverat hereditate, ei dominia amantibus
nō ē. Neque ita primi occupanti datur illa, leges fingunt v. permi-
nere ad detrahenda dom. v. ad operali herede. Si v. penes Rom: distri-
uebantur etiam in mancipi ē nec mancipi.

Isti mancipi debebant vendi, ut ei ē libris, ē in quā redhibitione
evictionis venditor prestare debebat: predicta et alia, predicta ins-
tituta jura servi, hereditates, lapides preciosi.

Isti cetera appellabantur nec mancipi, quae proinde non dederant
solennitatem nec in redhibitione neque si tribuebant ad evictionem. Iste
vero instituit etiam in rebus mancipi. Titul. I. I. I.

De acquirendo rer dominio.

Quid sit dominium?

quod duplex sit dominium?

qui sint naturales in ad rer dominium acquirend.

Dominium def: solet: i. q. in re corporali, ex quo singulis nascitur
ceteros ab eadē re excludendi pro libito v. eandē disponendi res
nō penes, penes ea vincendi nisi v. lex v. conventio v. testamē-
tis voluntas obstat.

Dominium appellatur q. veliret potestas rationi ē legibus conformis,
ceteris in re corporali q. intelligend. prae iura leges nec quae res
substantia corporales cadere possent esseq. in privatis dominio res

vero in propria re directabili esse in dominio, sed in bonis, ex quo fa-
cultas necesse est, rebus ab eade. acquirendi, etenim dominus habet fa-
cultate acquirendi quatenus a re sua. De ea pro lubitu disponendi - hanc
altera facult. dominus importat, ut re. alicuius rei. dominus possit
pro lubitu s. inter vivos s. mortis causa disponere, unde potest re. u.
rendere s. mutare s. collocare s. aliam dare s. quomodo in^o uti, ino
etiam abuti. Eandem re. pene quatenus vindicandi - i. etiam importat re.
domini, ut re. alicuius dominus valeat re. in^o abq. in tota similes ablata
ab ipso, ut eadem repetere, actione reali: qui alter opponere possit
alij obiculi, ut ipse vero dominus repellatur. Si u. lex s. conventio
s. testatoris voluntas obstat - etenim fieri qd, ut ea facultas, qua potest
dominus in re. s. aliqua reservatione patiatur s. ob legem s. ob con-
ventionem s. ob aliquam actum ultimum voluntatis.

De speciebus dominii.

Duplex agnoscitur dominium: aliud plenum s. perfectum, aliud semiplenum
imperfectum. Dicitur perfectum, quando in unum eundem locum pertinet ali-
cui rei s. proprietas s. finis s. utilitas. Dominium vero semipl.
occurrit, ut ad unum dominum pertinet re. proprietas s. alterum qd. re.
finis s. utilitas, unde in dominio semipl. s. imperf. 2 ad sunt domi-
nii, ad que spectat proprietates s. domus directus, et qd. dominus repellat
utile, addit ad que respicit re. proprietatem huius directus dominus utilis qd.

Dominium appellatur utile. Ex-gr. emphyteusis.
 et contra penitus directio possessio non existit in puro sed potius
 in facto, defici. aut: pign. alijq. rei corporalis detentio, ut plurimum,
 dominium in possessione conjungitur, ut fieri potest, ut alter habeat rei dominium,
 alter ejus rei possessionem. Ex. in l. 1. Unde ~~de~~^{ex} refert, ubi possessio
 sit iusta, etiam inde possessione cogitur, non ad rem, sed ad factum alteri
 dictum et 2^{ex} admittitur possessio, altera vere naturalis, altera
 civilis. Possessio naturalis habetur, in qua aliqua res possidet aly
 opinione domini, sed v. v. v. prudenter dubitans, se illius rei do-
 minium non esse, ex gr. vindictam, victor, fur
 possessio civ. tunc habetur, in qua possidet in opinione domini
 v. putans, se dominum habere illius rei quae possidet, talem non habet
 possessionem domini nec non bona fidei possessores. Ad hanc rem
 2^{ex} causa dividere debet: altera proxima, consistens in facto v.
 actione, per quam res aliqua redgit in meam potestatem, acquirendam?
 altera remota, consistit in ratione iurid. v. iijq. res, quae antea non
 erat nostra, in nostrum transit dominium. Ex gr. vendo Titulo libri
 enim trade. Liber qui antea erat in meo dominio, jam in Titii dominium
 translatum est. In hac domini acquisitione 2^{ex} causa: altera remota,
 adventitia, quae dicitur titulus; altera consistit in traditione. Titulus
 ratione reddit, quare, per meam acquirendam res mea in dominium Titii tran-

sunt. Si acquirendi res dominii utraq. causa intervenire debet, unde si causa certum remota intervenient, titulusq. deinde non intervenit trans proxima. Dominii rei acquirenda res requirit, unde quod illud principium: Titulus non dat, sed in re, sed habet ad rem, ad acquirendum in re, propter titulum accedere debet traditio.

Tit. multiplex esse potest: aliquando iustus, aliquando iniustus.

Iustus tit. qui alicui a natura, ut videlicet ut ad transferendū dominium. Donatio, venditio, hoc c. r. §. ii. Tit. non sit per ad transferendū dominium, dicitur iniustus: commodatio, conductio.

Tit. iustus aliquando verus, aliquando falsus:

verus, quando iura intervenire, falsus est allegatus quidem, sed re vera non quā ad eū. Denique habetur etiam tit. putativus v. coloratus, est qui natura sua videlicet quidem caret ad transferendū res dominium, sed in causa, de qua agitur, alii non est ob quēdam defectu.

Multiplices pariter sunt: quarendi in alq. ex origine possessionis distinguuntur: originarii. originarii habent a jure nat: c. in naturales, originarii a jure civ. originarii trahunt appellandum civ:

Nobis tantummodo loquendum de in i. naturalibus:

In i. naturales sunt:

1° originarii

2° accessio

3° traditio

De quibz in i in istis in capitulis

C. p. 1. De occupatione.

Occupatio definitur: phys: aliquid rei, quae nulli sit, apprehensio, et
animi nobis habendi ut sua

1° occupatione boni habere non posse, nisi in rebus corporalibus, quae
dominio nobis habent;

2° ad occupationem faciendam necessarium esse actum phys: per quem ea
res, quae nostra ^{erat} nostra potestate redigitur.

3° cum actus phys: iobere esse huiusmodi: ^{i.e. iunctu} ex animo non faciendi
re sua. Actus phys: per quem res nulli apprehenditur, debet esse
debit

ut rei naturae respondeat et quae consuet. probaverit, unde ferre
bestia occupo, in v. retibus v. visis ea capio v. homini eij vitam
extinguo - Fera occupo, in ea manu apprehendo; praedum
occupo, cum fructu lego, coespitem exco, per illud tempus dominum
perambulans. Ex quibus patet re nulli per occupationem, non fieri
illius, qui prius ea videt, sed qui prius ea sustulit. Occupationis

3 habentur species, quae sunt:

1^a inventio

2^a venatio

3^a occupatio solida

Inventio: occupatio rei nulli, quae v. foris v. data opera inven-

minuter. Tales esse possunt gemæ, lapilli, coralia, ichthya. Ad huius
 suspensionis specie referuntur etiam res derelictæ nec non thesauri.

Res derelictæ dicuntur illæ, quas homo rancæ mentis è iuris
 abiecit in animo abdicandi dominium. Ex qua definitione patet:
 sanguines derelictas existimari non posse nec dependitas v. gactas.

Res dependitæ sunt illæ vel insulto domino decidunt v. ali-
 cubi ex oblivione relinquantur; domino restituenda sunt, si appa-
 reat. Neg. ulla præmissa inventor potest in eas restitutione cogere
 nisi v. dom. illud promiserit v. leges probaverint.

Res gactæ quæ ad magno incertitate vitanda projiciuntur, veluti
 menses ad liberanda hæc in mare projectæ, quæ res non res, ac de-
 penditæ, domo si appareat, sunt restituendæ.

Thesauri nomine, præta rom. leg. venit quædam vetus perniciæ oppo-
 sitio, cuius non extat memoria, ita ut domus non habeat. Notand præ-
 niæ vocab. nunc latini nunc institutioni significatione usurpassi.
 si latissime accipiatur, perniciæ nomine venit quicquid privatæ publi-
 cæ utilitati, unde res mobiles et immobiles ita vocantur.

Possunt min. lato perniciæ nomine veniunt res mobiles, magis adhuc
 restricto nunc veniunt. Ita perniciæ nunc in 2° sensu usurpatur:
 res mobiles præiudicæ uti dignabatur, cuius per non debet. 43.
 an res ad inventore an ad domus prædi.

novi illi proinde sententia dantur, eo q. n. heres dom. no habeat, res
nulliq. partq. e. e. propterea cunctus fieri p. omni occupantis.

Diversa sententia ali. profitebantur, dicentes, potiq. thes. pertinere ad
dom. p. adu. eo q. ut qui ap. iunt, thes. inveni. debet veluti itiq.
p. adu. circumscribi. Tamen illiq. debet esse accesorius, cu. e. principalis.
I. instulat Imp. Hadr. quae leg. : in iud. de thesauris, quae Justin.
c. p. i. n. c. - Sc. i. ta. leg. diriguntur thes. reperti fuerit in proprio
fundo an in fundo alieno an in fundo publico.

1. Si repertus fuerit in proprio fundo v. fortuito v. data ^{illiusita} opera, totus e.
dom. n. si data illiusita opera, totus ad p. i. n. pertinere debet.

2. Si thes. repertus fortuito in fundo alieno, dividend. erit inter
inventore e. dom. n. fundi.

Si repertus fuerit data ^{illisita} opera, dom. n. vicia, totus pertinet
ad dom. n. fundi. Si data opera illiusita, dividend. erit inter dom. n. fundi
e. p. i. n. occupantis.

3. Si thes. repertus fuerit fortuito in fundo publ. di. d. aliter inter
p. i. n. e. inventore. Si data illiusita v. illiusita opera totus erit p. i. n.

Inter eos qui fortuito thes. reperto exstiterunt, reuerentur
colui, ad agr. colend. i. d. u. ti, nisi forte i. d. u. ti fuerint ad thes.
inveniend.

De venatione.

Altera cum ratione quæritur habetur in venatione: occupatio belluarum
inutilium in terrestribus & aquaticis. Quæ agatur de occupatione volu-
crum & verubus magis proprio appellatur aucupium;
inde bestiarum terrestrium, generum venationum nomen reinetur;
deinde de piscibus agatur, dicitur piscatio.

Belluæ, præsertim terrestres, dividuntur in feras, mansuetas, mansue-
factas.

Mansuetæ sunt seræ quæ horum servitute & societate horrent, libere
vagantur, horum vi capiti est retineri possunt & semper videnti in
dum retinentur.

Appellantur mansuetæ, quæ horum societate gaudent, abeunt & redeunt,
volant & revolant.

Dicuntur mansuefactæ, quæ natura sua feræ sunt, sed horum industria
peritiam deponunt & tanquam mansuetæ abeunt & redeunt, volant
& revolant.

Cum occupatio cadere debet in res nullius, patet per venationem occupari
vires, præsertim feras bestias, non autem mansuetas, neque mansuefactas, quæ
dominū habent. Neque occupare possunt eas feras quæ incluse sunt
septis v. sibi in clavis, neque pisces natantes in lacubus istagris aut
fluminibus publicis. neque eos extantes in his locis, in quibus, qui piscantur, quis

presumpt

esse ob obligationis eas feras, quae ab aliquo fuerint quide captae
sed libertate recuperantur, nec in eas bestias (quae manifeste p^{er}is-
sua libertate redemptae denu sunt. Nullis pariter existimand eas
api, antequam quis illud incluserit. Si etiam nullis fari emend, vend
exame api q. qui incluserat quide, sed deinde auferent, n. dominus
atque illud nō persequatur v. persequendi nō habent facultate. Dispa-
latur inter Istos rom. ad quē pertineat fera, ab uno vulnerata, ab
altero capta. Iuxta Trebatii Testā disting. utrum vulnerator autem
fera vulnerata integratur nec ne; n. integratur, vulneratus esse, si
eā deseruerit, capientis. Iuxta. altera censent. prohibet, docendo, fera
vulnerata semper esse capientis, quia multa contingere possunt, ob quae
fera a vulneratore capi nō possit. Idem ē loci consuetudine.

Iuxta rom. leges fera ē venatoris, etiam si quis eā reperit in prodis
alienis. Si tamē abq. Domini venia fuerit ingressus erat, tenebatur
de injuria, de damno illato etc.

De occupationibus bellivae.

Vigebat juxta rom. leges l. principii: quae ab hostibz capting, nostra
fiunt. Quia, igitur ^{ea quae} hoste hostis aliqua occupant, pro belli auspiciis, p^{er}-
in domum nū redegit. I. tamē nō prohibet, quin hostis, si possit,
res suas recuperet. Quae vero capiuntur in bello, ordinari nō

fiunt militib; ad republ. etq; republ. semper cedunt bona immobilia crepta.
 necesse ea ut pced. quae facta fuerit a militib; stipendiaris, ad pceda
 intendenda misis. Pertinet autem ad milites ea pceda, quae facta sit
 a militib; ut stipendiaris suo nomine et quae a duce militib; extra stipe
 darios, promissa fuerit, ad eor; virtute excitanda.

Cap. 2. De aversione.

Defini pō aversio: m^o acquirendi incrementu, q. rei nostre adiungitur.
 In aversione 2. consideranda sunt.

- 1^a q. alteri rei adiungitur ē aversioni vocatur, quāvis forte pcedior sit
 - 2^a, cui res adiungitur ē appellatur principale, quāvis forte sit minor. (Hort.)
- Ex. in aures annulo, in quo gemma fuerit inclusa: gemma, quāvis pcedior
 sit, habetur veluti pcedior; annulus vero, quāvis minor pcedior,
 nominatur principalis.

Sub pcepto statuitur, aversioni regi principale, unde in illis
 donatio erit aversioni, si donatio ē principalis. Si tamen res ab
 que detrimento separari queat, donatio reddenda ē, si nequeat sepa
 rari, creditur quidē principali, sed si quis alteri rei aversionem iura
 to ē, debet donatio rei pcedior prestare, nemo enim debet competitor
 fieri, nisi alteri iustitiam.

Aversio. in 3. generis

1^a naturalis. 2^a . . . 3^a

naturalis repetenda ex beneficiis.

industrialis obstat ex hōm industria ē labore

mixta demum repetitur parti ex naturae beneficio, parti ex hōm industria.

De accensione naturalis.

Sub re I. complentibus species

1. foetura

2. nova insula

3. alluvio

4. vis fluminis

5. alvei mutatio

Foetura v. foetus homine venit accensio per generationē substantiae animatae. Foetus insperit uterū matris ideoq. lingua matris accensio estq. inde ad illū partem dominii pertinet foetus, tanquam res accensio ad quē pertinet mater, tanquam res principalis; qd. est ager, cuius est vis est vitulus, cuius est vacca, cuius est equus, cuius est equa.

Insula vocatur pars terra aqua circumfusa. Disting. utrum insula nascatur in mari an. flumine; si orta sit in mari, in mare sit res communis, insula cedere debet 1° occupanti. Sed quādm. supponit in aing, si orta insula sit in parte maris alieni littoris prope adiacenti, qd. est insula, cuius est pars illa maris. Si nova insula nascatur in flumine disting. ē utrum agri adiacentes sint limitati an circumfusi. Itē utrum

limitati si habeant terminos non factos: neque, murum, v. aquas
ad certam mensuram. Si vero terminos neque manifestos habeant neque ad
mensuram sint facti, sed naturales, veluti monte, flumine, municipibus
artificibus. Tunc vero si insula nova orietur in flumine et agri sint limi-
tati, nec insula sit recepta. Si vero sint artifices, tunc habito respectu
ad eos finitimos, erit illorum qui hos agros adiacentes habent

Alluvio definit incrementum latens, quo quid mandati alius agri adji-
cit, ^{ita} ut cognoscatur ~~definit~~ quod est et quo tempore adiacetur incrementum
probatione fuerit per alluvionem, si ignorari nequeat, ad quem pertineat
sit, erit ^{dominus} agros ad quibus adjectus fuerit, si agri sint artifices, erit
recepta si agri sint limitati.

Vis fluminis, quae accensio habetur, in agri pars uno veluti ingreditur
a flumine abstrahitur et ad alium agrum deferretur. Si in huiusmodi hypoth.
agros possit, quia sit per huiusmodi dominum, id est actualis terre dominus
non amittit, unde poterit hanc partem vindicare et perire ad eandem
terre partem, sed antea praestita cautione domino agri per quem transire
debet, de damno infecto. Quia nec terre dominus illa
ita ut arbores, quae in ea erant, reddere in alterius agrum egerint, nec
pars lingua derelicta acquiritur censetur, in facta fuerit huiusmodi
Alvei mutatio, in quo flume sunt alvei relinquentur, non sibi apert
Quae: ad quem pertineat veteris alvei, quae flume dereliquit. Distinguitur inter

quos limitator ē artificiosus. Si limitati sint, aliosq. derelictos erit respectu
 Si vero sint artificiosi, habito respectu ad eos fronte, ad eos pertinebit
 alius derelictus.

De accessione industriali

Accessio industriali subdistinguitur in 3 alias species: in specificationē, admixtionē, adpura-
 tionē, 1° Specificatio ē accessio novae formae ad materiam praesistentē. ^{ut vultis ex lana confecta} i. q. vas ex materia argentea

Disputabatur inter Rom. Iuris ad quē pertinere deberet res specif.: utrum ad mate-
 riam dominū an potius ad specificantē. Sabiniāni putabant rē specificatam
 accessionis iure esse domini materiae eo q. afflueret, forma atq. materia
 subsistere nequit. Contraria sententiā Proculiani tenebant, dicentes, rē
 specificā accessionis iure pertinere ad specificantē, eo q. forma debet esse rei, ut per-
 ascebant. Media sententiā, quā Justin. approbavit, alii sequuti sunt, dicē-
 tes, utrum res specif. ad praecedentem formā materiae reduci possit necne; si reduci
 possit, esse domini materiae, si nequeat, esse specificantis.

Unde negatur de vase argenteo, vas erit illius, ad quē materia pertinebat
 argentea; utrum dicendū, si vas confectū fuerit ex alioq. marmore.
 In utroq. casu, ut nemo dubitet in alioq. inde in priori casu ob-
 minū materiae specificanti debet opera petiti compensari

De admixtione.

Defin. admixtio: duar. v. plurim. substantiar. nūm. n. diversi generis confusio.
 Si materiae mixtae sint aucta materia generis admixtionis, quomodo restruct, si

res liquidae sint, ventus admixtio huiusmodi confusio. Relate ad admixtionem in diversis sententiis debeant coniunctis interpretari, vel, prout probabiliore sententia, in admixtio reduci possit ad hos 3 resq:

1° v. facta est omni dominoz

2° v. fortuito evenit.

3° v. voluntate unius.

Si omni dominoz voluntas conveniat ad perficiendam admixtionem, massa sit communis et pertinebit ad oes, pro rata, habito respectu ad materiam unite quantitate et qualitate.

Si facta fuerit casu, si res admixtas reparari nequeant, massa pariter sit communis et pro rata ad diversos dominos pertinebit.

Si unus facta fuerit voluntate, si res unite reparari nequeant, massa que resultat, pertinet ad unumquemque, ita tamen, ut debeat aliquis dominos compensare, in quo factus sit completior, imo, si male puto egerit, damna etiam reparare debet, etiam si potius subiungendus erit.

De adiunctione.

Defin. adiectio duarum vel plurium materiarum unio et adhesio, ita ut ex utroque una fiat, quod contingere potest

1° per inclusionem, si gemma

2° per interturationem, si purpura tua interta fuerit in toga mea

3° per adfervuminationem aut inplumbaturam, veluti si metallum tuum adfer-

afferminatur. applicata fuerit metallo meo tanquam principali;

4° per scripturam, si quis scriptum in charta mea;

5° per picturam, si quis pictum in tabula mea;

6° per inedificationem, si quis materiam meam adfraxerit in praedictis meis.

Ita vero in accessione recipi debet principale, quod quid adfractum fuerit creditur illi, ad quem pertinet pars principalis.

Novellis et his Rom. placuit ut si iudex ferro orato ad portum, vel cotra rem sit per se quod remanet. Et si iudex, ut non, pictura cedet tabulae, vel tabula portum, qui videtur et, opus appellat aut. Partha. si vilissima tabula debere debere.

De inedificatione.

Domus quae ex aliena materia constructa ut, creditur loco, ubi edificata est. Si tamen quis mala fide in suo praedicto in aliena materia ad-

domum materia non amittit dominum, sed requirit materiam venditorem vel illam repetere, pro tamen agere contra edificante ad assequendum duplam per actionem.

Si vero domum edificaverit in praedicto alterius ditionis, ubi in egerit mala fide an bona: si male, in praedicto domum adfracta amittit, quae sine accessione transit ad dominum praedicti, si vero bona fide edificaverit, rursus ditionis est ubi adfractum edificata possideat necne, si aliam possideat, pro habet ad retinendum domum, ut si ego alicuius materiam a domino fuerit soluta, si vero non amplius possideat, nulla habet

etiam ad pretium repetendum.

De accrescione mixta

Acrecio mixta, quae parti ex natura ipsius ex huius
fines inferiores, complectitur species:

1° plantatione.

2° satione,

3° fructus perceptione.

1. Plantatio consistit in infusione arboris in solo, ut ibi, adducta atque
progerminet. Relate ad accrescitionem, quae per plantationem fieri solet,
h. i. obtinet principium quicquid solo in plantatus, solo creditur, nisi aliunde
possit credi; credit solo, si per radices egerit, non ante, si nondum radi-
ces egerit, eo quod de aliis partibus.

2° principii: arboris dominium ex radicibus decernitur, unde si arbor
plantata fuerit in 2° dominoz confiniis, ita ut in utroque domini fuerit
radices egerit, haec arbor pro indiviso ad utrumque dominum pertinebit.

2. Sationis nomine venit, seminis immixtio facto solo, ut nascatur et
deinde progerminet et fructus reddat. Relate ad rationem h. i. statitum
quale principium quod nulla exceptione admittit: quicquid veritur, solo creditur.
Item in nemo debet fieri corruptio in partem aliam, unde
pretium semini pro habet repetendum non solum bonae, sed etiam male procre-
rator, quia ratio merito reveretur inter necessarias expensas quae

fieri debent ad fructus percipiendos, prout, quoad interius debemus, —
 expensas necessarias quae factae sunt ad ^{percipiendos} fructus, si habent
 repetendi in soli bona, ad etiam male fidei promissos.

2. Perceptio fructuum. Fructus nomine venit quidvis res ad usum nostrum
 progenerat v. ex aliqua occasione aliqua percipitur utilitas v. etiam
 utilitas quae ex rei occasione emerguntur. Fructus alii dicuntur
 naturales; alii industriales; alii denique civiles.

Fructus naturales illi sunt, ad quos tenendos per se forma naturae occurrunt. Et videtur
 de v. nulla v. maxima hanc esse. Et videtur. Ex-gr: glandes, mares, etc.

Fructus industriales illi vocantur, qui percipiuntur ex hominis arte industria,
 veluti vinum, oleum, etc. Denique

Fructus civiles vocantur illi redditus, qui percipiuntur ex rei occasione
 et usu, quoad pensiones, quae percipiuntur ex domus locatione.

Fructus alii dicuntur pendentes, alii percipiendi, alii percepti,
 alii existentes, alii denique consumpti.

Pendentes illi sunt, qui aduent quidem, sed nondum ex solo fuerint
 separati v. exacti.

Percipiendi illi dicuntur qui licet collecti et exacti non fuerint
 honeste tamen poterant colligi: et exacti.

Percepti qui iam collecti et exacti fuerint.

Existentes qui percepti et exacti sunt, et adhuc existunt apud

illis, qui eos collegit ē cœgerit. Deniq

consumpti illi dicuntur, de quibz pater fam. jã dispoſuerit s. quoz possessionē nō amplius habeat. Unde consumpti erant fructz, quos pater fam. in usu suo adhibuerit v. vendiderit v. permutaverit v. donec venisset v. quibz abusus fuerit. Videamus nunc ad quos pertineant fructz accessionis jure. Fructz pertinent ad dominū. Illig enim accessio ē inq ē p̄ncipale, ut aliquando fieri pō, ut accessionis jure fructz ad eū pertineant, qui rei dominus nō ē, sed qđ rei possessionē habet, ubi Iennus disting: inter possessore bonæ ac malæ fidei. Malæ fidei possessor nunq fructz suos facit, unde tenetur restituere domino una cū re surrepta oēs fructz r̄pendentes s. castantes s. cūmptos s. percipiendos. Contra possessor bonæ fidei habetur loco domini, ac provido percipiendo fructz facit suos. Apparente igitur domino debet re una cū fructibz pendentibz possessor bonæ fidei restituere, restituere etz debet fructz castantes, nemo enī debet fieri ditior alteriꝝ jactura. Sin autē fructz fuerint consumpti, si ex hinc fructibz possessor bonæ fidei completior factz nō fuerit, juxta vñ sententiā ad restitutionē nō tenetur. Quid vero si ex fructibz perceptis ac consumptis ditior existierit. Ad juris rigore de hinc fructibz deniq nris dispoſuerit reꝝ suos restituere tenetur, quā sententiā plures ex clarioribz Plin

ventur, expreciter tunc casu, ubi agatur de re universitate, in
quo casu, agunt, illi, qui completius facti sit, restitutione facienda.
No debent, qui contrarie fecerint sententia, magis ab ipse recipere.
si informē. Necnanis no puto edim dverke ponere bona fidei
no obligari ad ^{reparatione} restitutione fructum percipiendar, neq ad eligend
tenere, si culpa rei deterior facta sit v. perierit.

Notand. ponere bona fidei debent ad restitutione rei una
v. fructibz pendentibz, percipiendi e percipiendi a die, a quo lis
per dominu de re dominu ei nota e per pinder citatione, etiam
ab eo de pmissurū in ea bona fidei remasse.

Cu agitur de restitutione rei faciendae v. a ponere male fidei
v. etia fidei bone, quare. omni ponant vix p facty expensas
Opportune hū erit, qd erores ad expensaz restitutives non
legi videntur.

Alie expensae dicuntur necessarie, alie utiles, alie volup-
tariae, alie demer delictate.

1. Necesariae, factae ad servandā re que aliter non existeret
v. in deteriorē statu abitura
2. Utiles quae factae fuerint ad re reddendā fructuosiorē
3. Voluptariae factae neq ad re servandā nec magis fructuosā
reddendā, sed ad exornandā e anuosiore efficiendā.

4. Delictae deniq appellatur quae re parti fructuosiore parti iunctiore reddiderint.

Utend quibz partibz polleant possessor n. bone n. male fidei ad recuperandas has expensas? Si agatur

1. de expensis necessariis ad eas recuperandas qd habet possessor n. bone n. male fidei ac possessionis fructus, usq dñ tales expensae fuerint compensatae. Inter expensas necessarias sunt reputandae factae ad quarendos, colligendos, servandos fructus.

2. Expensas utiles qd habet repetendi possessor bone fidei atqz gaudet iure retentionis usq dñ eas assequatur fuerint admodum graves, quas nullus dñm facisset facturq, in quo casu erit prudentis iudicis arbitrii decernere, quid sit agend. Possessor vero male fidei qd nō habet ad postulandā expensarū utilium compensationē, sed tantum qd habet auferendi res, quae talibz expensis fuerint coparata, dñm fieri prout abq rei detrimento ē ablata aliqua utilitate dominus potuit prestare.

3. Si agatur de expensis voluptariis ad eas compensationē nō habet neqz male neqz bone fidei possessor, sed utiqz eas cafferre poterit, dñm atqz superiq diximq, ablatio fiat abq rei detrimento ē res ablata utilis aut dominus suo. Si agatur

4. De expensis delicatis, ut aptanda sunt quae diximq in relate ad

utiles expensas sive ad voluptuarias.

Si forte ex alterius re fructus jam fuerint percepti, computandi sunt ad compensationem expensarum, etiam si necesse non fuerint, si a bonae fidei sive male fidei possessore factae.

Cap. De traditione.

Traditionis vocabulum huiusmodi non grammaticum sed iuridicum sensu, quatenus importat in acquirendi rei dominium. Definiri potest traditio: actus quo quis iam animam habens alienandi rem corporalem ex iusto titulo in alterum acceptantem transfert. Breviter expendemus huiusmodi definitionis verba.

1° dicitur actus acquirendi dominii in

2° quo quis habens iam animam alienandi quae verba indicant:

apud legitimam traditionem faciendam requiri, ut quis rei tradite sit dominus, agitur enim de transferendo dominium, sed nemo ^{non} quod habet, in alterum transferre potest, siquidem rei dominium non habens non potest eisdem rei dominium in alterum transferre. Si tamen traditio rei facta fuerit bona fide, praesertim si recipiens bona fide acceperit, videtur quidem rei illius non transferre, sed acquiri potest per legitimam praesumptionem.

3° ut tradens non solum rei dominium habeat, sed et iam alienandi eam animam habeat. ^{quidem} Quatenus dicitur, unde pro illi nequeunt etiam tutoris

consensu re tradere, etiam si sint domini eiq rei. Quae res clarij patet ex
 justo titulo, quae diuina intendere oportet ut si. Adit talis titulus per
 ut transferendo dominio, unde si quis alteri re sua commodet, et vno.
 datus gesta tituli non constituit, ex commodato rei dominus non acquiritur.
 4° re corporale etiam juxta non legem in re corporales utpote
 quae tangi possunt, dicuntur tradi, res vero incorporeae dicuntur
 tradi, quae quasi traditio in unius exercitio e alterius patientia co-
 sistit.

5. Nec fieri potest traditio, si alter re suam accipere.

Traditio alia realis e, alia ficta.

Realis habetur, cum reuera res corporea, quae a domino possidetur,
 re actu physico in alterum accipiente traditur, e quidem, si agatur
 de rebus mobilibus, licet traditio vocabulo magis proprio vocatur de
 manu in manu translatio. Si vero de immobilibus agatur, appellatur
 in possessione inmissio. Ficta vero traditio ea dicitur, quae a lege
 fingitur intervenire, quamvis re vera non habeat ^{locum} a pro uno v. symbolice
 v. brevis manus v. longae manus.

Symbolice traditio dicitur habetur, cum loco rei tradendae traditur
 symboli alij q. indicat per huiusmodi signum tradita esse rei possessionem,
 ex gr. venditur domus, de habetur eiq domus facta symbol. traditio
 cum venditor emptori claves tradit.

Translatio brevis manq̄ intercedit, si quis alteri tradiderit rem suā ex titulo
nō iusto atq̄ ex titulo iusto tradidisse declarat.

Longe ante manq̄ occurr̄ translatio quando res tradenda acceptanti
v. a longinquo monstratur v. in cōsperta eq̄ positur v. apponitur
custos. In foro stat etiā alia facta traditio ē quidē adm̄. fre-
quens quaq̄ dicitur per cōstitutū possessorē, quā quis rē aliquā
possidet iure domini ē eandem alienans, ē tunc adhuc possidens
declarat se possidere nomine alteriq̄.

Opportunit̄ hūc erit monitū adhibere de diversis m̄s quibz tra-
ditio fieri p̄t, nē v. simpliciter fit ē nuda, v. sub conditione
v. sub m̄. v. sub causa v. sub demonstratione v. sub die.

De conditione.

Conditionis nomen venit a circumstantiā aliqua v. resq̄ adiecta, ea
enq̄ existentiā v. nō existentiā eq̄dē actq̄ rēs v. effectq̄ pendere

debet. Conditiones aliē dicuntur impossibiles, aliē impossibiles

Impossibiles quae stantibz naturae legibz impleri nequeant. Sēq̄
possibiles dicuntur. —

Possibiles conditiones dividuntur in honestas ē inhonestas. Impe-

Honestae illae sunt, quae nō cōtradiunt neq̄ naturā neq̄ legibz, —

neq̄ dicuntur inhonestae ē turpes atq̄ i. notand ^{q. in iure} conditiones inho-
nestae ē turpes impossibilitbz cōparantur, nō sunt impossibiles

impossibilitati morali.

Conditiones honeste alie consistunt in faciendo & appellantur affirmative, alie in non faciendo, quae negative dicuntur. Alie nuncupantur divinae, quae per partes impleri possunt, alie indivisae, quae non in partes nequeunt. Praeterea alie casuales dicuntur, quae non pendent ab incerto eventu, alie ^{potestatives} quae pendent ea nostra voluntate, alie mixtae, quae parti ex incerto eventu, parti ex nostra voluntate pendent. —

Denique conditiones nonnullae possunt respicere tempus praeteritum, nonnullae tempus praesens, nonnullae futurum. Quae tempus v. praeteritum v. praesens respiciunt, appellantur resolutive quia cum ex ^{earum conditione} ~~earum~~ pendent, valent necne, prout exiit in re vel in conditione. Quae vero tempus respiciunt futurum, nuncupantur suspensive, quia cum non effectum suspendunt, usque ad conditionis implementum.

De modo

Modus hic significat finem, ob quem aliquis rem suam credit. Ex. gr. Do tibi quingentos libellos, ut filiam pauperem tuam dotare possis. Qui finis apponi potest v. in utilitate ipsius accipientis s. in tertii utilitate. Si ad accipientis utilitatem, nihil refert, utrum ille in se impositum impleverit. Si vero in appposito fuerit ad utilitatem tertii, tunc in ille debet impleri, scilicet credens repetere potest rem traditam.

De causa

Causa ea dicitur, quae induxit concedente ad rem suam alteri tradendam, quae potest esse prout v. movent n. principalis, v. tantum impulsiva s. secundaria, porro si deferent causa movent ex defectu voluntatis in concedente actus iustus, iudicandus est. Causa vero impulsiva n. secundaria appellatur, causa quae iam ad concedendum parata, eundem ad i. prestandum clamore reddit. Unusquisque videt actum manere robur suum, etsi causa impulsiva ^{quod} falsa.

De demonstratione

Demonstrationis nomine venit v. designatio rei v. personae, quae quidem expensae, cui res conceditur. Ea potest esse v. enuntiativa v. taxativa. enuntiativa dicitur, quae designat quid sit qualitas v. rei v. personae, ita tenet, ut etiam qualitate deficiente intelligi possit, quoniam inter res quae personae. Ideoque stat actus, etiam si demonstratio falsa sit.

Demonstratio vero taxativa ea dicitur, quae ita rem v. personam determinat ac determinat, ut ea deficiente intelligi nequeat, quid tradens voluerit. Ex gr. si quis in testamento scripserit: lego Sempronio meo, domum meam, quam ad Caput Martin possideo. neque ulla ibi inveniat, domus, quae ad testatorem pertineat.

De die

Diei nomine venit circumstantia temporis actui appositae, ex qua apparet actus visum ~~pendere~~ pendere debet.

1. Dies aliquando dicitur certus, aliquando incertus. Certus appellatur, si agnoscatur ē esse venturus ē quando sit venturus. Si vero alterum ^{ignoscatur} vel q. magis ē incertum agnoscatur, dies appellatur incertus.

Sic autem ita apponitur dies, ut actus vi sustentet ē non in eo eo tempore s. die adveniente actus vi habeat, actus huiusmodi dicitur ex die per terminus appositus dicitur terminus ad quē s. ad obligationē contrahendā. Ex. gr. Testator legaverat amico suo Sempronio tria libellarum millia, ita tamē, ut ea esset accepturus pō decem annos a morte sua. V. dies ita apponitur, ut actus vi habeat usq. ad determinatū tempus, actus vi suo robore constitutus, pō ejusdem temporis lapsū, quā in hypothesis actus dicitur in diem ē terminus appositus appellatur ad quē s. terminus ad obligationē finiendā. Ex. gr. Legō Servio famulo meo alimenta per 10 annos a morte mea.

In iure aliquando dicitur dies sedere, aliquando venire. Res phrases, diversae ad unā significationē important. Dicitur dies residere, in quod debet alicui prestari, sed a iudice peti nō pō, dicitur vero venire dies, in nō solū quid prestandū ē, sed etia iurē postulare pō.

Tit. II. De rebus corporalibus ē incorporalibus.

In h. titulo Justin. altera tradidit rerū divisionem, easdē distinguens in corporales ē incorporales. Corporales eas dicit, quae tangi possunt

videlicet quæ sub sensu cadunt, in h. Stoicor. sententiâ doctrinâque
 ois sensu ad tantu reducuntur. Incorporeales vero illæ appellantur
 ois quæ tangi nō possunt, cuiusmodi sunt iura. Quæ ^{tandē} nō possunt tradi
 neq. possideri, quia hæ res nō in nostris patrimonis esse possunt
 neq. nobis tradi uel assignari tamē quasi in bonis esse quasi tradi
 ē quasi possideri. Quæ quasi traditis rebus corporalibus consistit in
 unius patientia et alterius exercitio.

Res corporales alie sunt, immobiles; alie mobiles alie.

Res immobiles nuncupantur quæ de loco ad locu exportari nequeant,
 quædam u. cedori, agri, siluæ.

Ad res immobiles referuntur ea quæ dicuntur uincta aut fixa, quædam
 fructus pendentes, armenta a solia maiora, portæ, fene-
 stræ, columnæ, eæ res quæ necessarie sunt ad perpetuam rei immobili-
 um ē securitate.

Res mobiles quæ citra detrimentu de loco ad locu exportari possunt,
 cuiusmodi naves, utut amplius, si quis partem
 patientur, moueri possunt. Talis ē domus suppellex. Ad res
 mobiles referuntur ea quæ dicuntur. v. casa - ex: gr. lapa-
 der exarisi - huius generis arbores cæce, fructus collecti.

Res ⁱⁿ eo appellantur, quæ uirtute interiore se movent
 cuiusmodi sunt uincta animantia

Res corporales dividuntur in fungibiles et non fungibiles

Fungibiles illae nuncupantur, quae adhiberi nequeunt nisi consumantur, quoadmodum panis, vinum, oleum, pecunia.

Res autem non fungibiles illae sunt, quae possunt adhiberi salva eorum substantia, quoadmodum sunt libri et ordinaria domestica suppellectilia.

Res in hoc porce consistunt in iuribus atque in intera pura servitutibus recensentur, deo Titulo: occasione sumit, ut de servitutibus loquatur.

Tit. iii. De servitutibus praediorum.

Servitutibus, de quibus hic agitur longe differunt ab iis, de quibus in primo libro locuti sumus, etiam ea servitutibus, de qua ibi egimus, ita est ut illi subicit nostrum hominem, et contra servitutibus, de quibus nunc agimus, nobis proponuntur praeservant naturam, ut nostrum res eis possint subjacere atque de his servitutibus agere videre debemus:

1° quid sit servitutibus?

2° quae praecipue servitutibus divisiones?

3° quae sint praestantiones urbanorum praediorum servitutibus? quae nam rusticarum praediorum? Denique

4° quibus in servitutibus aut acquiritur aut serventur aut acquiritur?

1. Servitutibus definitur quod in re ^{aliena} alterius, ut in quibus dominus a patre v. non facere tenetur in re ^{aliena}, sed alterius utilitate. Ne quidem

1. Servit^{us} dicitur q^{ue} habito respectu ad e^{um} qui fruitur ^{servitute} (nō autē ad e^{am} ^{relatē})
 in q^{ue} res servituti ē obnoxia, etiam t^{unc} en^{im} servit^{us} dicenda obligatio ē
 dicitur in re aliena, q^{uia} indicat servituti q^{ue} consistere nō in re
 propria, sed in re, q^{ue} ad alterū pertinet, etiam res nostra nō nobis
 serviant, q^{uia} referentur, sed jure domini. Et tota servitutes proprie q^{ue}
 dicuntur q^{ue} consistunt in re aliena ac dicuntur formales.

De q^{ui}b^{us} agimus. Hec verba int^{er}vent, in q^{ue} potest, nō consistit ser-
 vitus. Si: ob servitute domini^{us} tenetur in bona alteri^{us} v. p^{ro}bi.

v. nō ferre

namq^{ue} autē servitutes:

atq^{ue} iⁿ fluit servituti distinctio, rei q^{ue} alie appellentur affir-
 mativa ē consistunt in patiendo, alie negative, q^{ue} consistunt in
 nō faciendo. Servit^{us} transit^{us} ē affirmativa, servit^{us} v^{er}o alia^{rum}
 ē affirmativa. Servitutes dividuntur etiā in personales ē reales
 s. prediales, atq^{ue} ut d^{ic}untur, ut^{rum} servit^{us} sit personalis an realis
 respectu habendi ē nō ad iⁿ q^{ue} servit^{us} sed ad iⁿ cui servit^{us} prestat^{ur}.
 Etiam q^{ue} servit^{us} in v^{er}o q^{ue} servit^{us} q^{ue} semper res ē
 Si res servitute prestat^{ur} rei v. etia^m persone^{re} sed rei iⁿtrⁱⁿsⁱⁿta^m ser-
 vit^{us} dicenda erit realis, si v^{er}o dicente persone^{re} iⁿsonat^{ur},
 servit^{us} dicitur.

Quatuor recensentur servitutes

1. q^{ue} fruct^{us}

2° Uirg

3° Habitatio

4° Opera servorum. De quibz personalibz servitutibz in h. titulo
 no agitur, sed infra tractabitur. Ibi agendū est de servitutibz
 realibz.

Servit' realis tunc habetur, cū res inveniit rei, separata p'cedit,
 unde necesse est 2 salte p'cedia haberi debent ad hujusm' servitutē
 constitutendā, unū q. servitutē prestat, dicitur p'cediū serviens
 alterū q. servitutē gaudet o appellatur p'cediū dominans

Aliud etiā juxta romanas leges requiritur ad servitutē habendam,
 ut qdē servitutis causa sit perpetua. Causa nomine hūc venit,

149 v. habendi in p'cediū nostro servit' constituitur

Quae causa perpetua, semper habetur, si servit' sit ex
 natura, et cūsi nō prestat v. et ex facto
 hōis etiā dūm p'cediū ad servitutē prestandā semper
 sit paratū, ex gr: servit' transitū.

ex consuetudine Mā etiā ex ali

vitute que forte causā perpetuā

ex fori usu servitutis

Continuae vocantur quae perpetuū usū prestant, ex gr. servit' oneris ferendi. Servitutes vero

Agrarioris

in cōtinuo ē discontinuas.

illa dixeruntur

que uti continuam nō praestent ex gr: servitū transitū

Ordinatur etiā in rusticas ē urbanas. Ad distinguendū utri sit servitū rustica an urbana, habendū ē respectū nō ad praedictū serviens, sed ad praedictū dominans, unde habetur servitū urbana, si praedictū dominans sit urbanū, etiā si forte serviens sit rusticū.

Contra occurrit servitū rusticū, si praedictū dominans sit rusticū, quoniam serviens sit urbanū.

Atque ad distinguendū urbanū praedictū a rusticū habendū ē respectū ad locū ubi praedictū sitū sit, quē adm^o I^o P^o Venatio placuit neq^{ue} aliter sit domū v. ager, quē adm^o Paulus placuit sed praedictū ejus de destinatione, unde si praedictū sit ad habitandū v. voluptate reptandā erit dicendū urbanū, etiā si forte extra urbē sit positū. Si fundū sit destinatus ad colligendos v. conservandos fructū v. recipiendos v. aliis economicis usib^{us}, erit estimandū rusticū, etiā si forte in urbe sitū sit.

Videndū nam ē quae sint praecipuae inter urbanas servitutes:

1. De servitute onera ferendi.

Ex servitū habetur t^u in vicini paries v. columnia debet sustinere domū v. domū parte vicini sui. Inquiritur ē quis debet expensas facere, si forte paries, qui suū sustinet, fabricat, novat aut putantur, haec expensas ferendas esse ad dominū

non vero

ex 7. servituti naturam i. importet, ut doming pre-

di servientis natura

Alii tamen hanc contrariam sententiam tenere, dicentes, ipsam naturam huius servitutis importare, ut si doming fundi servientis parietem stabili servet, unde etiam expensas facere debet, ut illi servet in tali statu, atque ideo hanc priorē servitutē dicunt anormalem. Si forte illi quæstio oriatur, respondende sunt diverse altere sententiæ videtur communiter recepta, quæquæ altera videtur juri magis conformis.

2. Servitq tigni immittendi. Porro lignorum nomine iuxta Romanas leges veniunt omnia ea elementa, quæ sunt necessaria ad domus edificandam, ut ad vineam colendam, quædam saxa, trabes, ferramenta, calx, arena, tegule. Ita vero habetur servitq tigni immittendi, ut domino aliusq domus licet immittere trabes, ferramenta, lapides in pariete domus alterius, ita ut hec super utraq domum quiescant.

Si determinatq fuerit tignorum numerus s. statuto finis, ad quæ ea servitq ordinata est, non licet domino fundi dominantis plura immittere tigna, quæ excedant numerum s. finis non respondeant. Unde si exierint poterit doming prædicti servientis privata etiam auctoritate ea tigna destruere. Si contra factum sit pro arbitrio quot velit tigna

mittere, si neq. numerus neq. finis fuerit determinatus.

3. Servitus tigni projiciendi consistit in jure, ex quo licet domino domus sue tigne ita projicere ut super vicini predia prominent. Hae referuntur stillicidia, moeniana, quae habentur in pariete ad ^{protulit} conspectu. Si aut. quis quia gereret hanc servitutem, tigna latius ^{dominus} prostruere fundi non potest private auctoritate ea destruere sed debet impetulare a competentem magistratu.

4. Habentur aliae servitutes quae dicuntur v. stillicidii v. fluminis avertendiant stillicidii ē fluminis non averkendi.

Stillicidii nomine venit aqua guttata a ferto descendens fluminis vero nomine ea aqua, quae in canali ^{collecta} praecipit ab alto cadit.

Habetur haec servitus in quo habet j. de mittendi aquam ferto sui v. per stillicidii v. per flumē in vicini predia. Servitus vero stillicidii v. fluminis non averkendi sed habetur in quo tenetur non averkere stillicidii v. flumē ^{sed permittere} ut fluat in alterius predii utilitate puta predia irrigand. etc.

5. Servitus altius non tollendi ē altius tollendi. Qui habet praedium aliq. potest in eo aedificia construere v. iam constructa pro libitu illius attollere usq. ad sidera, nisi quae lex prohibeat.

Si vero aliquis impetaverit a vicino suo ne altius tollat domum suam iam habetur ea acquiritur servitus, quae dicitur altius non tollendi.

Pro servitute, si non fuerit ab altero exigenda, nunquam inducitur intelligitur, etiam si a tempore immemorabili semper res, proinde ita steterit.

Habetur etiam servitute altius tollendi, sed in quo consistat, non conveniunt DD. Videtur nature servituti magis consentanea ea sententia, quae tenet, hanc servitute consistere in facultate altius edificandi in pariete alterius domus ad utilitatem propinque domus, ex qua luce immitteretur.

6. Succedunt servitutes luminis aperiendi: v. no; servitute ne luminis officiatur et servitute prospectus ne ne prospectus officiatur. Luminis nomine hic venit, fenestra, per quam lux ingreditur. Si tunc quidem habetur servitute luminis aperiendi, in quo in pariete alterius fenestra aperire potest ad meam domus utilitatem. Ut intelligatur, in quo consistat servitute luminis non aperiendi, sciendum cuilibet alicuius domus dominus fas esse, quot velit fenestras pro lubito in suo aperire. Ita vero si quis obtinuerit a vicino suo, ne in eja domo fenestrae aperiatur ad suam praedii utilitatem, iam constituta habetur ea servitute, quae dicitur luminis non aperiendi. Notandum etiam relate ad parietem, ne luminis officiatur: quiaque potest domus sua, secunda servitute, altius edificare, etsi ex hoc facto vicini fenestrae obstruantur. Si igitur domus vicini domus impetnaverit

a vicino suo, ne quid faciat, lumē fenestrarū suarū impediens. occurrit ea servitū, quae dicitur „ne luminibz officiatur.“

Servitū prospectū s. ne prospectui officiatur, in eo distinguitur a servitute, ne luminibz officiatur, ut haec posterior consistat in fenestris luciferis, prior in fenestris prospectivis. Fenestris luciferis illae dicuntur, quae destinatae tantū sunt ad lucē imittendā, unde possunt etiā clausae esse v. cancellis munitae. Neq. his fenestris censendū est officere plantae, quae ex adverso surgant. Fenestra vero prospectiva dicuntur, quae nedū inserviunt ad imittendā lucē & aērē, sed etiā quae dant intuitū, nō solū in vicini cernē, sed in remotiores quoq. regiones ad amoenitatem & jucunditatem. Unde si habeatur haec servitū prospectū s. ne prospectui officiatur, nihil pōt agere vicini, ista servitute patiens, q. imminuere possit domū vicini prospectu jucundū. Notandū praeterea in servitute prospectū praedicti servitūs nedū esse posse quātinā, sed etiā remotā, ita situ, ut huius praedicti domūq. nihil facere debeat q. amoeniori prospectui impedimentū opponat.

§. Praeter servitutes urbanas hucusq. recensitas plures aliae habentur, quas inter frequē etiam occurrit ea, quae

Quidam servitū cloacae, ut cuiq; licet cedat nostras sordes in
cui area emittere utriusq; tenetur ad locū cavi prebend, ubi
recipiatur colluvies.

Habet etia po servitū fumi imittendi, sub qua nō ille fumū
intelligitur, qui m^o ordinario ex alteriq; domo latrinis imitti-
tur, sed extraordinariū atq; immodiq.

Habetur quoq; servitū aquae effundendi aliāq; hujusm^o
quae facile intelligi possunt, in quonā consistunt.

Opportunū vero videtur, hic nonnulla adijcere de muro vesti-
bulorū cūmuni.

Murū quidē. divisionis duas inter aedēs v. duos hortos, si ne-
queat probari, ad quē exclusive pertineat, presumitur cūmuni
esse, ita ut dimidiū muri pertineat ad dominū unūq; altera
pars dimidiata ad dominū alteriq; domū v. horti. q. idē di-
cend de spatio vacuo inter duas domos v. de inter
duo praedia. Tū vero in muro cūmuni quisq; domūq; ex parte
sua facere po quae libuerit, dum^o detrimentū alteri nō infera-
tur. Unde pō ex. gr: pariete ex parte sua ornare, imagi-
nes v. tabulas appendere, scala amovibile applicare, pote-
rit etiā caminū aperire, dum^o dimidiū fines nō egrediatur,
ē dum^o nullū detrimentū alteri obveniat.

De commun-verbis q. n. pluribz domibz commune ē, ad veritas pariter
nihil novi in eo facere posse unū ex dominis q. ad ita reddat penibiliorē,
sine aliqz dominorū cōsensu. Quid vero si fecerit?

Distingueud ubi ut fecerit altero domino ignorante,
v. 2° taceate sed opes non probante,

v. 3° si i. factū sit in alteriqz domini vasa caru

In priori casu fcs ē domino qui novū opz ignoraverit, h. opz destruere
in altero casu nō poterit novū opz destruere, sed tantū^o protulere,
v. 3° casu nihil facere pō, sed probare debet, i.

q. cōsenserit.

De servitutibz rusticis

Plurima haec etiā servitutes agnoscuntur. De frequentionibz agens.

1. Servitū transiti, cōstitit in jure, ex quo viciū per viciū pcedit
transire pō, ut ad suū pcedū se cōferat. Quae servitū nunc latius
nunc minus late habet, cōstat si qd ^{habet} in eo cōstitat, ut quis per
alteriqz pcedū ire possit tantū^o v. pedes v. equos v. bestias
haec servitū dicitur itineris. Si vero quis facultate habeat agendi
per alteriqz fundū v. jumentū v. armentū v. currū frus ab ite haec alter
species ab agendo dicitur servitū actū. Si veni quis per alteriqz fundū
duere possit currū onustū, trahere v. etiā tigna erecta trans-
ferre, haec servitū dicitur vice. Haec pmo latissima species ē.

Qua late patere debeat servitus v. itineris v. actus v. viae, ordinem definiti
solet inter contrahentes. Si forte nihil fuerit conventum aut in dubio
resolverenda erit ex prudenti iudicis arbitrio: Lex XII tab: latitudo
viii pedum pro recto itinere fractionis.

2. Servitus acquiescentis, in qua quis potest ducere aquas per fundum alterius
ad sui praedii utilitatem. Si quaestiones oriuntur circa huiusmodi servitute,
potissimum consulenda erunt diversorum locorum consuetudines.

3. Servitus aquae haustus, consistit in iure hauriendi aquae ex alterius
fonte v. puteo ad nostri praedii utilitatem. Si si fons v. puteus sit ex-
purgandus v. reficiendus, expensae sustinenda sunt, non a domino fontis v.
putei sed ab omnibus, qui aquae haustu fruuntur.

4. Plures aliae servitutes rusticarum habentur, quae tamen faciles sunt intellectui,
ita haberi potest servitus tritici in alterius area licendi v. mris in alterius
torculari exprimendi v. arenam eximendi v. calce coquendi v.
perq. in alterius fundo pascendi v. gregem in alterius rivo apandendi.

Quamvis servitutes reales acquirantur, serventur, amittantur.

Relate ad servitutis acquisitionem distinguend: utrum agatur de neces-
sariis an voluntariis. Necessaria servitus habetur, quando ea deficiente
dominus praedii sui uti non potest ex gr: si quis incipit ad praedii sui
se conferre, qui per vicium praedii transitionem habeat.

Si agatur de servitute necessaria edomini fundi servientis sensaverit illa cōcedere ob justum pretium, qui hac indiget, implorare pō magistratū officium, qui juxta necessitate servitute decernere poterit. solito jūto pretio ē cū minimo fundi servientis detrimento. Servitutes autē voluntarie acquiri possunt:

- 1° per cōventionem,
- 2° per actū ultimæ voluntatis
- 3° per legitimā prescriptionem.

1. Acquiri possunt per cōventionē, si domini fundi servientis servitute super eundē fundū alteri aut donet aut vendat aut imulet. Que cōventio dat illi pō ad re, nō ante pō in re, ad q. consequendū necessaria ē quasi traditio. Domini etiā utilis pō servitute in p̄dictis emphyteuticis tandem duraturā, q. v. in duraturā sit utilis dominū, nec prohibetur domini directus servitute cōcedere, dū^o exerenda sit absq. ullo dominii utilis detrimento.

2. Per actū ultimæ voluntatis acquiritur servitū cū quis per testamentū v. per codillos cōtinenti legat, in qua servitute specie nō acquiritur quasi traditio, ut pō in re acquiratur.

In servitutibz que acquiruntur s. per cōventionē s. per actū ultimæ voluntatis
 fas ē cōcedenti cōditionē ē restrictionē apponere, ex. gr. ut quis servitute utatur v. alternis dieb^z v. nō nisi statutis horis, v. ex. gr. ut in

servitute transit qui transire possit in aliquam ~~realem~~ ^{realem} specie v. r. de domi-
 ner pondero, c. si ha conditiones repugnare videantur servituti naturae.

3. Per legitimam prescriptionem acquiritur servitus, quod si quis non vi, non
 clā, non precario, bona fide servitute usq. fuerit per x annos inter presentes
 per xx inter absentes. q. temporis intervalla in bona fide conjuncta ja satis
 ē, ut consideretur ut jura titulg.

Relate ad servitutes, quae per prescriptionem obtinentur, distinguendū inter affirmativas
 et negativas servitutes. Si de affirmativis res agatur, in quibus dominus
 fundi servituti aliquid pati debet, certū ē diuturna temporis lapsus satis
 esse ad eas acquiritas. Si autē de negativis agatur quae in non faciendis
 consistunt, satis autē ē ut aliquis non fecerit in suo, ex. gr. fenestras
 non aperuerit v. aliquid non sustulerit, etia. per tempus longissimū, ut dictū
 servitus acquisita. Sed ad istā servitutē acquirendā requiritur, ut do-
 minus, in cuius fundo servitus negativa dicitur constituta, aliquid facere
 voluerit, ex. gr. fenestras aperire, ē altero h. facto prohibente, ille
 prohibitus acquiescent ē ex h. facto lapsus fuerint prescriptionis tempore.

Quomodo servitutes serventur?

Servitus legitime acquisita servatur per usū v. per juris exercitiū. q.
 i. q. exercere pōt non solum a domino fundi domini sed etia. ab aliis, qui
 nomine illius, qui iure servitutis gaudet, h. i. q. eaerent, imo etia.
 per quēcumq. v. bonae et male fidei possessore.

§. si quis qui servitute finatur, in egi vero exercitio turbetur, prout habet 2° m^o ad sua jura tuenda: pō institui v. judicium possessorium judicium petitorium. Si tamen possessoria judicium institui juri pō v. interdicto de manutenuendo si turbat^o in huj^o juri exercitio fuerit turbatus v. interdicto de re integranda, si a servitute u-tenda fuerit dejectus. Qui judicium possessorium instituit, nō tenetur probare p^o mat. sed satis ē ut probet:

1° ab aliquo nō brevi tempore, salte ab anno, in illig servitutis p^oficu servasse.

2° in egi dē juri exercitio nunc v. turbato fuisse v. dejecto ab eo. Si haec probare potuerit, iudex servitutis in rationib^o, quae legi-timū p^o requirunt, ad cognū ē separata^o ^{judicium} (decernere p^o debet, actore in servitute exercitio p^oficu esse servand^o).

§. si petitorium judicium instituerit, tunc actor s. qui servituti fuit in usu turb^o debet apud cōpetentē magistratu suū bona p^o probare, atq^{ue} ad h. datur actio cōfessoria. Actor haec cōpetit domino predii dominantis nec nō aliis, qui in dominante predio p^o reale habeat ē actor probare debet:

1° ubi p^o cōpetere ad servitute, quā avertit;

2° postulare^a ut decernatur, ubi h. p^o cōpetere^b ubi cōpensentur quae forte fuerint allata, ex huj^o juri perturbacione, ubi

c) removeantur impedimenta, quae forte fuerint apposite. Ut praestetur cautio de in posterum non turbando.

Contingere etiam potest, ut quis cogatur iudicis ope implorare, eo quod alter exerceat servitutem in praedio suo, quae ei non competit v. etiam exerceat in iura juxta quae competebat. Haec actio nuncupatur negatoria et actor ea instituens postulat, ut decernatur servitutem non competere v. saltem non competere eo in quo utitur domini praedii dominantis, 2° ut resanantur damna, quae forte fuerint illata;

3° ut praestetur cautio non amplius reutur servitutem usui v. servitutibus in non exerceant atque iudicium per negatoria actionem instituta, videtur esse illud singulare, in quo non actoris sed rei est, probationes adducere ad non per tuendum.

Uideamus quibus in rebus acquisita servitus fieri habeat.

Servitus legitime acquisita cessare potest:

1° utriusque praedii consolidatione, videlicet si praedii in ta dominans et serviens pertineant ad eundem dominum, etenim in hac hypothese si praedii serviens inseruit quidem domino, sed non jure servitutis, verum jure domini.

2° interitu v. praedii servientis v. dominantis. Si tamen praedii serviens, quod interierat, etiam post dictum tempus in pristinum statum redierit, antequam servitus interitum recuperat vigore. Quod si praedii dominans

interierit, non cessat in servitutis, nisi in domus servitutis fundi
 aliquid peruenit servituti contrarium, ex gr. huius foramina ob-
 struxerit atq. ex eo facto præterlapsus fuerit prescriptionis tempus
 3° cessante iure temporaneo illius, qui servitutem cōvenerat, ex
 gr. per emphyteusē - cessante emphyteusi extinguitur servitus.
 4° adveniente die, ad quā servitus cōvena fuerat v. deprecante con-
 ditione, sub qua cōvena fuerat;
 5° si domus prædicti dominantis servitutis iuri v. expresse v.
 tacite nullum miserit, ex gr. si viderit impedimenta, quæ pone-
 bantur ad excludendū servitutis exercitiū ē tamē novus hæc præ-
 tensio tamenit.

6° per nō usū tempore a legibz determinato, sc. per X annos inter
 presentes, per XX annos inter absentes. Annotandum ē. Discrimi-
 aliq. intercedere inter eas prescriptiones, quæ De servitutibz
 agitur ē eis quæ pertinet ad prædicta urbana, etiam negatur
 de prioribz servitutibz, satis ē autēq. v. X v. XX annos, et itē
 amittatur Si autē agatur de servitutibz
 sed requiritur, ut domus prædicti servientis aliquid fecerit in suo
 prædicto servituti contrariū, atq. ex h. facto elapsi fuerint v. XX v.
 X anni

Tit. V. De usu fructu.

In presenti et sequenti titulo agitur de servitutibus personarum, quæ sunt illæ, quæ dantur immediate ac directe in personæ favorem ac eundem personæ strictissime adherent. Prior inter servitutes personales usque fructus de quo agitur l. titulo. Nos de his

- 1º quid sit usque fructus natura;
- 2º quæ sint jura usufructuaria;
- 3º quæ eorum usufructuaria onera;
- 4º quibus modis acquiratur usque fructus, servetur, amittatur.

Definitur usque fructus a Justin: j. utendi, fruendi alienis rebus, salva eadem substantia. Ad idem def. intelligentia animadvertend. quid sit usq., quid fructus. Serv. j. utendi sensu significat usq. re adhibere quantum necessitas postulat, re autem frui, re aliquam adhibere non solum ad necessitatem, sed etiam ad voluntatem. Unde sub hac significatione dixit Seneca ad juvenem quædam: Ex voluntate fruens, ego ator. Quibus facile est quæ sit usque fructus natura. At 1º dicitur j. etiam quædam utendi.

omnes servitutes in jure consistunt. 2º utendi est fruendi, quæ verbe est, qui hac servitute pollet, j. habere ad percipiendam omnia et utilitates et fructus, qui ex eadem re derivant, qui ulli ponantur limites, unde poterit adhibere re alteri,

non solum quantum postulat eius necessitas, sed etiam prout utilitas v. voluptas ei auerit. Dicitur 3.º rebus alienis, q. importat servitutis natura, etiam res propria usufructu dat domino suo, sed non jure servitutis vel jure dominii; - 4.º salva eadem res substantia, quae adhaerent ei videbimus, inter obligationes quibus oneratur usufructuarius, ea praesumpta est ut fructus quidem et utilitates omnes percipiat, sed non ipsa res substantia integra servet dominus restituenda, cum usufructus cessaverit. Cum in usufructu servari debeat integra res substantia, patet hanc servitutem personale, videtur tamen posse per rebus immobilibus (v. mobilibus et re moventibus) quae adhiberi possunt, quia destinantur i.e. in rebus, ^{non} frugilibus, nec ante in rebus frugilibus, nec frumento, oleo.

Sed per quoddam. l. decretum fuit, ut in rebus etiam frugilibus usque fructus imponi posset, dum usufructuarius caveat, finito tempore usque fructus res in eodem genere et qualitate restituantur.

Unde Lustin. Distinguent. censuit inter usufructum ~~reale~~ ^{proprium} et inter usufructum improprium. Usque fructus sensu est proprius datus in rebus non frugilibus, quae adhiberi possunt salva res substantia, in rebus frugilibus, quae usu absumuntur, datur usque improprie. Disputatum fuit, utrum in vestibus datur usque fructus proprius an tantum improprie. Porro vi agatur de vestibus siveis v. fectis,

debitum non debet, qui in eis vasa usque fructus habeatur. Regatur de
 rebus quotidianis, difficultas augetur. Communis sententia tenet,
 in eis dari vasa usque fructu, si inestimate convenire fuerint; quasi usque
 fructu, si datae fuerint estimate.

Unde ex gr. qui usque fructu habet alijque domo, ubi habet universa
 domum sua in suis accessoriis: ex gr. in cellis, stabulis, officinis, hortis,
 gaudet etiam rebusque realibus, quibus potest praedium, in quo usque fructu
 gaudet, atque.

pro etiam alii locare.

119 in

alteram transferre. In personalis stultitiae persona adheret

unde si forte h. j. fructuarij alienaverit, alienatio
 hujusmodi irrita censetur. Quod vero, si in praedio
 thesaurus pertinet ad usufructuarij.

Thesaurus

inter fructus praedii computari non potest, unde habendus est pars proprietatis
 neque ad usque fructuarij, sed dominus jure habet. Poterit usufructuarij
 competere illa pars, quae convenit thesauro inventori. Hoc notandum, fructus
 qui percipiuntur a fructuario, tunc tantum ad eum pertinere, in eis solo
 fuerint separati, unde si fructus non soli sint pendentes, sed etiam materiam
 sortus fructuarij, antequam fuerint a solo separati, non amplius perti-
 nent ad fructuarij heredes, sed ad proprietarium.

Contra si usufructuarius praedii fuerit alteri legatus, et testator obierit, fructibus adhuc pendentibus, dum dies legati salte cessit, hi fructus pertinere debent ad legatarium, non vero ad testatoris heredes, si vero fructus non intelligantur nisi deductis expensis, unde in praedicto casu qui ea fecit expensas v. heres ejus, ipse habebit ad se retinendos expensas v. ad querendos v. ad regendos v. ad servandos fructus. Relate ad fructus civiles: distinguendū ē, utrum agatur de re, quae ex suo usu quotidianos exhibeat

an vero de re quae nonnullis tantum statis temporibus naturales v. industriales fructus edit. In priori casu fructus dividendi erunt inter proprietarium et fructuarium herede, habito respectu ad tempus, quo fructuarius vixerit. In altera vero hypothese videlicet si agatur de re quae non nisi statatis temporibus fructus exhibeat v. naturales v. industriales, rursus distinguendū ē, utrum rei fructus naturales v. industriales, pro quibus solvantur fructus civiles, jam fuerint a solo separati, an adhuc solo adhererant.

In 1° casu fructus civiles pertinent ad fructuarium herede, in altero casu ad proprietarium neque inter, utrum fructus civiles jam fuerint soluti an sint adhuc solvendi.

Videndū nunc quae sint fructuarii onera. Jure communi juris principum: qui sentit commodum ē iniuriā remanere debet, unde usufructuarius qui rem utilitate percipit, debet etiam sustinere onera realia, quibus res

gravatur, unde ipse, non vero proprietarius solvere debet tributa, censq, vecti-
galia. Debet etia fructuarius facere eas expensas ordinarias & modicas,
quae sunt necessariae ad praedii conservationem v. ad percipiendos fructus & rei
usu habendi. Non autem fructuarius tenetur ad eas expensas extraordi-
narias quae fieri debent ex eo q. res, usufructu data aut vetustate
aut ex aliquo fortuito casu fatiscat, immo neq. ad expensas ordinarias
& modicas pot. obligari fructuarius, si maluerit usufructui non nun-
tia mittere. ^{habet vel} ~~Ita~~ ^{providet}, utiamsi jam proprietarius a iudice
postulaverit, ut fructuarius eas expensas faciat. Ita pariter ad re-
servanda fructuarius aliorum silvae illi boni arbor arventum novas
arbores debet sufficere, usufructuarius gregem in locum de mortuorum capi-
ta debet foetus servare.

De obligationibus usufructuarii. Inter obligationes usufructuarii
illa praecipua habenda est, ut servet rei substantiam, unde ea abuti
non debet, sed uti ac frui, ut bonus & frugi paterfam, ideo eam debet in
eius statu servare. Nihil proinde proicere, nihil inducere novi; ne-
quit aedificium extollere, nisi ad cogendos servandosq. fructus sit ne-
cessarium. Neq. pot. praedium transmutare facere, etsi per h. in meliorem
redigeretur conditionem. Unde ex. gr. nequit pratum in vineam permu-
tare. Atq. ut proprietarius tutus esse possit de recepturum esse in-
tegrum praedium, tunc cum extincta fuerit usus fructus servitus, fructuarius

uovere debet, se boni arbitrati viri usum ac fructum re alteris, atq; integrā finito usq; fructq; tempore restitutum. A qua exceptione liberantur, quibz ex lege cōpetit usq; fructq;, ex. gr. pater respectu ad liberos suos. Atq; ut appareat re vera integrā fuisse re servata, receptū ē, ut ab initio fiat inventariū, q. a Rom. Jure nō exigitur, sed suadetur solū. Atq; ex consuetudine receptū ē, ut illud necessario fiat, ita ut ante ejdē cōfectionē nequeat fructuari, quasi possessionē rei exigere.

De modis, quibz usq; fructq; v. amittitur v. servatur. Usq; fructq; acquiri pō v. a lege v. a judice v. ab hōie. Ex lege cōceditur usq; fructq; paterfamilias in bona adventitia liberorū. Datur usq; fructq; cōjugi superstiti, in bona quae forte a conjuge mortuo relicta ei fuerint. Ita etiā ex ipsa lege vidue pauperi, indotatae, cōpetere pō usq; fructq; in aliquā parte bonorū marito praemortui. A judice derivari pō usq; fructq;, si forte in nonnullis judiciis, praesenti in judiciis divisionis, hanc judicaverint meliorem rationē faciendae divisioni. Deniq; ab hōie derivari pō usq; fructq; v. per cōventionē v. per actū ultimae voluntatis. Quibz in casibz adē expressa cōcedentis voluntas v. etiā ex tacita v. praesumpta voluntate, si quis re alteris v. utatur v. fructatur per x aut xx annos, qui proprietarij aliquid egerit ad hunc dissensu declarant.

Quod si usufructus per ultimam actum voluntatis fuerit concessus, illius ab usufructuario jam in re acquiritur, quin quasi traditione egeat. Postquam usufructus legitime fuit acquisitus, servatur per eundem usum, a quo si quis fuerit exturbatus, in promptu ea habet remedia, quibus videmus eum posse juvari, qui servitutibus gaudet realibus.

Admittitur vero his in casibus usufructus:

1° Per usufructuarii mortem s. naturalem s. civilem, quia agitur de personali servitute, quae antissime ipsi personae inheret, unde extincta persona debet necessario etiam usufructus extinguere. Quod contingere immo non solum per naturalem, sed et per civilem mortem, nempe si quis v. maximam v. mediam capitis diminutionem passus fuerit. — Quid vero si usufructus concessus fuerit filio, qui deinde moriatur superstitibus patre? Si usufructus concessus fuerit intuitu patris, utriusque mors expectanda erit, ut servitus habeatur extincta. Quid tandem, si usufructus fuerit relictus v. reip: v. civitati v. collegio? Si civitas destruitur v. societas solvatur, usufructus veluti per usufructuarii mortem, si debet extinguere. Quod si non contingat, usufructus durabit per 5 annorum spatium, quae aestimatur longissima hominis vita. Errecte quidem, sed enim inutilis foret res proprietario suo, qui deberet perpetuo carere fructibus eius. —

- 2° extinguitur usufructus neque cum alienius rei est proprietas est usufructus ad eandem pertinent personam.
- 3° Cessat interitu rei, quae servitute praestabat.
- 4° Cessante temporaneo jure illius, qui servitute concesserit, ex. gr. si fuerit concessus usufructus ad emphyteusim ac deinde cessaverit emphyteusis tempus.
- 5° Cessat adveniente die, qui forte statutus fuerit ad finem usufructus.
- 6° Denique cessat usufructus expressa vel tacita usufructuarii voluntate. Expressa, si clare atque aperte cum consensu declaraverit, tacite, si per X vel XX annos servitute usque non fuerit.

Tit. V. De usu et applicatione.

Po ea, quae superius de usu fructu diximus, facile intelligitur, in quo consistat usque natura. Definiri ita potest: „per alienis rebus ad necessitate utendi, salva earum substantia.” Unde praecipuum discriminē, intercedens usum inter et usufructum in eo est, ut hic inserviat ad necessitate non solum, verum ad utilitate quoque ac voluptate: contra usque finitur necessitate. Unde qui usufructum habet alienius domus, per se habet sibi habendi domum integram atque amplissimam, una cum omnis accessoriis, neque cellis, portis, fenestris aliisque iis. Si vero quis habeat alienius domum usum, postulans sibi potest tantum huius domus, quantum sibi necessarium est. Atque h.

Atq. h. importat usualis conditio. Et si forte usualis familia augeatur v. minuat, augebitur v. minuetur ista servit. Ita pariter usuarij prædij rustici j. habet nō ad oēs fructq, sed postulare tanta pō tridici, vine, olivar, feni, etiā flor, quanta usuarii necessitas ac conditio exigat. Nō poterit autē usuarij, ut etiā usufructuarij, aliū cōcedere, tradere, locare usu suū, quia in utraq. hypothesi nō amplij extaret necessitas. Poterit tamē hospite exoripere ē ibi habere in domo, cuiq. usu habet. Unde usuarij j. habet tantu percipiendi vi usq, quo pollet, quanta solū velit necessitas, ē reliquū fructuū ē utilitatis cedere debet proprietario. Inde nō tenetur usuarij onera realia ferre, quibz res forte obnoxia ē. Unde nō censq, tributa, vectigalia solvit, sed neq. modicas aut ordinarias expensas facit. Exoripiendq. casq, in quo usuarij ob suā necessitate percipere debeant oēs fructq atq. utilitates prædij. Tunc usq, ut patet, in usufructu confunditur. Inde usuarij ferre debet onera, quibz vidimq. gravari ipsū usufructuariū. Ceterū servitutis usq, prout usq. fructq, inde in is acquiritur, servatur, amittitur.

De habitatione. Tertia inter servitutes personales habetur habitatio. Olim dubitabatur, utrū hec servit. referenda esset ad usufructu v. potiq. ad usu. Constituit Iurdu. habitationē esse diversā ē quasi sui generis quanda servitute. Definiv: j. alteriq. cedēs

inhabitandi s. sibi habendi eas domq alteriq partes, quæ sunt desti-
natae ad habitand. Qui habitationis fructus servitute, jg habet
nec sibi habendi oēs domq partes, quæ sunt ad inhabitand desti-
nata, sed poterit etiā has partes alteri cedere v. gratuito v.
locare etc. Servitq habitationis i. habet singulare, ut nō amittatur
per capitis diminutionē s. maximā v. mediā. Cujq facti rationē
Htq Modestinus explicat, "quia habitatio nō ta in jure, quā in facti
cōsistat."

Ultima inter servitutes personales habetur, quæ in servoz operi
cōsistit. Definiri pō: jg lucrandi ex alteriq servoz operibq. Ex
qua definitione patet, servitute operi servoz nūq patere, qui
usū fructu servi, magis patere quā usū ejq.

Tit. VI. De usucapionibq e longi temporis
prescriptionibq.

Vidimq acquirendi dominii m^{os} distingui in naturales e civiles.
De tribq m^{is} naturalibq jā egimq, nunc agend de m^{is} civilibq,
s. de iis, qui ex jure naturæ quidē, sed potissimū ex lege v.
habent. Dividuntur in singulares e universales. Per hos quidē
acquiratur universū jg alicui cōpetens, per illos nō nisi unus
v. alteriq rei dominū. Mⁱ universales hi sunt:
1° hereditatis acquisitio;

2° bonor possessio;

3° acquisitio per arrogationē;

4° adictio bonor libertati servandar cause;

5° Sectio bonor;

6° acquisitio per S.C. Blandianū.

Veni ex hære IV m^o uno tantu perduravit; ceteri v. abrogati sunt
v. in desuetudinē abiire. Mⁱ autē singulares IV sunt:

1° usucapio v. prescriptio;

2° donatio;

3° legatio;

4° fideicommissum singulare;

Justin. l. in titulo agit de m^o priori, nepe de usucapione. Atq/
hic notand ante Justin. inter usucapionē & prescriptionē plurane-
bris momenti intercessisse discrimina. Ac

1° usucapio jā erat acquirendi m^o domini & precebat actionē; pre-
scriptio nonisi exceptionē prestabat.

2° Usucapioni obnoxie erant res mancipi n. italici soli ideoq erat
juri quiritarii; prescriptioni obnoxie erant res nec mancipi atq/
ideo erant juri bonitarii v. Peregrinor.

3° Per usucapionē acquirebantur tantu res corporee, per prescrip-
tionē etiā incorporee.

2° Usucapio brevior temp⁹ requirebat, nēpe annu pro rebus mobilib⁹, duos pro imobilib⁹. Longior temp⁹ requirebat pro scriptis. Justin. vero usucapionē ē prescriptionē veluti in massa unā cōflavit statuitq⁹, ut esset utriq⁹ eadē vis idēq⁹ effect⁹.

Definitur usucapio s. prescriptio: adjectio v. adeptio Domini per continuatā possessionē temporis spatio a lege definiti.

Ad proband hunc singulare acquirendi Domini in i^uvenit monere fas esse principi ad bonū publicū nonnulla statuere, etiāsi forte unig⁹ alteriq⁹ privati i^uri jura videantur ladi. Atq⁹ prescriptionē suadet boni ratio publici, eo q⁹ resq⁹ semper inverta deberent rer⁹ Dominia manere atq⁹ lites haberentur imortales. Unde merito Tulliq⁹ pro Cæcina usucapionē appellat finē sollicitudinis ē periculi litū. Lex prescriptionē v. usucapionē probans videtur i^usti presumptioni juris ē de jure nēpe q⁹ doming, qui longo tempore rē suā neglexerit, eadē nō repetens, ei tanq⁹ derelictæ, munitū misent adeoq⁹ cessent primo occupanti. Ad legitimā prescriptionē habendā quinq⁹ desiderantur:

- 1° ut res sit prescriptionis capax;

2° ut ad sit bona fides;

3° titulus iustus s. coloratus;

4° justa possessio;

5° tempus a lege determinatum. Quos characteres iuvandae memoriae gratia glossatores his sunt versiculis complexi:

No usucapias, nisi sint tibi talia quing/:

Sit res apta, fides bona, sit titulus quoque iustus;

Possideas iuste praescripto tempore legis.

Ita singulos evolvamur hunc characteres. Ac

1° requiritur res idonea ad praescribendum, neque quae non sit ejus naturae, ut penitus praescriptionem excludat, ex. gr.: res ab hominibus communi exentae, quae si acquiri non possunt, multo minus praescribi. Neque praescriptionem admittunt res furto aut vi ablatae, etsi longissimo tempore a fure possideantur. Quod si ad tertium transierint, praescribi quidem possunt, sed longiore temporis spatio elapso, videlicet XXX annorum.

2° ad legitimam praescriptionem requiritur bona etiam fides, id est, qui alterius rem possidet, errore ductus, debet certe credere, rem illam suam esse, aut saltem necesse est, quodlibet praesens excludatur dubium. Quae bona fides juxta rom. leges satis est, ut ab initio usurpationis affuerit, unde nihil officiet alterius rei possessori;

si deinde agnoverit rem, quam tenet, rem non esse. Ex. gr. agitur de re mobili; possessor in bonâ fide ad rem accessit, postea scivit illam alterius esse. Illic pro triennio juxta leges Rom. usurpatione rem potest ista sua facere. Ex quo req. etiâ bonâ fide decessoris jurare heredem, etiam si iste, hereditate suscipiens agnoverit ad suam decessoris rem istam non pertinuisse. Si contra decessor in mala fide fuit, bona heredis fides nihil ei proderit. Quod non contingebat in herede particulari ex. gr. emptore, donatario, cui decessoris bona v. mala fides neq. jurabat neq. nocebat. Quae juris Rom. articuli utpote naturali honestati contrarii corripiti atq. abrogantur. Cano. constituens, qd. bonâ fide ad prescriptionem habenda laborata diu durare, quâdiu deberet juxta possessio permanere. Diximus ad bonâ fide habenda necessariam esse, ut intercesserit error facti, error enim juris non jurat, in leges neq. presumantur juris v. errorem v. ignorantiam.

3° Requiritur justus titulus nepe idoneus per se ad transferendum dominium; qui tamen non fuerit talis actu ob aliquem occultum defectum, unde fuit quidem titulus justus, sed non verus s. coloratus, ut dicunt. Diximus necessariam esse titulum justum, unde non est idoneus ad prescriptionem inducendam titulus erroneus v. falsus; dum tamen non affuerit casus, in quo appareat error justus. Quicquid haberetur,

si quis ex. gr. comisisset actori suo, ut iusto pretio agrum emeret, neque uiderent domino pretio accepto emisse eum quem tradidit. Neque talis est titulus, natura sua revocabilis ex. gr. donatio mortis cause, si uti neque foret titulus doneque ad prescribendum si quis simulatus fuerit, ex. gr. in prohibita sit donatio inter conjuges, conjux ad donandum aliquem exigit pretium, ex. gr. duos v. tres asses, ut aliquo modo fingat sese rem vendere, non donare.

4°. Ad legitimam prescriptionem requiritur quoque iusta et continua possessio, non quidem naturalis, quae nuda ac materiali rei possessione consistit, sed civilis, conjuncta non in domini opinione, quae possessio non modo per nosmet ipsos haberi, sed per eos quoque qui nostro possident nomine eaque debet esse non vi induta, non clandestina, non precaria, in hiis in casibus desit fides bona. Debet esse continua, non interrupta, quae interruptio in jure usurpatio appellatur. Haec interruptio v. naturalis esse potest v. civilis. Illa habetur cum nolentes v. invito rei, quae detinebamur, omittimus possessionem, haec s. per litem contestationem fit et per juridicam citationem. Si quis tamen in lite victor extiterit, possessio inspicitur ut non interrupta ideoque jureat illud tempus, quod lapsus est si citatione s. a litem contestatione, usque dum exitum obtinuerit.

Haec autem iusta possessio ceteris paribus jureat non successorum

(ex gr. heredē)

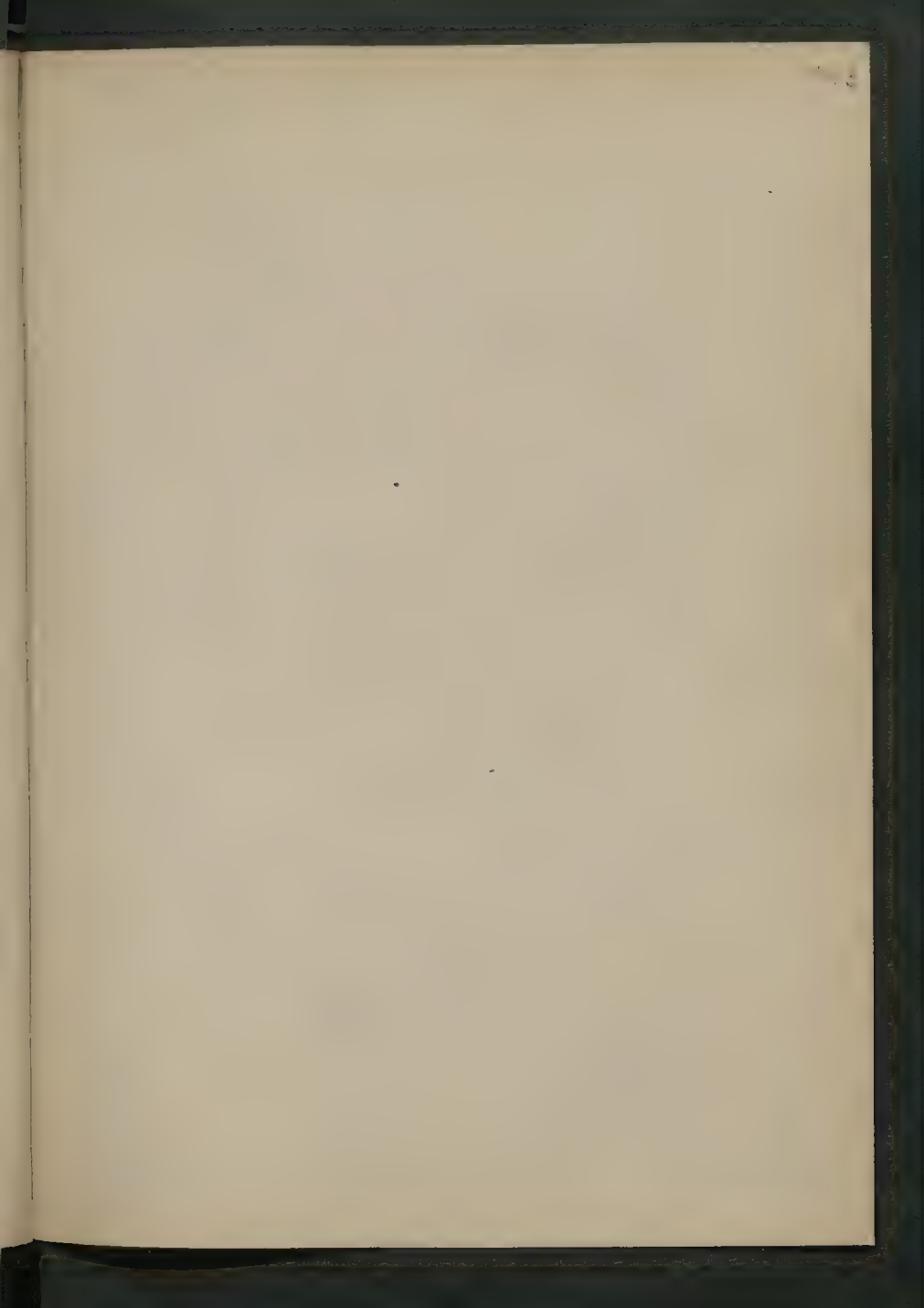
universale, sed etiā particulare, qualis esset emptor, donataris, legataris, ut possessoris utriusq; tempora coniungantur.

5.º Ultimus character ad legitimā prescriptionē habendā ē tempus lege definitum, i. ut ajunt Ibi, suffragium temporis. Relate ad tempus distinguendū inter prescriptiones ordinarias ē extraordinarias, quę dicuntur etiā longioris ē longissimi temporis. Si de ordinariis agatur, tempus necessariū triennium ē pro mobilib; conjunctisq; speciei; pro immobilib; tempus necessariū 10 annorū ē inter presentes, 20 inter absentes. Et presentes dicuntur, qui salte in eadē provincia degunt. Quid vero, si rei dominiq; parte præsens parte absens fuerit. Ex. gr. per VIII annos præsens fuit, per V vero absens. Ad novendū utrum expleti fuerint prescriptionis termini, anni absentie dividendi sunt per duo numerosq; resultans ex hac divisione addendū ē annis presentie. Unde in h. casu duo anni in dimidio adiungendi sunt VII annis presentie. Habentur igitur 10 anni in dimidio q. tempus nō sufficit ad prescriptionē induendā.

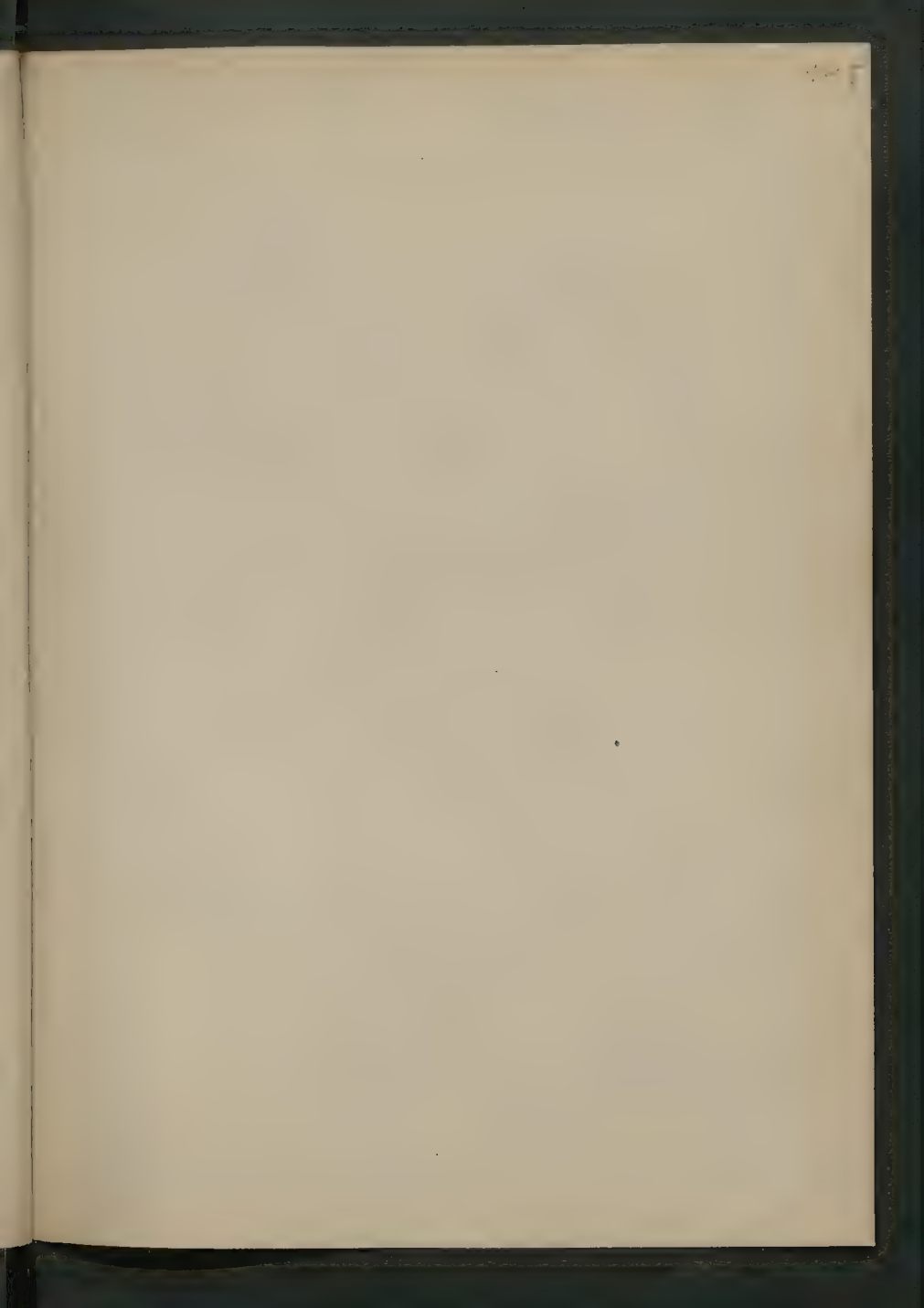
120.

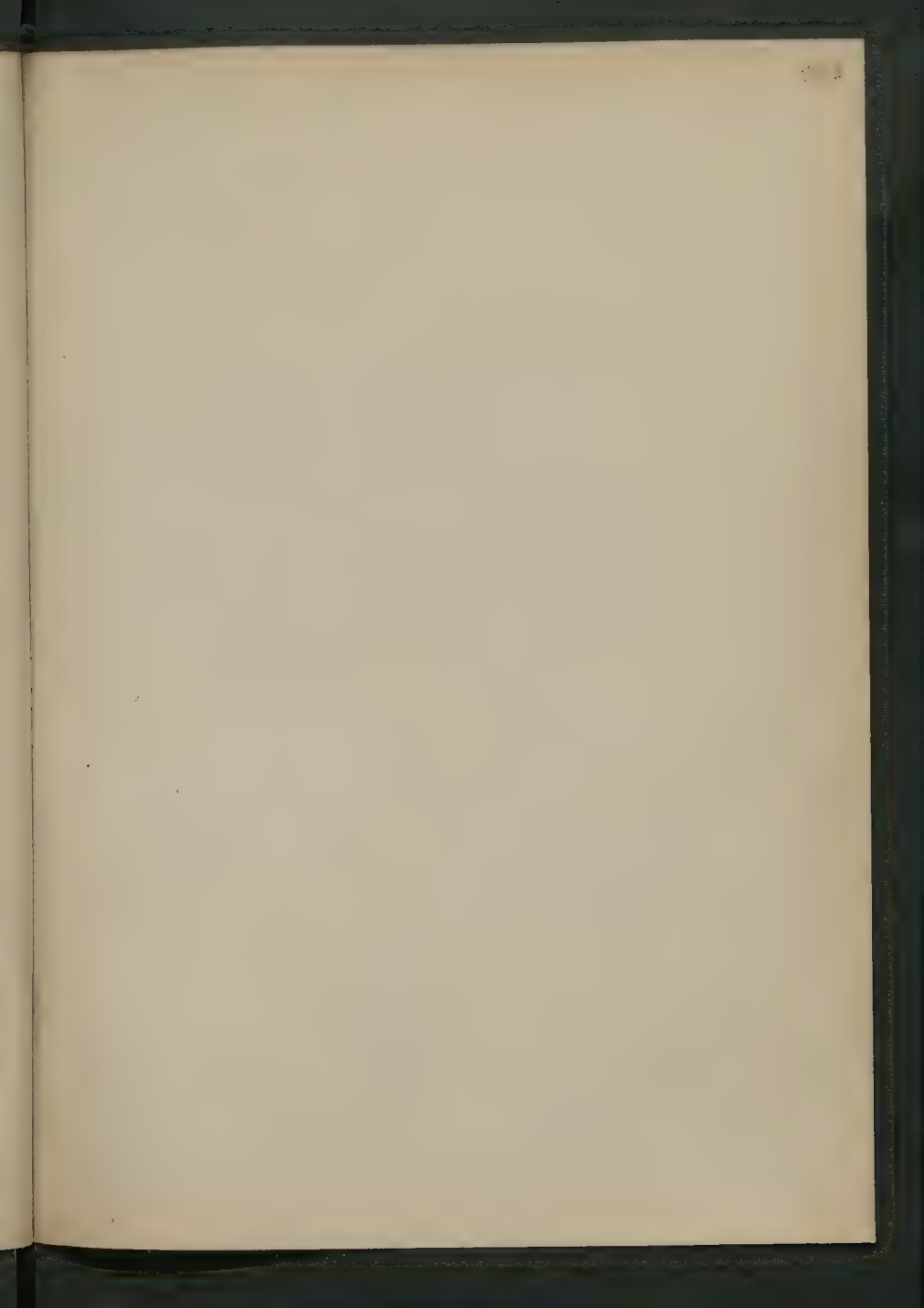
135

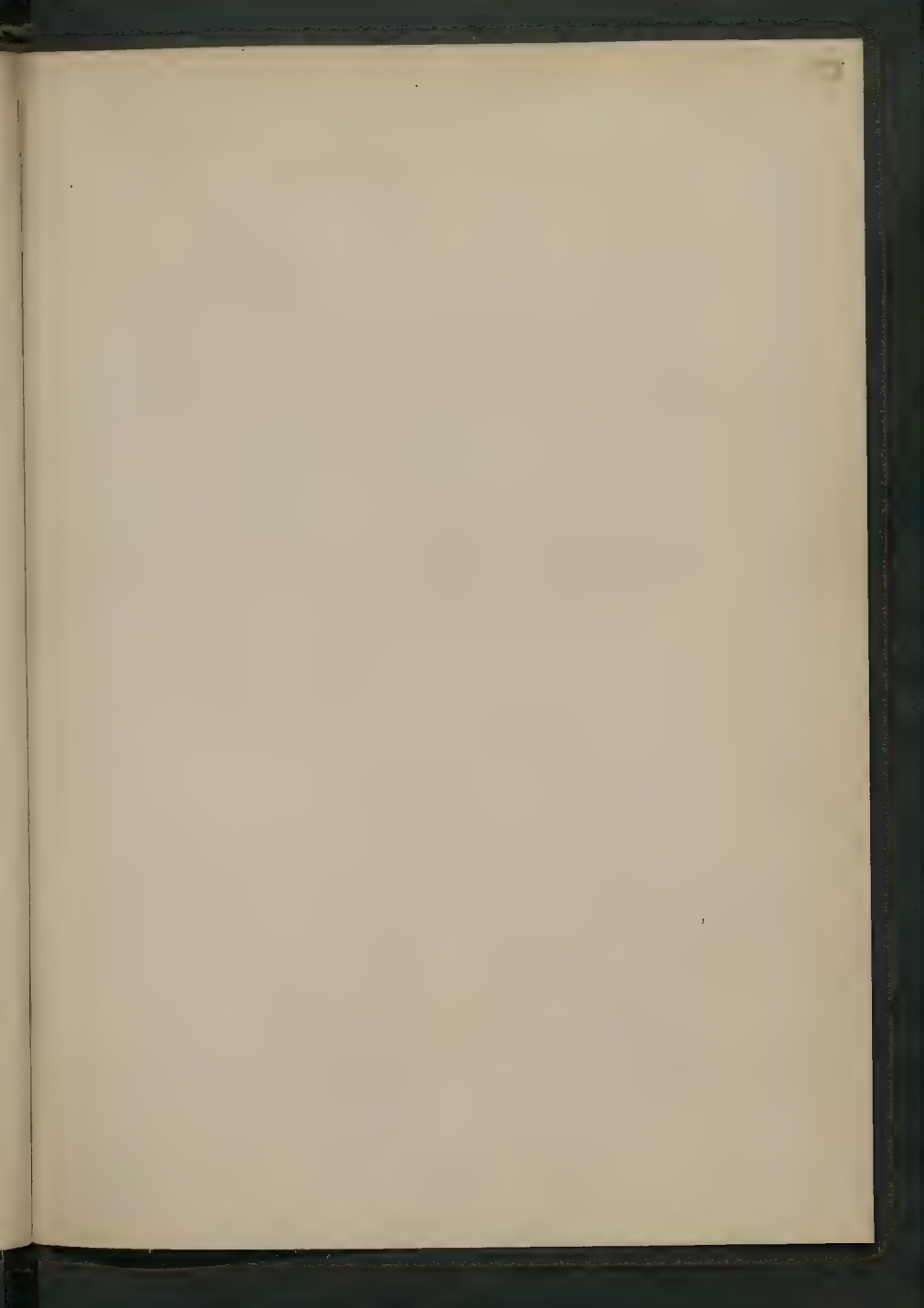
1892

114

Tit. XIII. De exheredatione liberorum.

Altera ex intrinsicis solemnitatibus consistit in instituentis v. legitime exheredandi iis personis, quibus ex lege saltem legitima portio relinquenda est. Sunt autem hee personae:

- 1° Descendentes in testamentis ascendentium;
- 2° Ascendentes in testamentis descendentium liberis institutor;
- 3° fratres & sorores in testamento fratrum & sororis, ubi forte turpe personam instituerint.

Est autem portio legitima pars assis hereditariis, potius pars bonorum quae testator relinquit. Iamque haec portio determinatur, deducendū ē oī res alienae q. forte assis hereditaria gravet nec nō quidquid erogatum fuerit ad factos funeris impensas. In determinanda hac legitima parte habendū ē respectu ad statum assis hereditarii illius diei quo testator obiit.

Quantitas autem assis hereditariae olim erat quadrans i. quarta assis hereditariae; sed Iulio. Iusto juris articulum mutavit statutis relatis ad liberos, ut portio legitima esset triens, si liberi nō sint plus quā quatuor, si vero plures fuerint, esset senis. Cū vero reciprocum sint iura inter ascendentes & descendentes, ideo etiam pro ascendentibus nō amplius quadrans sed triens legitima parte constituet. Veniat ad fratres & sorores, qui in testamento iure personae instituerint, nō videtur forte aliqua mutatio ideoq. videtur portio legitima adhuc quadrans esse. Haec autem portio reliquenda ē libris institutionis

unde rite condi. nō pō testamentū, si legitima portio relicta fuisset titulo v. donationis v. fidei commisi. etc. Ex quo seq: portione legitima relinquenda esse nō in codicillis, sed in testamento. *l. app. p. 11.*

2° Portio legitima relinquenda ē abq. alio onere, gravamine, unde si forte fuerit appositā, tunc nō adjectā habetur. Sed fieri pō, ut qui necessitate habet portione legitima relinquendi aliam personam, jura etiā habeat causā, ob quā etiā ab hac portione legitima possit eandē personā excludere. In qua hypothesis nūquā hęc persona poterit preteriri, sed qui habeat jura exhereditandi causā, pōte istā exhereditationē perficere debet, exhereditatio quidē in ipso testamento, nō in codicillis faciendā ē,

1° exheredandū excludendū ē ab oī v. minima hereditatis parte,

3° exheredanda persona nominanda ē, v. valte dilucide indicanda.

4° ad exheredationē faciendā, allegandā ē una v. altera ex legitimis causis, quas quæ leges decernunt. Cujus causæ existentia si exhereditat^{us} fuerit instituta, debet heres probare.

Causæ ad legitimā exhereditationē ab ipsa lege determinatæ

Sunt autē 14 pro exhereditatione liberorū, 3 pro exhereditatione parentū,

3 tantū pro exhereditatione fratris v. sororis, si forte turpis persona fuerit instituta.

Quas causas juvanda memoria causa glossatorū in versiculos. nō degenit.

De causis, quæ pertinent ad exhereditationē liberorū:

Qui septem ex causis carere filio esto

si patre feriat v. maledicat ei;

Cannere detrusu si negligat aut furiosu,

Crimini accuset v. paret insidias.

Si dederit damnum grave, si nec ab hoste redemit

Testariq. vetet, se societq. malis;

Si nimis sequitur vitictq. cubile parentu

No orthodoxo, filia si merebitur.

Causae vero iustae ad ~~dis~~cedentes exheredandos. Illi sunt, ut
exhibentur iureq. versibus:

Si pater accuset capitalis criminis aut se

Adjungat, nuntius sitq. sit insidiator,

Testariq. vetet, nata matrisq. vetem

Properat intrusq. in carcere v. furiosu.

Negligat e peram conueniet & legione.

Deniq. tres tantum adsumt causae, ob quas frater v. soror, qui tunc
p. personam instituerit, fratrem v. sororem exheredare gaudent:

1° Si capitali crimini accusaverint

2° Si ~~insidias~~ insidias praestent, molite;

3° Si ingens detrimenta eg. bonis attulerint

Lit. XIV. De hereditg instituentis.

Summa Tit. De legantibus videbim:

1° quina heredes institui possunt;

2° quid heredes possint institui;

3° quomodo hereditas sit dividenda, et plures heredes fuerint instituti;

4° quid notandum si facta institutio non fuerit ^{pura} simplex, sed sub conditione, sub ⁱⁿ ^o, sub causa, sub die;

5° quibus temporibus necesse sit, et heres fractione passiva testamenti possit, ut eiq. institutio legitima habeatur

Inter ceremonias solennes vita vitis abq. dubio ^(institutio) nunc momenti ^{heredis} est

heredis institutio ea est, quae testamenti essentiae constituit et ultimam voluntatis actum mortis causa a ceteris actibz eiq. voluntatis ultimum distinguit. Unde heredis institutio ab aliis appellata est testamenti caput, ab aliis eiq. fundamentum.

Heres ille est, qui in universum p. defuncti heredit. At ut quis possit huj.

in heredis in esse caput, necesse est, ut habeat passivam testamenti fractionem,

ut a jure non prohibeatur, quin ^{possit} hereditatem acquirere. Quae passiva testamenti facti in herede 3° temporis momenti determinatur:

1° tempore quo testamentum videtur;

2° tempore mortis testatoris;

1° tempore, quo hereditas adit heres.

Si igitur queratur, quina possit esse heres, respondendum ē: quicumque tempore testamenti, tempore quo defunctus ē testator, ac tempore quo ad-
unda ē hereditas, pariter possit testamenti factio. Nonnulli possunt
institutui heredes, qui quāvis nō possint pariter testamenti factio.

1° filii fam.

2° servi, i. proprii n. alieni. Si proprii, nec in hereditate testatoris
manumissio iurena presumitur. Si alieni, nō sibi, sed domino her-
editate iurantur.

3° Monachi etia ex ipsius rom. legibz institui possunt heredes, si professi
fuerint in eo religioso ordine, qui salte in vānis bonis possidere
queat, quia in hypothesi nō sibi, sed civitati hereditate acquirit.

4° Institui etia possunt collegia ē corpora litera.

5. Etia possunt personae institui, quae a testatore nō agnoscuntur, dum^o
ignosci possint. Imo etia personae incertae, dum^o aliquando certa
fiant.

Nonnulli autē sunt qui absolute, nonnulli qui relative pariter testa-
menti factioe destituuntur. Excluduntur a quacūq; hereditate:

1° peregrini, qui tamē nostris temporibz volent admitti.

2° ex ipsius rom. legibz apertate ē hereditas nō tolerati.

3° qui deportationis poena fuerint damnati, multo magis damnati.

extremis supplicio.

1° p^{er}duellū liberi ex lege M^{oroni} ē Arzadi, ita tamen, ut p^{er}duellū pars legitima ex materna hereditate possit relinqui.

5° Etia collegia ē corpora iurata, quae a principe probata nō fuerint

6° monari, professi in ordine, a quo reg^{is} in civitatis bona possidentur.

Dixim^{us} notu^{as} personas relative tantū a p^{er}sona testamenti p^{er}tione excludi. Tales sunt

1° princeps, i. qui eo forte hac mente instituit, ut adversus suū p^{er}sentissimū cōp^{er}itorem obiciat.

2° Adulter et incestuosus nequit institui heres ab ea, quae v. adulterū v. incestū admisit.

3° Liberi adulterini atq^{ue} incestuosi, a parentibus, a quib^{us} p^{er} adulterū v. incestū ista habuerunt.

4° Filii naturales extantib^{us} filiis legitimis possunt institui heredes in unia una cū matre d^{omi}n^o. ^{Dante.} Si liberi legitimi nō existant, filii naturales possunt sinti heredes, relicta tamen p^{or}tionē leg^{is}ima personis ascendentib^{us}. Et ante in testatoris arbitrio

Et ante in testatoris arbitrio ^{v. unum} plures heredes institui. Si iⁿq^{ue} tantū institut^{us} fuerit, hū tota hereditate capiet, chi in certa v. una tantū parte institut^{us} fuerit, ne defuncto parti testat^{us} parti intestat^{us} decernisse videatur: unde p^{ri}ncipit^{ur} illud iurid^{um}: heres in certa nō dato ^{si} coherede

habetur tanquam heres universalis.

I. q. si plures quidem instituti fuerint heredes, sed unus est alter in re certa, tertius abque ulla parte est res designata, in hac hypothesis qui instituti sunt in re certa, non nisi hanc partem possunt, reliqua hereditas illis erit qui in incerto institutus est. Unde aliud promissum, si heres in re certa dato ^{ei} pro herede habetur tanquam legatarius.

II. q. si oibz heredibz relicta fuerit res certa, in hac III^a hypothesis quicqz heres re determinata sibi relicta tanquam prelegata accipiet, ^{quod} reliqua hereditatis ^{res} aequalitqz partibz capient, etiam forte res determinata relicta alicui sit majoris prebii, quam ea, quae relicta fuerit alteri.

IV. q. si plures instituti fuerint heredes abque ulla res est parte designatione, p^o aequis partibz hereditate inter se dividunt. Si tamen nonnulli ad hereditate fuerint vocati conjuncti, isti non nisi tanquam una persona considerandi sunt. Titius est Gajus heredes sunt, Sempronius, etiam heres esto. In h. casu hereditas in aequales partes est dividenda, cum dimidium assignand Titio est Gajo, tanquam hereditatis conjuncti vocatis, alteri dimidium Sempronio.

Aliae quaest. vni possunt, si testator, in nuncupaverit heredes eorundem vocavit ad diversas hereditatis suae quotas in testamento, quod ante, durante etiam.

Distinguentur variis casibus.

Vel unum esse hereditarium ^{ad eam} ~~ad eam~~ v. non ad eam v. superant
in huius casibus si quotæ reliquæ esse hered.: ad eam, quisq. ex
heredibus reliquas unius accipiet; si vero quotæ reliquæ esse hered.
superant, singulis heredibus pro rata diminuenda erit reliquæ
quotæ. Si demum unius reliquæ esse hered. non ad eam, q. superant
pro rata heredibus omnibus accipietur.

Quid vero, si nonnulli heredes instituti fuerint in determinata quotæ,
nonnulli vero genere. Distinguentur pariter ē:

Si reliquæ quotæ esse hered. non ad eam, q. superant, ^{illig} illig erit,
qui genere instituti fuerint. Si vero determinatæ quotæ esse
hered. ad eam v. superant, veniendū erit ad disponendū, ē si necesse
sit, easq. ad disponendū, quadrupondū.

Si demum ita testator esse hered. divisit, ex gr. reliquerit
quadrante Titio, triente Gayo, ^{quincunx} semisse Lepo - ē reliquū
Sempronis reliquerit, in hac hypothesi Sempro: nihil ex re
hered.: capiet.

Iuxta leges quisq. pō s. inter vivos s. mortis causa pro lu-
bido disponere: testator igitur pō heredes suos nuncupare
necesse simpliciter ē pure, sed etiā sub conditione, sub mō etc.
Videntur igitur, quid iuxta leges decernendū sit, si unū v. alterū

adjunctu habeatur in testamento s. nuncupativo s. scripto. Ac
 1° relate ad cōditiones, oēs cōditiones impossibiles, turpes, inhones-
 te, inrisoriae, si forte adjectae fuerint, ut nō adjectae sunt esti-
 mandae. Unde vitiantur ē nō vitiant.

2° Cōditiones ita perplexae, ut exitu habere nequeant, tes-
 tamentī institutionē vitiant. Nā intelligi nequit, quēnā sit
 testatoris voluntas. Ex. gr. si Titig heres erit, Sempronig
 heres esto; Si Sempronig heres erit, Titig heres esto.

3° Cōditiones, prout vidim⁹, respicere possunt, temp⁹ v.
 praeteritū v. praesens v. futurū. Si temp⁹ praeteritū ē prae-
 sens respiciunt, institutio valet nec ne, prout cōditiones
 jā extiterint v. nō. Unde institutionē nō suspendunt. Si
 vero respiciant temp⁹ futurū, vurs⁹ distinguendū erit: si
 in eventu suo possibiles tanta sint, expectandū ē cōditionis
 implementū, ita tamē, ut pō impleta cōditionē nō solū in-
 stitutio vi omē exerat, sed etiā retrahatur ad diē, quo tes-
 tator obierit, ne hic parte intestat⁹, parte testat⁹ decedat.
 Cōditiones esse possunt pariter v. usuales v. potestativae v.
 mixtae. Casuales quandoq⁹ impleri possunt, etiā ante
 testatoris mortē. Potestativae autē, quae nēpe ab heredis
 voluntate pendent, implendae sunt pō testatoris mortē e quidē

cū notitia apposita conditionis. Hic notand hereditibz suis s. liberis non nisi conditiones potestativas apponi posse. Si vero apposita fuerit conditio mixta, quæ neq. parte ex heredibz, parte ex tertii voluntate pendeat, conditio hæc habetur, ut impleta, si hic tertig ab herede iuridice requisitq conditione implere renuerit.

Conditiones possunt aliquando diuiduæ esse s. impleri per partes, aliquando indiuiduæ. Si fuerint indiuiduæ atq. ex heredibz renuerint conditione implere, prior debet integrā adimplere atq. ita tota capiet hereditate.

Deniq. possunt conditiones v. negativæ esse. Conditiō negativa ē ita in nō faciendō naturaq. sua testamenti institutionē suspenderet usq. ad heredis mortē. Attamen in heredis utilitate inventa ē cautio quedā, ab ejg auctore dicta „Cautio Mutiana“ v. inq. heres institutg sub conditione negativa poterit hereditate sibi relictam capere, si cōgruā dederit cautionē, et testatoris voluntati obtemperaturū. At si forte ejgdē conditionis implementū neglexerint, spondeat, et restitutum hereditate in fructibz perceptis a diē obitg testatoris, cōpensatis etiā damnis, si forte illata fuerint.

q. si fuerit institutio facta sub m^o, m^o iste adimplendus o^o ē,
 si in alterius utilitate cedat. Q. si heres nō adimpleat m^o, hi
 quoque intere, instare apud iudicē competentē poterunt, ut cogni-
 ti assignetur tempus, intra q. m^o sit adimplendus. Quo tem-
 pore inutiliter elapso, heres a jure suo decernitur exclusus,
 hereditasq. ab intestato defertur.

In testamentis institutio extra fieri potest die i. e. habito respectu
 ad unumq. Notandum si sibi appositus fuerit v. ut terminus ad quem
 v. ut terminus ex quo, dies habetur tanquam ad effectum institutionis.
 Si autem tanquam simpliciter a jure. Q. si tempus adjectum fuerit o^o
 incertum, habetur ē tanquam conditio. Si vero tempus sit certum quidem
 adveniens, sed ignoratur quando, distinguendum ē utrum tempus respi-
 ciat an ipsam heredem. Si certum, adveniens pariter ē tanquam conditio.
 Si vero respiciat ipsam heredem, incertum tempus habenda ē tanquam
 nō appositum.

Qui institutio facta fuerit sub causa, distinguendum ē, in ratione meriti, si
 falsa fuerit causa moriens i. finalis, nō vero, si tantum falsa fuerit
 causa impulsiva.

Leges reprobant alij. p^ontes irrita habent ea testamenta quae dican-
 tur capitationis quae v. condita sunt ad alterius hereditatem trans-
 ferendam.

Ita leges exonerari per iuramentum ab hereditate contrarius non potest imulandum
inter que quid principis adnotand ut eius actio testamenti factione
non possit, nisi 18us annus aetatis sue expleverit

LIT. XV. De vulgari substitutione.

Per indecora habebatur penes Romanos videlicet iuramento de-
derat. ut testamentum appido qui tamen heres irritatus vel heredi-
tate acceptarat. Et non raro contingebant, cum heredes voluntatis eius
alienae clauderentur, ut tunc heredes vel heredes vel heredes vel heredes
ut in nomine tanto ea clauderent. Et quoniam testamentum irritum forent ut
heredes defectus invenire sunt substitutiones, quod ut in istis her-
edi defectu alter procuraretur. Unde appellatur per substitutionis alterum ge-
neris institutio a bonis personis deficiente. Substitutiones aliae quidem
dicuntur indirectae, aliae directae. Sub indirectae substitutionis
nomen veniunt substitutiones tales, cum scilicet, quodam regni
auctoritate velut legi, verae substitutiones appellari non possunt
Substitutiones vero directae esse possunt aut vulgares aut pupillares
aut exemplares ut quoniam, pupillares

De substitutionibus vulgaribus haec etiam in istis, in reg. de reliquis
De substitutione vulgaribus agentibus promittend sunt quod a principibus
quod quilibet substitutiones respiciunt et regunt.

Quia substitutio sit altera institutio, resp. eos. oēs substituere posse, qui possunt
instituire; s. qui gaudent activa testamenti factioe, ^(mentis factioe)

2° eos posse substitui, qui possunt institui; s. qui gaudent passiva testat.

3° quædam institutio, etiam substitutio fieri pō v. p.ura ē simpliciter,
v. sub conditione, sub causa, sub mō, sub di.

4° quædam unq. v. plures heredes institui possunt, ita unq. v. plures

Qui possunt substitui, nō fieri pō longa substitutorum series, ita ut

deficiente primo substituto, succedat alter, altero deficiente succedat

tertius etc. Quia in hypothe: obstat aliud princip: substitutorum sub-

stituti ē etiā substitutorum instituti. Ex. gr. Testator Titium heredē

instituerat, Titius Bajū substituerat, Bajus Sempromi. Tu quo casu

Sempromi substitutor ē Bajus, pā vero deficiente Bajus adhaerendū ē

quoq. substitutor Titii.

Hinc qñliter adnotatis procedend. ^{in tractatione} de substitutione vulgari.

Vulgari ea dicitur, quæ fit in hypothe: quando defuit heres

Ex. gr. Titius heres meus esto, si Titius heres nō erit, Sempromi substitui

dicitur vulgari, quia innumeris contingit. Sic pō v. expressa v. tacita

Expressa dicitur quæ clare significat ex testatoris verbis, sicut ea, quæ

adhucing. Tacita ea dicitur quæ emittitur ex verborum contextu, quibus

testator voluntate expressit suā. Ex. gr: quicumq. tempore moris

mei v. Titius v. Sempromi superstes erit, heres meus esto. Ta

vero, si ambo supersisterent, unusquisque sua recipere. si unus obierit, v. heres aut nequeat aut velit esse, alter tantus censetur esse substitutus. Quamadvorsum: cum voluntatis comprehendere veritate casu impotentia est vix versa etiam impotentia facile amplecti eam voluntatem. In casu quæritur: si Titius noluerit esse heres, succedet Sempronius substitutione expressa vulgari, si vero voluerit, sed non poterit, Sempronius succedet non ut substitutionis vulgari facilius.

Tertia tacita vulgari substitutionis species comprehenditur sub expressa pupillari, de qua in seq. titulo.

Vulgari autem substitutio cessat seorsum in casibus:

- 1° si substitutus ante testatorem moriatur;
- 2° si institutus hereditate acceptaverit;
- 3° si deficiat conditio, sub qua substitutio edita fuerit;

Tit. XVII. De pupillari substitutione.

Substitutio pupillaris ea dicitur quæ a patre fam. liberi sub sua potestate constituitur atque pro eorum obitu in alterius potestate non reversionis, si forte ante pubertatem decederint. Ex-gr. Gajus filius meus heres meus esto. Si Gajus intra pubertatem decederit, Sempronius ei substitutus. Ad pupillaris substitutionis validitatem plura desiderantur, quædam ex tradita definitione patet. Unde requiritur

- 1° ut tertii substitutio fiat a patre fam., non a matre, non ab avo materno.

2° ut pupillaris substitutio assignetur liberis sub potestate testatoris cō-
unde nequit substitui liberis (v. legitimis v.) emancipatis.

3° ut liberi quibz datus substitutus pō testatoris morte necessarii nō sint
sub potestate alteriq, q. cōtingeret, si eoz vivo filii nepotibz nō sub-
stituta pupillare assignaret. Pō tamē pater fam. assignare
liberis n. nepotibz qui patre habent, utens legis Vellejce formula:
Ex. gr. Tiliq filiq meq heres esto. Si filiq primq me decesserit, Sem-
proniq ex eo mihi nepote substitus. Si nepos Semproniq forte ante
pubertate decesserit, Lepu ei substitus

4° ut testam^o liberis, qui pubertate nō attigerint, datus substitutus
ideoz pupillaris nuncupatur, quis datus liberis, qui ex patris morte
facti sunt pupilli.

Agnita pupillaris substitutionis natura videamus

1° quae fieri debeant, ut ipsa rite fiat

2° quotuplex esse possit;

3° quibz in casibz ipsa evanescat;

4° quid sit ea substitutio, quae appellatur quasi pupillaris v.
exemplaris;

5° quae in hac facienda desiderantur;

6° sub quibz respectibz substitutio exemplaris cū pupillari cō-
veniat, sub quibz differat.

1° Videamus quid fieri debeat, ut rite fiat pupillaris substitutio, opus est, ut pater fam. 2^{ex} codat testamenta, alteri sibi, alteri filio suo, cui vult substituere, q. 2^{ex} testamenta v. 2° v. unica tabula testamentaria pō comprehendi. Q. si unica cōstat tabula, indifferens est, utrum pater fam. pō sibi an filio suo testamentum codat. Pater fam. in testamento suo debet filiū suū im- puberē v. heredē scribere salte in portione legitima v. legitime exheredare v. cū difficile adu^m sit, ut in impubere inveniat^{ur} v. si una v. altera causa, statuta pro legitima exhereditatione, hunc debet semper filiū heredē nuncupare. Deinde vero filio testamento codens, si forte ante pubertate decessat, huius pupillari^{us} substituit. Ac tali m^o substitut^{us} nō acquirit ea bona, quae filio luvat^{us} est ex hereditate paterna, sed etiā ex bonis adventitiis. Preceptū est tamē, ut si pater sit superstes, ei legitima portio bonorū assignetur adventitiarū - Lex III C. De Test. inoff. 2°. Pupillaris substitutio 2^a esse speciei pō: alia expresse, alia tacita. Prima diserte colligitur ex testatoris verbis, ex gr. Titius filius meus heres esto: si infra pubertate decesserit, ei Sempronius substitutus. Tacita cōtinetur sub vulgari expresse. Nō receptū est, sub vulgari expresse cōtineri vulgare tacita v. vice versa sub pupillari expresse cōtineri vulgare tacita.

Ita vero Dixerat pater fam. Titig filig meq heres esto; si hic filig
meq infra pubertate decesserit Sempronig erit substitutg. Tu si
Titig heres fuerit & mortuq sit ante pubertate, hic filig for-
te hereditate paterna no sit coheredatg. Sed in priori casu Sem-
pronig hereditate capiet vi substitutionis pupillaris expressae;
in altero casu vi tacite substitutionis vulgaris.

Q. si dē pater fam. ita dixisset: Titig filig meq heres esto;
si hic filig meq heres no erit, Semproniu substituo. In hac hypo-
thesi Sempronig hereditate capiet, si testatoris filig heres no fue-
rit, in vi vulgaris expressae; si vero hic filig heres quidē pa-
tris sui fuerit, sed ante pubertate decesserit, Sempronig pari-
ter hereditate acquirit tanq̃m tacite pupillariter substitutg.
Huc juris dispositio praesumptioni innititur: putatur nepe
utroq in casu voluisse pater fam. sibi & filio substituto dare.
Cū autē juris praesumptio veritati cedere debeat, no obti-
net haec regula, q̃ sub vulgari expressa cõtinetur pupilla-
ris tacita, si ex vulgari expressa appareat testatoris voluntas.
2° Si testator plures heredes instituerit vulgariter substitu-
endo, quoz nonnulli substitui queant, alii no itē, tunc pupil-
laris tacita sub vulgari expressa no cõtinetur, ne eadē ver-
bor formula diversos pariat effectg. ~

3° Nō comprehenditur pariter pupillaris tanta sub vulgari expressa, si pupillus patris sui heres superstitē matrē relinquat, nā presumi nequit patrē fam. voluisse filiū matrē suāq. cōjugē a filiū hereditate excludere dolonq. dolore adungere.

III) Cessat vero pupillaris substitutio

- 1° si filius pūbertatē attigerit;
- 2° si a paterna fuerit soluta potestate;
- 3° transacto etiā breviori tempore q. paterfam. huius substitutiōni assignaverit;
- 4° Si defuerit cōditio, sub qua haec substitutiō tradita fuerit;
- 5° Si testamento ruat in deridū. Nā cū testamento filiū substitutiō pupillaris inspicitur veluti testamenti patris accessoriū, deficiente principali etiā debet accessorii deficere, Dum^o i. nō cōtigerit ex querela inofficiōsi testamenti.

IV) Deniq. Tertiā directae substitutiōnis species ea ē quae appellatur quasi pupillaris v. exemplaris v. Justinianea. Dicitur quasi pupillaris v. exemplaris quia inducta ē ad instar pupillaris substitutiōnis. Dicitur Justinianea quia a Ju-

stiniano inducta ē ēq̃ et quæ fit a parentib⁹ filiis quide
pubent⁹, sed ex aliquo animi v. corporis vitio ad testandū inhabi-
lib⁹, nisi forte in hac infirmitate devedant.

Hæc substitutio inducta ē ad exemplū pupillaris ē idē nōmō accipit.

In plurib⁹ tamē ab ea differt, ac:

- 1° fundamentū substitutionis pupillaris ē patris potestas; fundamentū sub-
stitutionis quasi pup. ē parentis ^{caritas} humanitas ē pactas, unde pupillariter quædā
vidēq̃, pō tantū^o substitutionis poterit fieri, quæsi pupillariter etiā mater
aliq̃ ascendentes v. paterni. v. materni.
 - 2° pupillariter tantū substitui pō filiis — impubent⁹, quæsi pupille-
riter filiis pubent⁹ sed ad testamentū faciendū inhabiles ob corporis v. a-
nimi quodā defectū.
 - 3° In substitutione pupillari rigide loquendū pater potest etiā filiū
exheredare suū, in quæsi pupillari parentes debent semper sate pro
legitima portione filiū scribere.
 - 4° In substitutione pupillari patris arbitrio pō extrane⁹ substitui, i
quæsi pupillari ppe ceteris vocandi sunt liberi illiq̃, quib⁹ substitui
liberis defunctib⁹ fratres ac sorores nec nō nisi his deficientib⁹ possunt
extrane⁹ appellari.
- Pupillaris substitutio cenat adveniente pubertate, quæsi pupillaris
versante morbo, ob quē facta ē.

Lit. XVII. Quibus modis testamenta infirmantur.

Hucq; egimus de testamenti solemnitatib; extrinsecis & intrinsicis. Utroq; ordinem
 tenemus ene ad testamenti validitatem unde ab omni nulla vim, nullum
 ius habet testamentum, si una alterave ex his solemnitatib; non fuerit serva-
 ta. In utroq; autem dixerim testamenta imperfecta non iure facta q. si testa-
 menti tale sit ob defectum aliquem solemnitatis extrinsecæ h. testamentum appella-
 tur injustum. Si vero defuerit solemnitas aliqua intrinsicæ testamenti h. app-
 pellatur nullum. Sed pō etiam contingere, ut testamentum q. in pleno robore
 suo consistat, deinde vires amittat, q. facti aliq. postea supervenerint.
 At juxta diversos casus Noni. Hic in adhibendis vocabulis appropinque
 curati sunt nupti appellatur testamentum irritum nunc. Desitit nunc
 relictis nō

Dixerim testamentum certum ene nupti. Nupti autē pō testamentum
 ob duos casus sequentes q. 1° non ab uno. 2° non ab uno solo
 1° ex agnatione postuma;

2° ex voluntatis mutatione;

1° ex agnatione postuma si n. testator pō factum testamentum filium aliquem s.
 naturaliter s. legitime habuerit, cui legitima saltem portio nō fuerit
 relicta. q. contingere pō in sequentib; casib; :

1° si pō testamentum ante confectum, testatori v. adhuc viventi v. nō pō
 morte naly fuerit filius legitimus, cui saltem portio legitima relinquenda
 erit.

176.

2° si p^o testamento mortuo testatoris filius ex eo nepos factus fuerit heres necessarius;

3° Si p^o edito testamento filius illegitimus legitimatus extraneus adoptatus u. descendente adoptatus. Et tamen filius testamento postum p^o nupti moriatur testamento, vivo testatore, h. testamento nō jure quide^m civili, sed pratoris subtrahatur, & datur hereditas institutis bonorum possessionis a praetore.

Testamentum recipitur per mutata voluntate, si testator v. expresse v. tacite mentē mutaverit suā. Sapienter mutat mente si p^o testamento primum alteri cōfuit nomen oibz absolutum, etiam inagatur de ultime voluntatis iactu, unguisq; videt, hanc potestatem primum derogare. Ille cōtingit etiam promittent se nihil mutatum esse, imo etiam si i. cō iuramento cōfirmavit, etiam in h. casu perjurij quide^m erit, sed tene^m drendz mente mutasse. Typaret ex eo q. inagatur de cōtractu unilateralis, nemini facit injuriā si voluntate revocavit suā, cū p^o perfectū ante testatoris morte a nullo fuerit ^{acquisitū}. Etiam i. valet, etiam cōstantem fore promiserit, statim illud promittit: nemo ita sibi lege^m dicere pō, a qua discedere nequeat. Contragere tamen pō — ut etiam testator mortuū cōferent testamentū, aliquando valet p^o, aliquando utruq;. Valeret p^o testamentū, si probari posset ^{testatore} idem testamentū alteri conferisse, eo

q. falsa causa fuerit adducta ex-gr. putans heredem irritatum decessisse.
 Cū falsa fuerit causa movens, nulla v. habet testamentum secundum re-
 manet priq. Legata tamē ē fideicommissa in altero testamento relicta praestari
 debent.

2. Valet utriusq. si testator alteri testamentū idem declaraverit, se velle
 ut etia priq. valeret. Ita in casu heres in altero testam. irritatus he-
 betur tuncq. rogatus ut solat heres fiduciarius prius heredi ut heredi
 fideicommissarii hereditate restituat.

Testator expresse etia mutare voluntate sua pō, si corā iudice v.

si testatq. declaraverit, se velle, ut testamentū a se conditū nullū
 habeat. Requiritur tamē ut huiusm. actq. robur habeat, ut a condito
 testamento elapsū fuerit decennia.

Tante — etia pō voluntate sua mutare testator si testamentū suū
 nile confectū v. succedendū. delendo v. oburendo corrumpit.

Y. si heredes tantū nomina deleta fuerint, praestanda tamē sunt legata
 atq. fidei commissa, praesertim si adjecta fuerit clausula codicillaris
 Tandē codicillamentū cum testator mutaverit statū suū i.e. v. maximā
 v. mediā v. minimā capitis diminutionē passq. fuerit. —

Etenim per maximā factq. ē servus, per mediā ^{ex ovē} peregrinus, per minimā
 ex patre fam. filiq. fam. si neq. servi neq. peregrini neq. filii fam.
 valide testamentū facere possunt. Si tamē testator ante mortem
 in pndū statū redierit, testamentū h. sustinetur.

Pactus v. substitutio illud nuncupatur testamento, q. caret herede, i. n. heres
v. nequivit v. noluerit hereditate acceptare. Neq. adit substituto, qui
ei succedat. Desubstituto testamento succedunt heredes legitimi; qui tamen pre-
stare debent legata e fidei commissu n. testamento relicta, q. etia. in altero
casu contingit, n. qui nuncupatus sit heres atq. in testamento legatus e
fidei commissu oneratus, sed in eode tempore etia. e lege adita vocetur heres.
testamentaria hereditate remanet, ut legitimus adire possit, abq. pami-
onere prestationis legator e fidei commissu liberatq. In h. casu
in p. testis heres hereditate acceptata legatus e fidei commissu prestare.
Deniq. venisus appellatur testamentum, n. si n. amittit ex inof-
ficiosi testamenti querele.

Tit. XVIII. De inofficioso testamento.

- Videbimus 1° quae sit origo, quae natura querele testamenti inofficiosi;
2° quibus personis quibq. u. casibq. querele test. inoff. competat;
3° quos effectq. producat ista querele;
4° quibq. u. casibq. caret.

Disputatum e inter dd. de querele testamenti inoff. origine. Probabilior
ea e sententia, quae docet hanc querele induta fuisse a. P. p. per
quandam fictionem, videlicet ut viderent n. ~~hanc~~ per alios assq. p. la-
cuna a parentibq. fuisse exhereditatos, fuisse autem istos parentes n. rane-
mentis fuisse, ut i. agerent. i. ex eo probantur q. n. n. uente rana exist.

ita non fecerunt exheredationem, unde ne dicerent iniustos, finxerunt in auro.
 Neque contra huiusmodi testamentum fuit actio, quae appellata est querela testamenti
 inofficiosa: est querela quidem, etiam extranei dicitur inter se agere, propter
 qui non nisi cognati, atque ideo h. testamentum dicitur inofficium eo quod is eo
 peccatum sit contra pietatis officium, etiam Romani distinguunt inter beneficia
 ministerii, officium, et dabant beneficium praestant ab extraneis mini-
 sterii ab eis, qui non contra sunt potestate, officium a propinquo et cognatis.
 Quibus positis facile est colligere quoniam sit testamenti inofficiosa querela
 est non species petitionis hereditatis, per quam personae v. iniuste exhere-
 ditatae, v. allegando praesentia, praeparant testamentum revocatur atque irritum in
 testamento admittantur.

Huiusmodi autem querela competere tantum potest iis personis, quibus ex lege calto-
 portui legitima ^{in testamento} debita est et quae v. praesentia s. iniuste exhereditatae sunt
 sed advertendum huiusmodi remedium esse admodum odiosum, ideo tantum in iis potest
 adhiberi. ^{sanctis} in quibus aliter non competat remedium. Si libere fuerint praesentia
 v. abque iusta causa exhereditati, non competet ei quidem querela, quia contra
 h. testamentum iustitiam potest actio nullitatis, eo quod testamentum v. ab iusto
 fuit nullum. Ita etiam si personae a lege designatae reiecta fuerint v.
 minima hereditatis portio, non datur haec querela, quia datur eis actio
 ad complementum. Pares igitur sunt casus, in quibus competit haec querela:
 1° si pater liberos exheredavit allegans iusta quidem causa, iustitiam

intate filii instituitur

2° si ^{pater} liberi v. ^{alia persona} ~~procreati~~ v. ^{relinquere} salte legitima debet ^{relinquere} exhereditatione fuerit ob rem
quod iusta, quod in testamento tamen non allegaverit.

3° Si liberi v. preteriti v. iniuste exhereditati fuerint v. a matre v. ab alio
ascendente materno;

4° Si parentes preteriti v. iniuste exhereditati fuerint in testamento
liberorum qui abq. prole decesserint;

5° Si frater v. soror aut preteriti aut exhereditati fuerint a fratre
^{in testamento} v. sorore, ubi ^{in testamento} fuerit persona instituta.

Querela autem testamenti si officiosa sit non est testamentaria et tabulae anse-
rebat idcirco rescindebatur non solum relate ad heredi institutionem,
sed etiam relate ad alias testamenti partes, ut sunt fidei commissa etc.
Sed Iustin. per Nov. 115 constituit, ut ex testamenti si off. querela
meret tantum hereditatis institutio, cetera testamenti capite
salva manerent.

Genat autem huiusmodi querela in seq. casib.:

1° si ille, cui competet, decesserit, antequam ista institueret;

2° si prout ording, alteri remedium suppetat;

3° si elapsa fuerit quinquennis apertis testamentis tabulis atq.
a testamenti scientia, etiam negatur de querela obvia renissio
tempore subiunctae prescriptionis.

4° si is, cui ista querela competebat, quomodo in v. expresse v. tacite v. directe v. indirecte testamentarias tabulas probaverit, dum i. no egerit ad offitii necessitate. Unde ex. gr. si quis tempore tutor agere debuerit ad assignand legatum relictum pupillo suo, iste in necessitate offitii sui egerit dicitur defect v. directe v. indirecte testamento probasse.

Tit XIX. De Heredu qualitate & differentia.

In testatoris arbitrio est quos & quot velit heredes instituere dum testamenti activa gaudeat factio. No oēs autē heredes ejusdem gradus ac qualitates sunt. Na alii dicuntur heredes necessarii; alii voluntarii; priores illi sunt, qui velint nolint relicta debent hereditate acceptare. Qui item subdividuntur in simpliciter necessarios & necessarios ac suos. Simpliciter necessarii heredes erant servi, qui a domino suo heredes fuissent instituti. His una in hereditate instituta tacite concessa etiam libertas censetur. Ac servus factus liber necessitate adigebatur domini sui acceptare hereditate. Q. no raro contingit, ut nepe agatur de dominis obsecratis, qui deo aliqui servum instituiebant, ut postea hereditas, no defuncti, q. in juniorum erat, sed servi nomine veniret. Heredes vero necessarii ac sui erant testatoris liberi in sua potestate constituti neq. pō ejus obitu recasuri in alterius potestate, inter

quos sc. e patrē fam. nulla erat proximior persona. Etiam liberi
nolent, debebant patris fam. adire hereditate, juxta principiu:
Filius, ergo heres.

Voluntarii dicebantur heredes, quos in arbitrio erat v. acceptare
hereditate v. repudiare. Quos heredū qualitates in desuetu-
dine abierunt, maxime relate ad heredes necessarios:

1° quia cū servi ignorentur, nō amplius obtinent heredes sim-
pliciter necessarii;

2° relate ad filios fam. nec hi dīi heredes necessari possunt,
nā ipso quidē jure heredes sunt, sed, ut innuung., jg
habent abstinendi a paterna hereditate.

Obtinet quidē adhuc distinctio inter heredes necessarios ac
voluntarios, sed diversa sub significatione; sunt enī heredes
necessarii illi, quibz ex lege salte legitima portio relinquitur ^(ex)

Voluntarii vero illi dicuntur, quos ^{et} instituat, testator nulla
cogitur necessitate, unde ex arbitrio suo eos v. instituit
v. praetermittit. Unde oēs nunc heredes dīi voluntarii pos-
sunt. Manet tamē aliquod inter heredes suos ē extraneos
discrimē, quod eo ē

1° ut filius fam. ipso jure heres sit heresq; censeatur,
nisi expresse abstinuerit a patris hereditate. Contra heres

extraneus ad hereditate habenda debet voluntate declarare
sua v. verbis, tuncq. dicitur hereditate adire v. factis h.
ea agens quae nō pō nisi heres facere tuncq. dicitur
se pro herede gerere.

2° ut filius fam. ipso iure heres sit, etiā si decesserit ante
hereditate acceptatā, quo in casu j. ejus ad heredes transit.
q. nō cōtingit in extraneis heredibz, qui tunc solū heredes
j. ad hereditate suā transmittunt, quando ipso v. accepta-
verunt v. obierint intra tempus q. ad deliberandū a legibz
cōcessū ē. Sō quā heres sibi delata hereditate acceptavit,
nō datur amplius poenitentiae locus. Unde debet oīa onera
adimplere oīq. res alienū dimittere sibi forte hae oīa
excedant assē hereditariū.

Nonnullae tamē personae sunt, quibz a praetore succurritur,
si forte erumnosa acceptaverint hereditate, iis cōcedendo re-
stitutionē in integrū. Tales iis sunt, quibz ob imbecillitate
succurrendū ē, ut impubes, minores, mulieres. Cū here-
ditatis acceptatio res sit ab ea pōna ritq. timenda ne
plz detrimenti quā utilitatis afferat, ad pericula h. aver-
tendū duo beneficia a legibz cōceduntur: j. deliberandi ac
beneficiū inventariū.

In deliberandi consistit determinato temporis spatio, intra
 q. fas sit heredi assis hereditarii vires expendere seduloq.
 pensare, utrum sibi expediat nec ne acceptare hereditate. Q.
 tempus si a praetore postulatur, 1x mensium ē, si vero a principe,
 annus integer. Q. obtinet, si quis urgent herede, ut sua de-
 claret voluntate, q. plerūq. contingit, nā nemine urgente here-
 ditatis petitio ad xxx annos sese extenderet. Postquā he-
 res suo deliberandi jure usq. ē s. nō declaravit, se hereditate
 sibi delata acceptare, nō amplius fas ē sui facti poenitere. atq.
 gravatur oibz illis oneribz, quibz defunctus, eo q. fit legitimus
 ē universalis ejdē successor, imo tenetur etia parere testato-
 ris voluntati circa legata, fidei commissā eto quae voluerit defun-
 ctus. Ad h. alternū avertendū in modū, alternū recessū ē beneficium.
Beneficium inventarii a Justin. Postquā concessione altera orta
 ē heredu differentia, juxta quā nonnulli dicuntur beneficiarii,
 qui semper cū inventarii beneficio hereditate acceptaverint,
 nonnulli heredes simplices, qui nepe nō sunt usi h. beneficio.
 Cū autē inventarium accurata oīū bonorū descriptio nec nō oīū
 jurū defuncto ē cū defuncto cōpetentia facta juxta eas re-
 gulas, quae leges praescribunt. Juxta Justin. inventarium
 incipiendū ē mense v. ab apertis tabulis v. a diē, qua heres

sua agnoverit institutionē. Absolvendū autē intra bimestre ē
 dum^o nō agatur de hereditate mīng ample, qua in hypothesi
 ad inventariū perficiendū annū cōceditur integer. Relatē ad eos
 m^{os} qui in casibz cōcretis adhibendi sunt ad inventariū validi-
 tatē, cōsulendū ē codex praxis judiciariæ, qui hic ē nunc viget.
 Ordinariē monendi sunt v. per edicta v. per publicas epheme-
 rides oēs illi, quoz interē herede acceptare hereditatē cū in-
 ventariū beneficiū ac indicanda dies ē hora ē, qua inventa-
 riū incipiendū ē. H. vero cōficiendū ē presente herede ac tes-
 tibz ē adhibendi sunt etiā periti relatē ad res mobiles.
 Bona imobilia indicanda sunt adjectis finibz nec nō adjecto
 regionis nomine, in qua sita sunt. Res vero mobiles indica-
 dæ sunt adjecta peritorū æstimatione. Absoluto inventario
 debet heres subscribere eodēq; tempore sub iurejurando af-
 firmare, se nullā admisisse fraudē nihilq; occultasse ex iis
 quæ ad defunctū pertinebant quæq; describenda erant in
 inventario. Inventariū huius beneficiū plurimā utilitatis
 affert heredi. At

1° q̄ habet tollendi ab asse hereditario quidquid expenderit
 v. ad testamentū publicandū v. ad inventariū cōficiendū v. ad
 alios casq; necessarios;

- 2° in ere alieno solvendo nō tenetur ultra hereditatis vires;
 3° ex legatis q̄ habet detrahendi quarta falcidia, ex fideicom-
 missis quarta Trebellianā;
 4° si forte nō adit pecunia numerata, cogere hereditarios cre-
 ditores pō, ut sibi habeant in solutu res hereditarias;
 5° Si ipse heres sit defuncti creditor, pō in aliis creditoribz
 currere atq/ pro rata sibi ipsi solvere.

Hic oibz privilegiis heres simplex caret, qui in inventariū
 nō cōfecerit defunctiq/ patrimoniu ex suo confuderit, oibz
 debet oneribz satisfacere. -

Tit. XX. De legatis.

In testamentis preter heredis institutionē condi etiā solent legata, de
 quibz agendū nunc ē videlicet q/ : 1° quid sit legatū ē quodupli^r mō
 possit relinqui; 2° quā possit legari quibzq/ legari; 3° quē res pos-
 sint legari; 4° quid dicendū si legatarii fuerint inter se conjuncti; 5° quando
 legator dēs cadat aut veniat; 6° quēnā ad legata consequendū veniant actio^{es}.
 Definitur legatū a Justin: Donatio quēdā a testatore relicta, ab herede
 prestanda. Hec definitio pluribz nō ardet eo q/ appelletur legatū dona-
 tio, in donatio sit pactū ideoq/ atq/ bilateralis, contra legatū sit unilateralē.
 Hinc pō definitio admitti, data a I^{to} Florentino in Dig: Del.atio quā dā he-
 reditatis, quā testator ex eo, q/ universū heredis foret, quid alicui collatu vult

verbis directis. Sed nec haec definitio clara ē. Unde sit haec alia: Utting volum-
tatis actus s. testati s. intestati, quo quis neq. institutionis neq. donationis titulus
alium quid relinquit verbis directis. Ante Justin. IV erant in i per quos legati
poterant relinqui:

1° per vindicationē ex-gr. do, lego, habeto, sumito.

2° per damnationē ex-gr. heres damnes esto dare tui centum Sempronio.

3° v. per sinendiū ex-gr. heres meq. sinat, ut Sempronius unus ex meis e-
quis eligat.

4° per praeceptionē q. contingebat, intestator instituti pluriq. heredibz aliquod
ex hereditate tanquam legati v. praelegati uni ex heredibz relinquebat ex-gr. Sempr-
unq. ex heredibz praecipito domū meā s. praecipue Sempr. sumat ex hereditate
domū

187.

688.

Fieri etiā pō, ut duae res concurrant, quae ita legata fuerint ē dubitetur,
 utrum una pereunte altera praestanda sit necne. ^{Distinguendū utrum haec duae}
 res sint principales, an vero altera principalis, accessoria altera.
 Si ambae sint principales, una pereunte, altera praestanda erit. ex.
 gr. si legaverit vinum et equis. Si vero una sit principalis ē altera
 accessoria, pereunte principali neq. accessoria praestanda erit. ex.
 gr. si equus perierit, freni remaneant. Cū plura genera sint
 in hereditario asse ē unū ex his legaverit testator; dubitari pō,
 quis nā debeat eligere, utrum legatarij an heres.

Distinguendūq. si testator ad legatarij verba direxit eliget legatarij, si
 vero ad heredē, eliget heres rē praestandā. Ita tamē, ut legatarij
 nequeat eligere ^(rē meliōrē, heres nequeat dare) (rē deteriōrē. §. si testator facultatē dederit eli-
 gendi inter res suas, quā velit, i. e. dederit legatarij optionē, in
 hac hypothesi legatarij rē etiā meliōrē poterit eligere, ita tamē
 ut semel optione facta nō detur amplius poenitentiae locq.

Legari etiā pō v. nomine n. creditū v. liberatis v. debiti.

Sub legato nomini v. crediti venit actiō, quā habet testator
 ad consequendū aliquid. In hac hypothesi actiō transferretur legatarij
 qui jō habet postulandi ab heredē documenta, quae valeant hujus
 actiōnē probare. Legatū liberationis habetur in testator in testator
 adonat legatarij quidquid ei nō debet, in quo casu si legatarij ad

herede conveniatur potest exceptio ne fieri. Si non conveniatur, po-
 terit legatarius agere postulando ab herede, ut restituat syngra-
 ma, ex quo debitu appareat, debeat inscriptiones hypothecarias etc.
 Disting. etiā legatu debiti relinqui posse, sub quo nomine venit qd
 testator debet legatario.

1. legatu q. prima forte ~~debite~~ apparet, aliqua tamen pō utilitate efformi.
 1° quidē legatu prestandū ē etiam si forte illud debitu probari nequeat.
 Altera pō utilitas in eo consistere, ut si forte debitu fuerit v. ex die
 v. sub conditione, legatu tamen illud pō ^{possit} postulari.

In legatu relinqui etiā possunt res v. e.g. de heredi v. legatariū.
 Debitori pō, utri isto in casu legatu prestandū sit, necne. Distingued
 utri res legata fuerit legatariū sub dominio, ^{necne} tū relinquebatur.
 Si 12 legabatur, qd erat in legatariū dominio, legatu inutile ē juxta
 illud principiu: q. propria ē alteri, amplius eiq. nō pō fieri.

Si 11 legatariū re legata acquisierit pō condita testamenti, rursū
 Distingued ē, utrum tunc legatariū adeptus sit titulo oneroso v. lucrativo,
 si titulo oneroso, heres prestare debet legatariū, quantum res venit
 v. acquisita ē. Si vero legatariū oneratus sit re legata titulo lucra-
 tivo, ex donatione etc. nihil ei prestandū ē juxta illud principiu:
 In lucrativae cause in eundē hominē ē eandē re cadere nō poss.
 Frequētissimū ē in testamenti legatu cibariū v. alimentū.

nomine obitorio venit testamentum ergo est propter, alimentorum nomine venit quicquid
veremur est ad vitam sustentandam, unde non solum ergo est propter, sed etiam veritas, habi-
tatio est in alimentis. H. legatum pluribus est magni momenti privilegium fuit
ante leges:

1° ^{quod} si ergo quantitate v. determinatur ab ipso testatore et praestandum est v. ab herede
tunc alium viro iam praestabatur v. Determinandum erit ex prudentis iudicis
arbitrio.

2° H. legatum relinqui etiam potest in personis quae nihil ex testamento capere
possent.

3° Si relicta fuerit usque ad pubertatem, intelligitur usque ad pubertatem
plena. ~~de obitorio~~ ^{anterior}

4° H. legatum integrum manere debet legatario etiam si forte minus bonis ex-
eritis

5° Si in causa clinente questio orta fuerit, appellatio non datur, nisi in de-
terminativa

6° De obitorio et alimentis alium praestandi non potest fieri taxatio, nisi
intercesserit iudicis decretum.

7° Legatum praestandum est ab initio v. in quolibet anni v. in quolibet mensis.

8° Cum h. legatum non potest alteri aut vendi aut cedi.

Quid vero si a marito uxori suae meritis dos relicta in legatum?

H. legatum appellatur dotis potest quod aliquam utilitatem afferre. Si

1° Testator dotis quantitate determinaverit, legatum prestandum est, etiam si mulier nulla intulerit dotem. Nullum magis integra quantitas determinata non est, etiam si integra dos non fuerit soluta.

2° Si legatum illud solvendum est neque expectandum cumque qui creditur ad dotis quantitative restitutionem.

3° In restitutione facienda non solvendo legatus heres non gaudet privilegio competentie, quo forte fovebatur. Si tamen testator dixerit legare uxori suae dotem quam attulit, nihil ei solvendum est, si nulla fuerit allata. Quid vero si testator reliquerit legatario suo rem quam nequeit testatoris neque heredis sed ad tertium pertineat.

Distinguendum est utrum testator ignoraverit rem illam esse alterius: si ignoraverit, legatum nullum est, presumenda enim aequa est testatoris voluntas. Sin autem sciverit, legatum valet quidem, sed non h. r. sensu, ut tertius iuribus sui sit spoliandus, sed ad h. valet, ut cum heres curet acquirere a tertio rem illam emptamque legatario tradat. Quod si tertius non vendere rem vel enorme pretium postulaverit, solvet eque rei estimationem legatario. Hanc testatoris scientiam probare debet legatario, aliquando tamen heres testatoris scientia non est necessaria ad legati validitatem, q. 2^a casus contingit.

1° si legaverit propinquis 2° si causae pice

Item in istis casibus presumit lex eodem modo legatum fuisse si ea scientia

habuerit v. quid aliud fuisse relictum.

Quid vero si testator postquam res sua aliori legavit, deinde eandem alienaverit. Eveneritne legata? Distinguen-
dum est utrum ista res legata alienata
fuerit ex necessitate an voluntate. Si ex testatoris voluntate, cen-
setur voluntate sua mutasse ^{ut} legatum illud; sin autem egerit ex necessitate
coactus, censetur in pristina remansisse voluntate idcirco heres tenetur
eandem rem legatario restituere v. pretium eius compensare.

Iste dicitur, si testator rem in legato relictam deinde obligaverit. Si ne-
cessitate i. egerit, rem illam remittet heres, si voluntate fecerit, remittet
legatarius.

Quid vero censetur, si eandem rem v. quantitates aut in uno testamento plures,
eandemque relictas sint aut uni eandemque in pluribus testamentis?

Ad quos casus solvendos II principia prae oculis habenda sunt.

I. Duce iurativa censeo in eandem rem ac personam cadere non

II qui rem habuit e eius estimatione videtur habere.

Ta vero si una eandemque res v. una eandemque quantitates in uno testamento
eandem personam relictas fuerint, ^{est} idem remittit tantum eandem rem v. quantitates praestanda
talis enim ~~possunt~~ ^{possunt} videri fuisse testatoris voluntas atque plures rem illam aut
quantitates nominasse ad voluntatem suam clarius exprimendam, nisi clare
constet eam fuisse testatoris voluntatem v. idcirco
relictae ^{et} quantitates ^{et} plures ^{et} nominasse testatorem, ut toties pre-
staretur, quoties dicta fuerint.

Sed maior difficultas occurrat, si una eandemque res v. una eandemque quantitates

et pluribus testatoribus relicta fuerit.

Relate ad rem quae a pluribus testatoribus uni eorum relicta est ^{testatore} potentia a singulis heredibus ea portulare. Videndum utrum legatarius a priori rem jam habuerit an rei quantitate. Si rem a priori testatore jam fuerit lucratum, non potest ea ab altero petere v. rem v. rei ejusdem estimationem.

¶ Si ex priori testamento non rem sed ejus estimationem habuerit, potest rem ab altero repetere. Dicitur enim: qui rem habet, ejus estimationem censetur habere, sed non contra.

Si vero agatur de eadem quantitate nullum dubium quod ita praestanda sit, quoties a diversis testatoribus uni eorum relicta fuerit.

Aliquando una eorum res pluribus legatariis relinquatur, ut quibus legati agnoscat, quique parte accipiat juxta testatoris voluntatem. Si vero unus v. alter ex hinc legatariis ^{conjunctis} deficiat, locum habet jam accrescendi, quod consistit jure quo coheredes v. collegatarii deficientis portio adiungitur iis coheredibus et collegatariis qui hereditatem accretaverunt v. agnoverunt legatum.

¶ Jam ut apparet ex tradita definitione non habet tam inter coheredes quam inter collegatarios, sed hoc jam ex diverso emanat forte, respectu hereditatis et respectu collegatariorum. Item si de coheredibus agatur, jam hoc videtur ex legum merentitate, quia nemo paganus decedere potest parte testatorem, parte infelice ^{data} et quia nemo ejusdem hereditatis partem accipere potest, partem repudiare.

Relate vero ad collegatarios jam hoc origine trahit ex praesumpta testatoris

voluntate, unde ꝑ accrescendi ad coheredes neq. testator prohibere ꝑt, pro
 lubito autē ꝑ collegatariis prohibere ꝑt.

Possunt vero collegatarii esse ⁱⁿ ^{cojuncti} ^{re} ^{tantu} 2° verbis testat^o 3° mixtim.

Re tantu ^{cojuncti} sunt collegatarii: si diversis propositionibus ad eadē
 eis legata fuerit. Ex. gr. lego Primo fundū meū Tusulanū. De pre-
 diū meū lego Secundo.

Dicuntur ^{cojuncti} legatarii verbis tantu, si una eadēq. propositione
 vocentur ad habendā re eadē adjerti tamē partibz, nō quide ꝑ ꝑꝑri-
 is, sed intellectualibz. De prædiū Tusul: lego Tertio ē Quarto æquis por-
 tibz.

Demū ^{cojuncti} mixti dicuntur collegatarii, si unica propositione ad eadē
 re vocentur legatarii. De prædiū Tusul: lego Quinto ē Sexto. Ita si deficiat
 legatarius, qui fuerit aut verbis aut mixti ^{cojuncti}, deficientis portio
 accrescit illi tantu, qui eodē m^o constitutus ē. Ex. gr. Deficiente Tertio
 accrescit Quarto, deficiente Sexto, accrescit Quinto, ita porro.

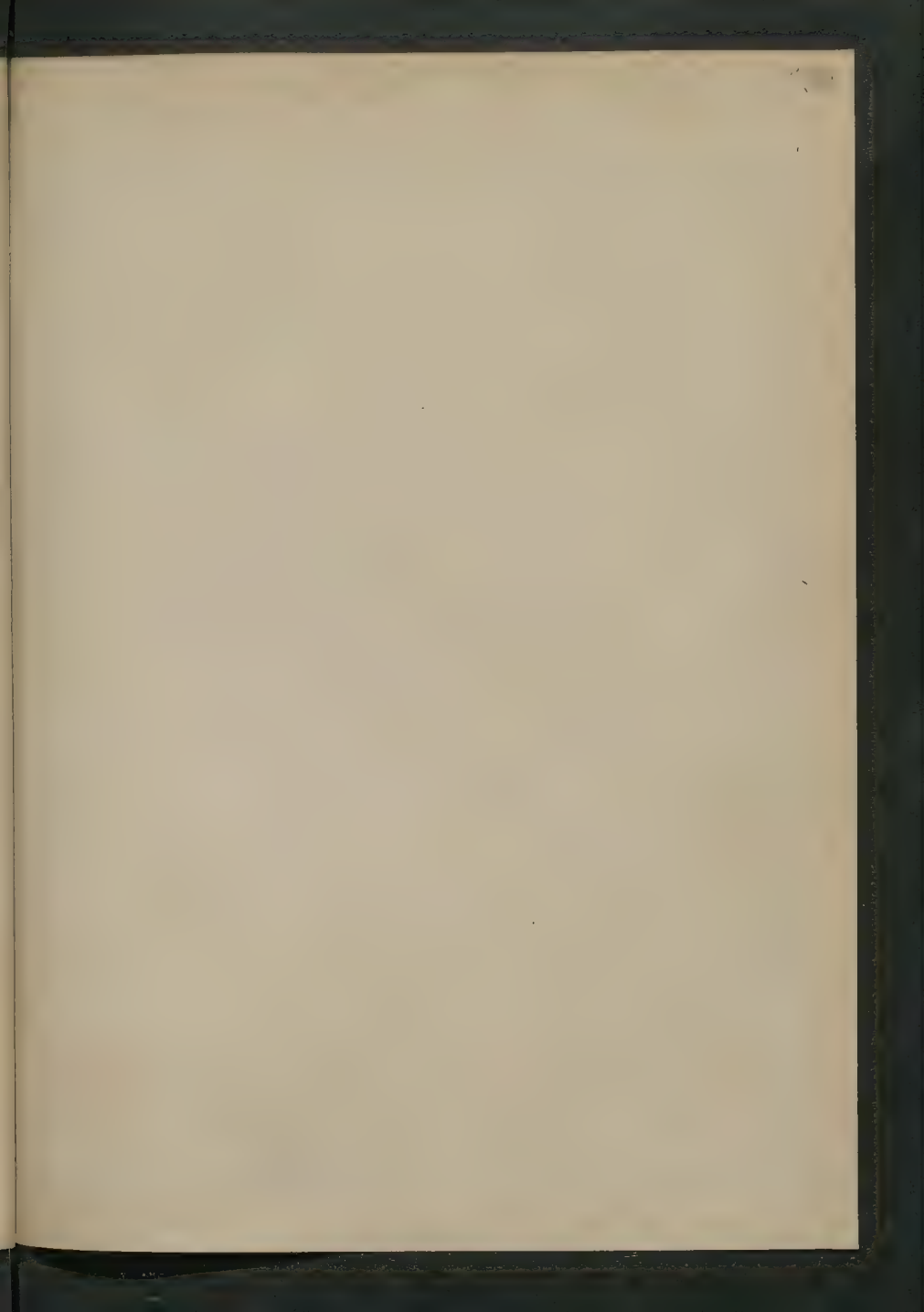
Si vero deficiat legatarius re tantu ^{cojuncti}, ipsius portio accrescit
 oibz, ita tamē ut, qui eodē m^o constituti sunt, habeantur tanquā una
 persona. Ita deficiente Primo eiq. portio in tres dividetur, unaq. ac-
 crescit Secundo, altera Tertio ē Quarto, tertia Quinto ē Sexto.

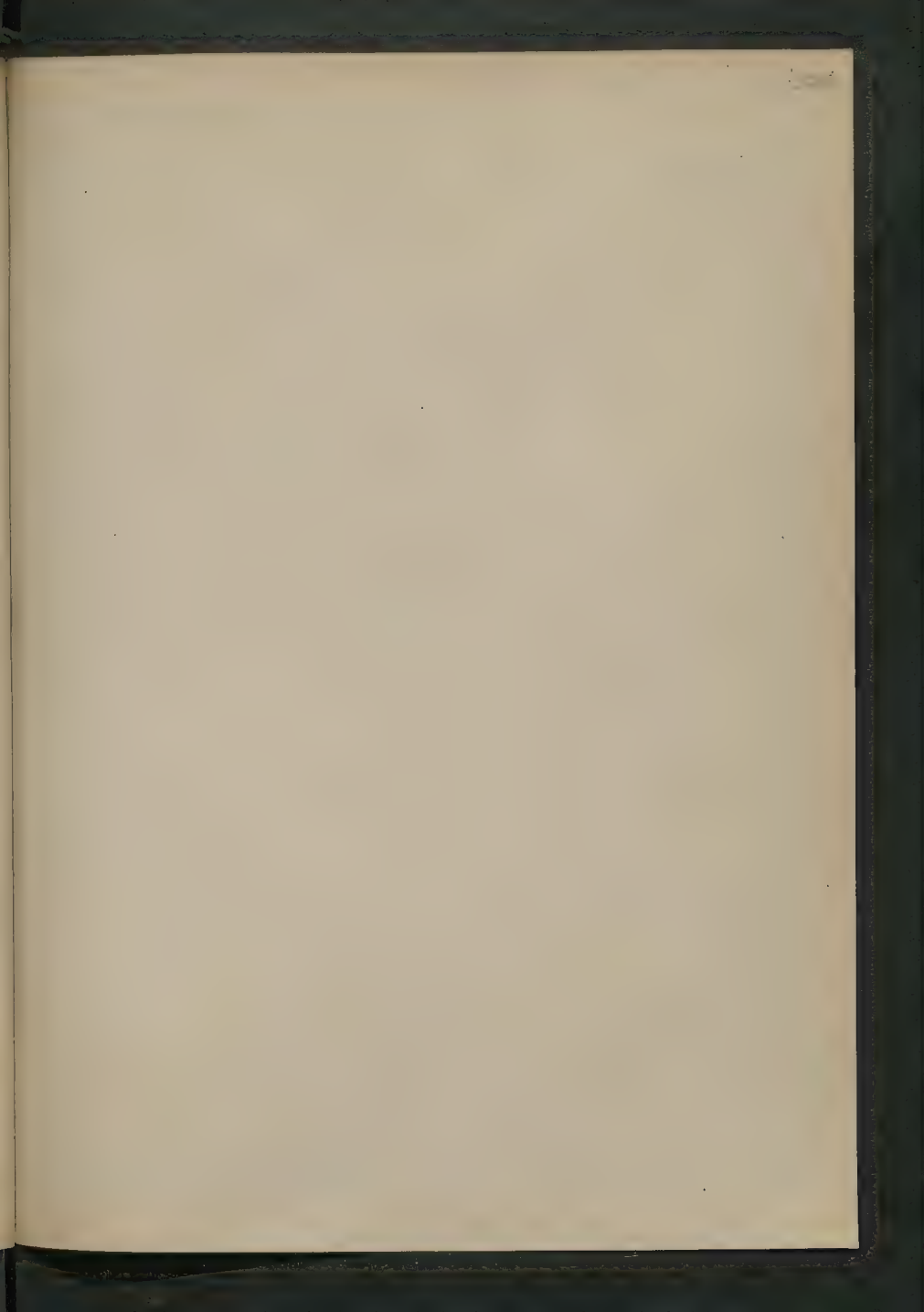
Nō semper tamē ꝑ accrescendi locū habet h. q. fit in seqq.
 casibz:

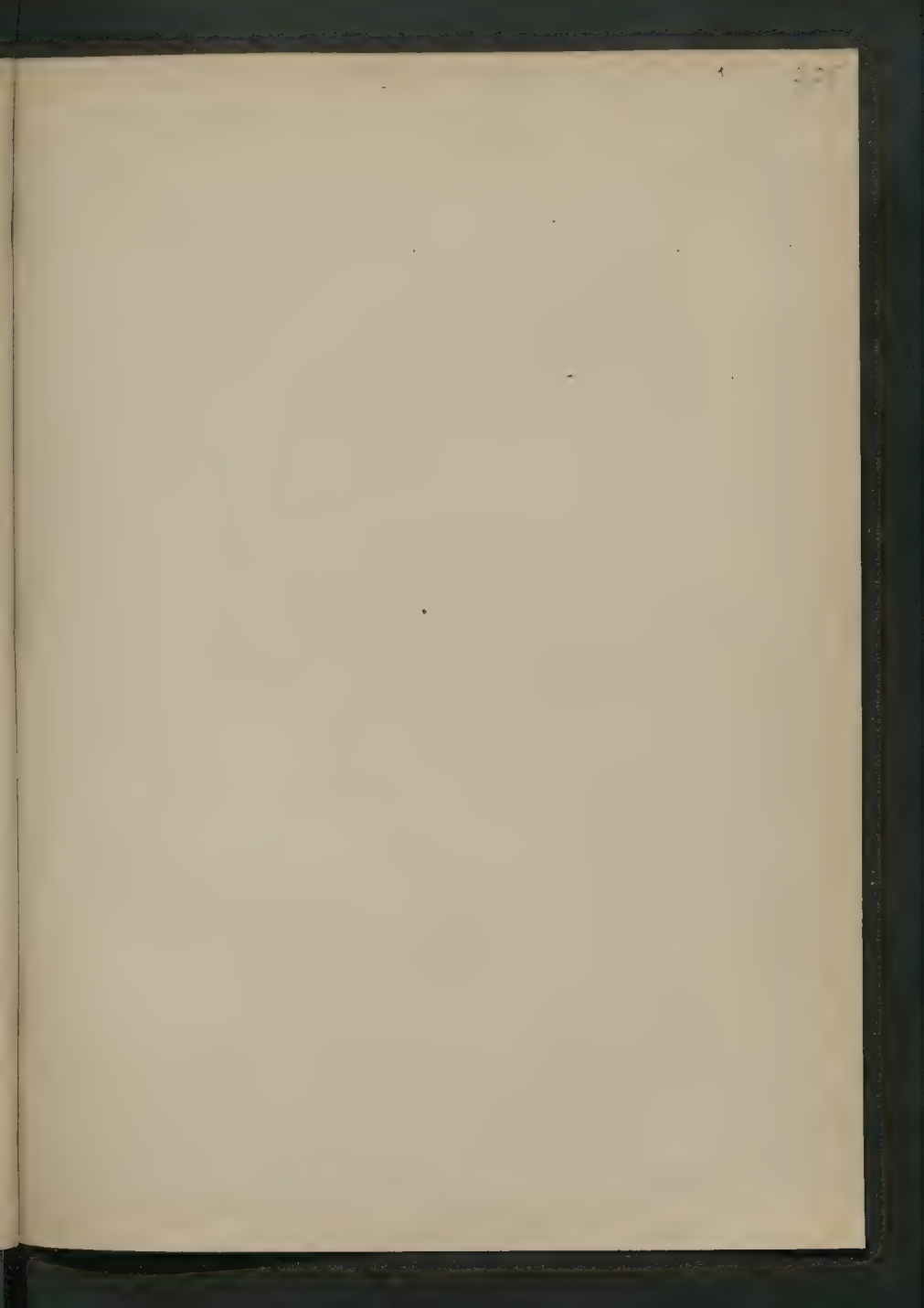
- 1° Si testator illud prohibuerit;
- 2° Si cuius legatario substitutus datus fuerit;
- 3° Si legatarius obierit pō legantis morte, antequā legatum recepisset; jō enī recipiendū legatum ad suos successores transmittit.
- 4° Si relictū fuerit legale v. uibarioꝝ v. alimentorū v. etiā usq̃ fructū, sed uibarioꝝ aut alimentorū loco.

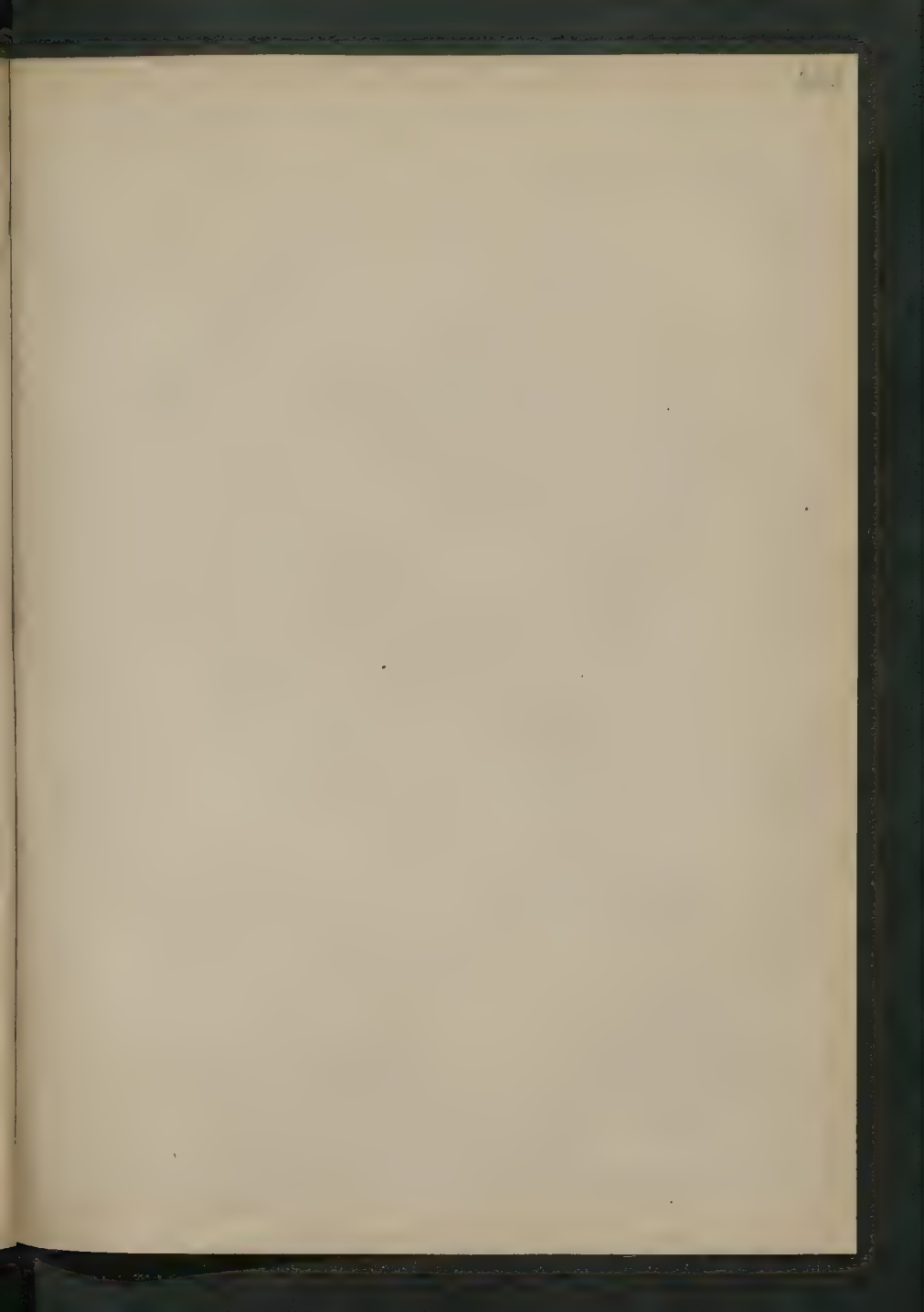
Quando legatorū dies cadat aut veniat.

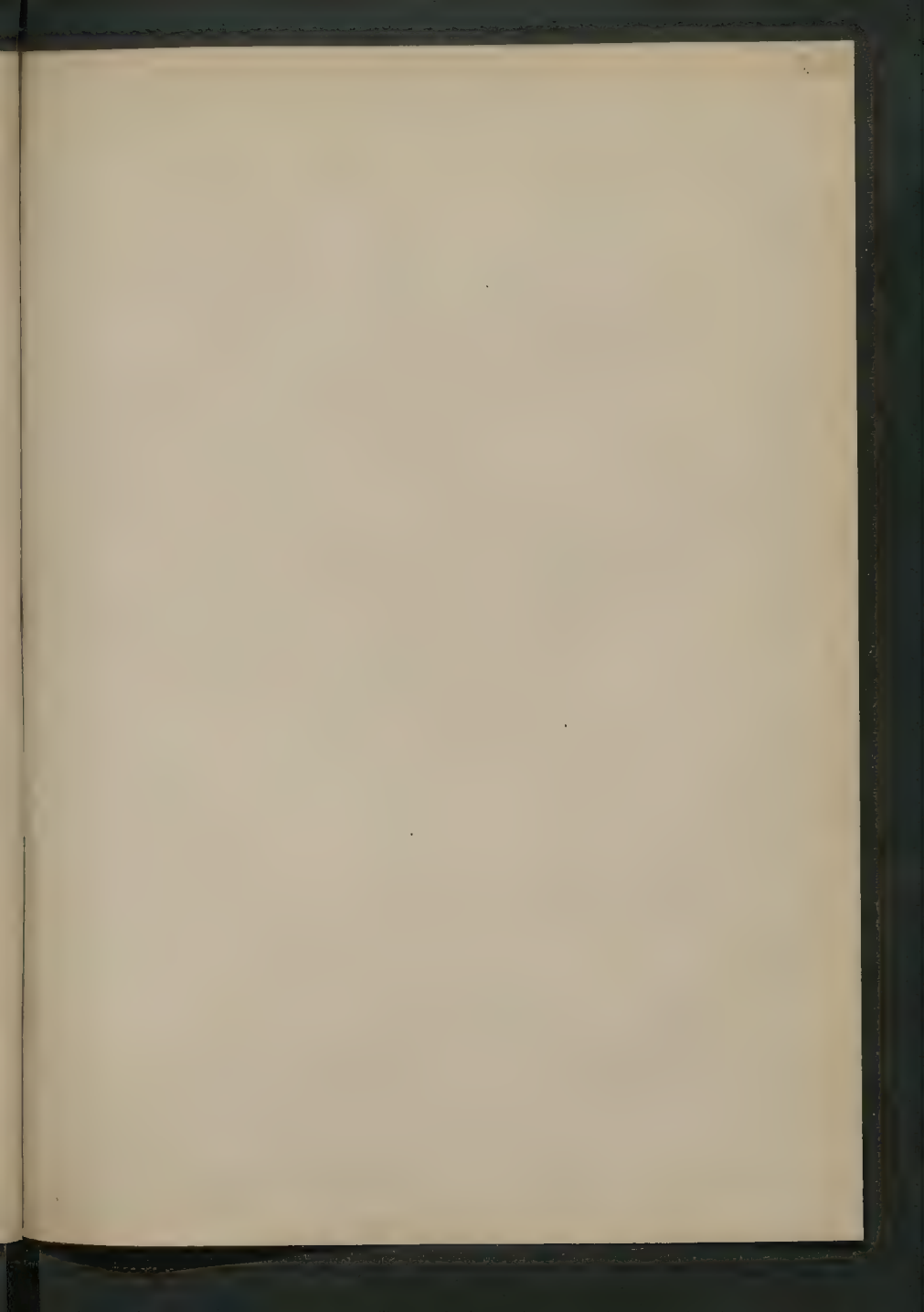
1
2
3
4
5
6
7
8
9

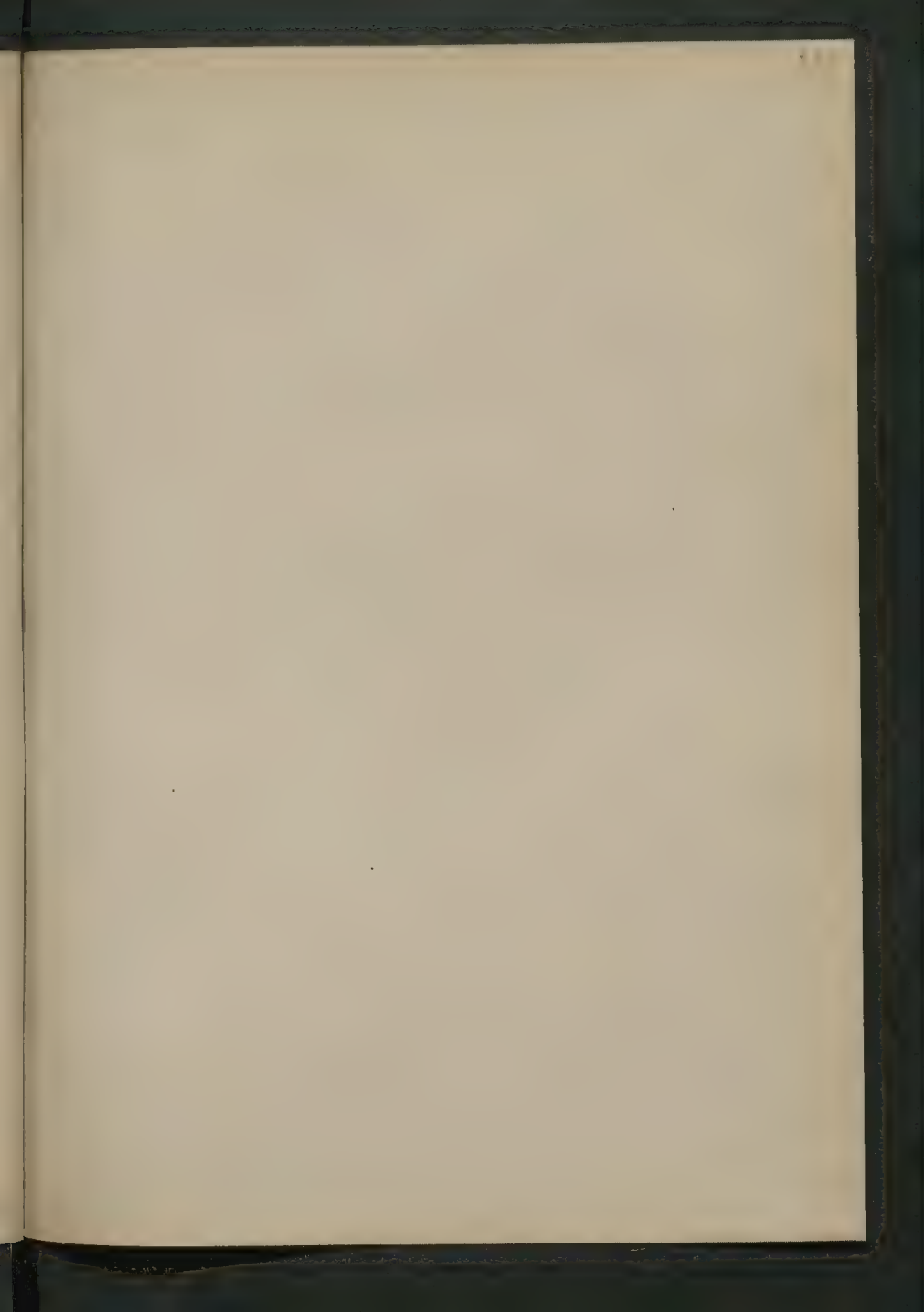

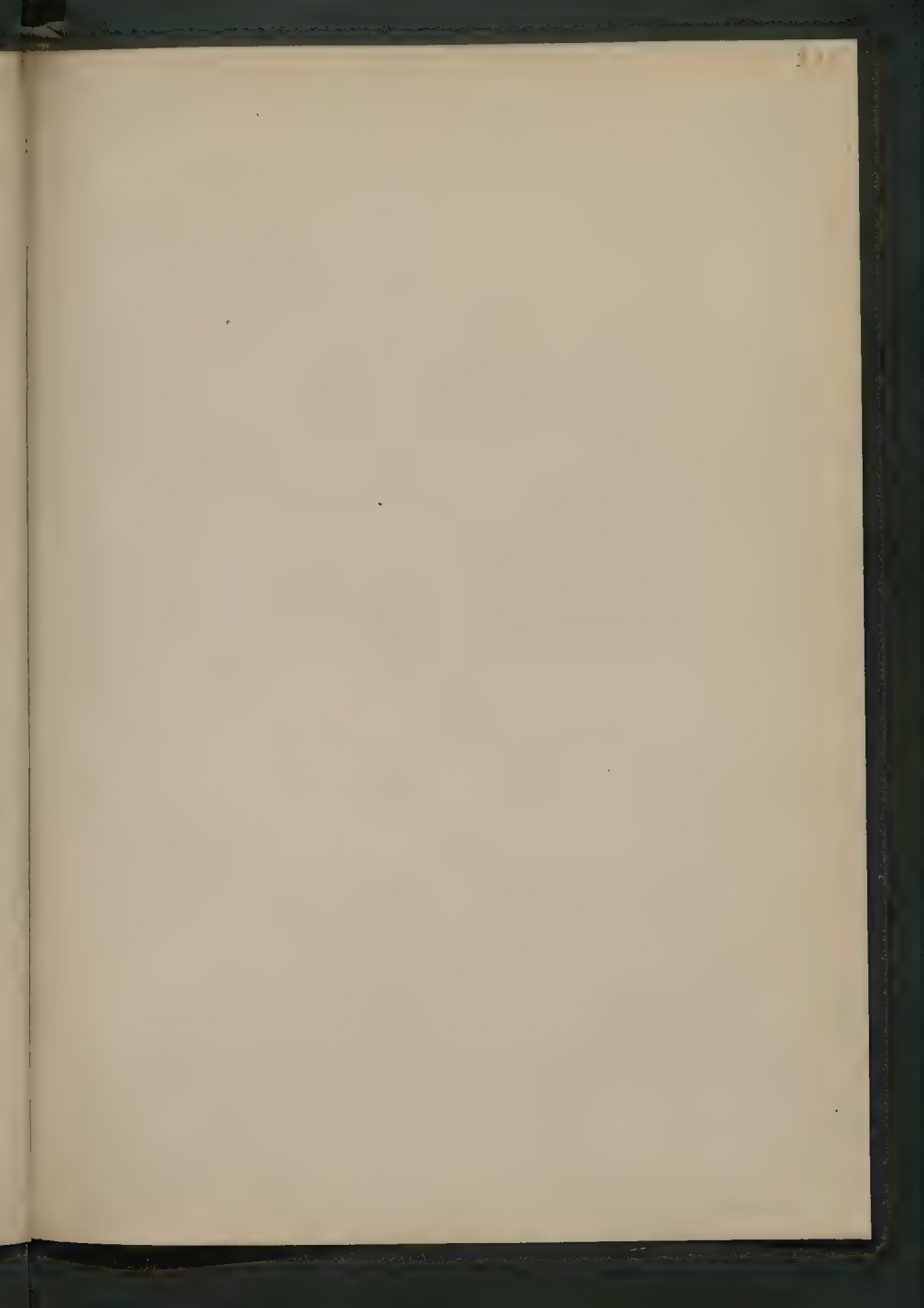

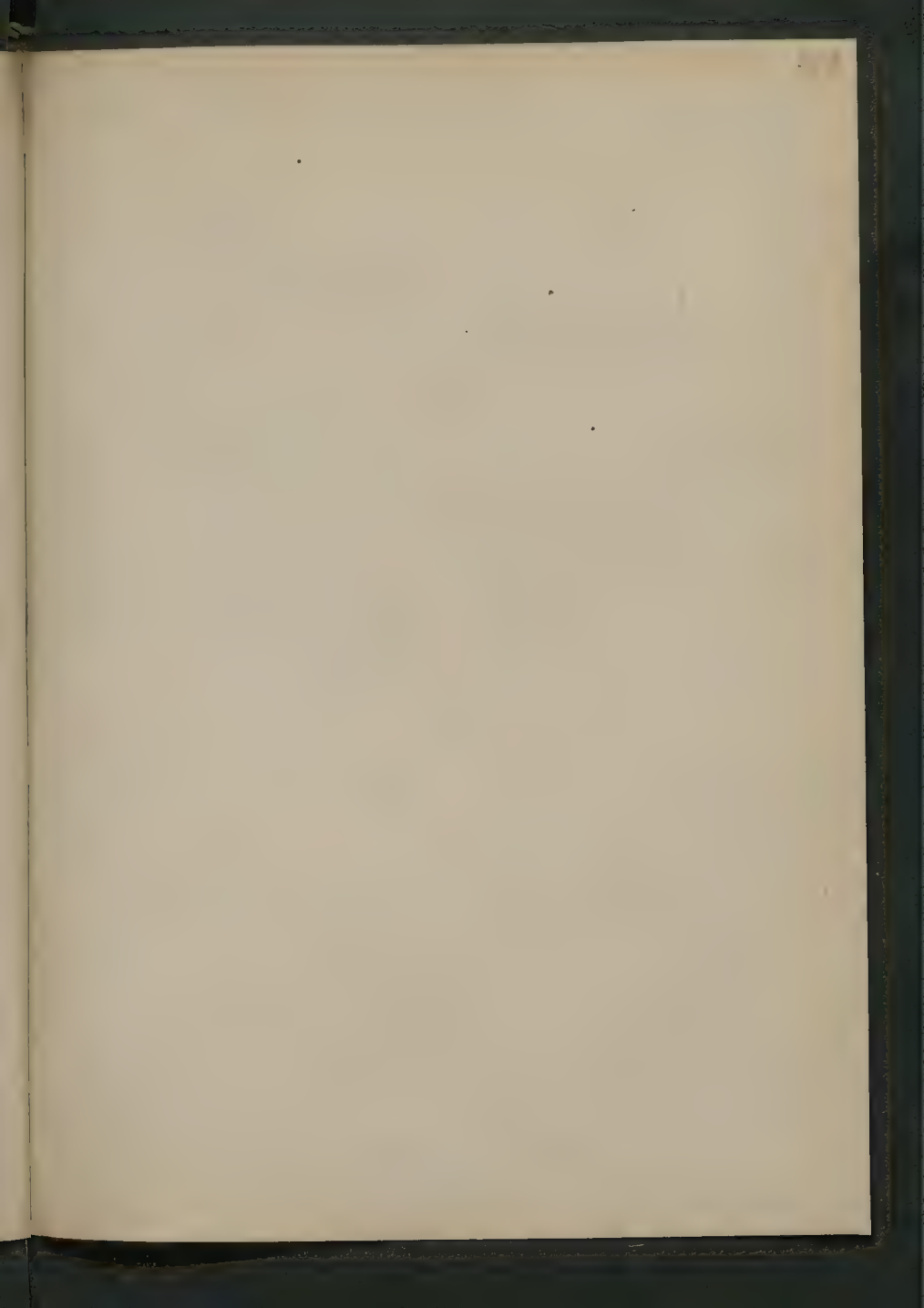

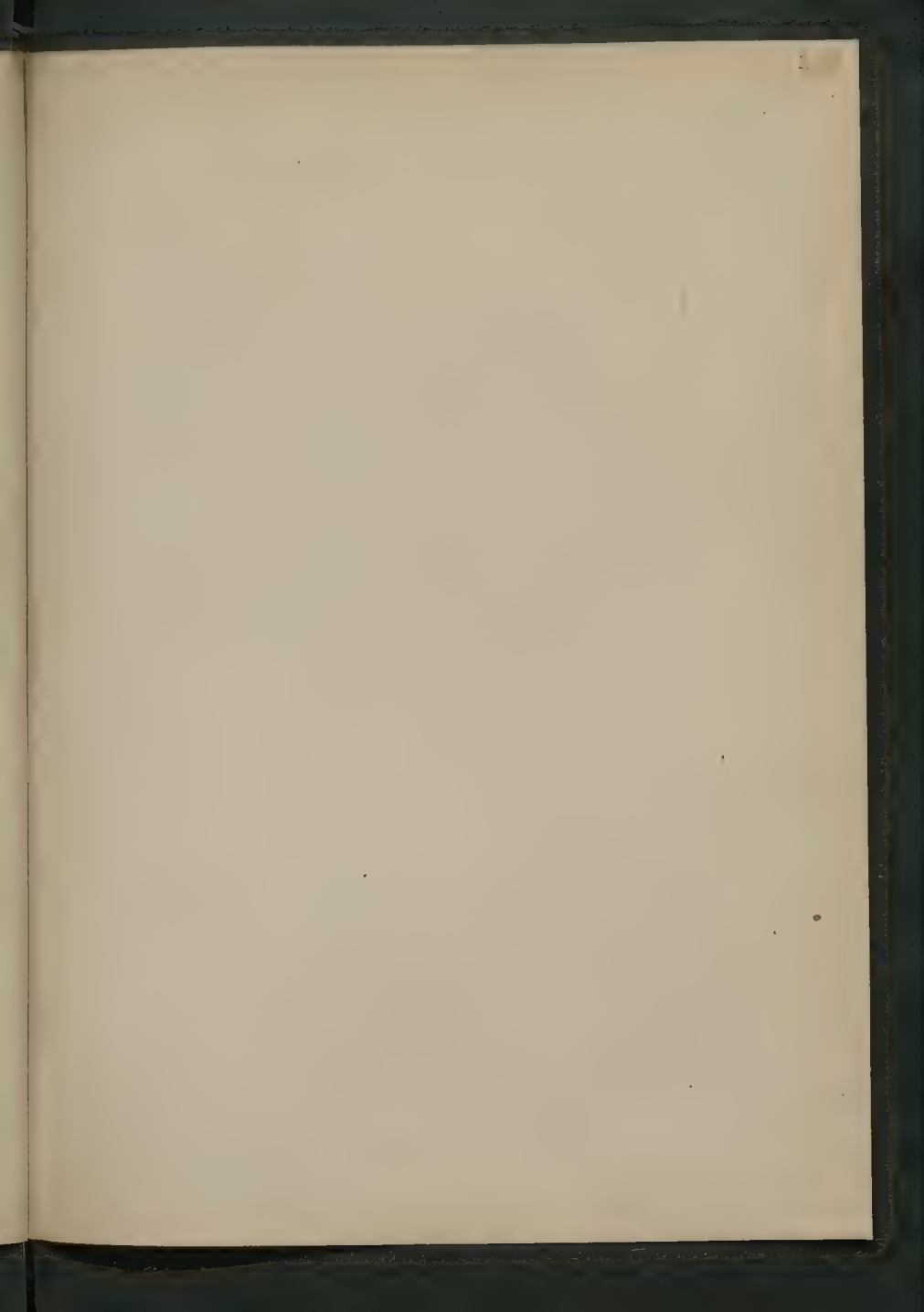

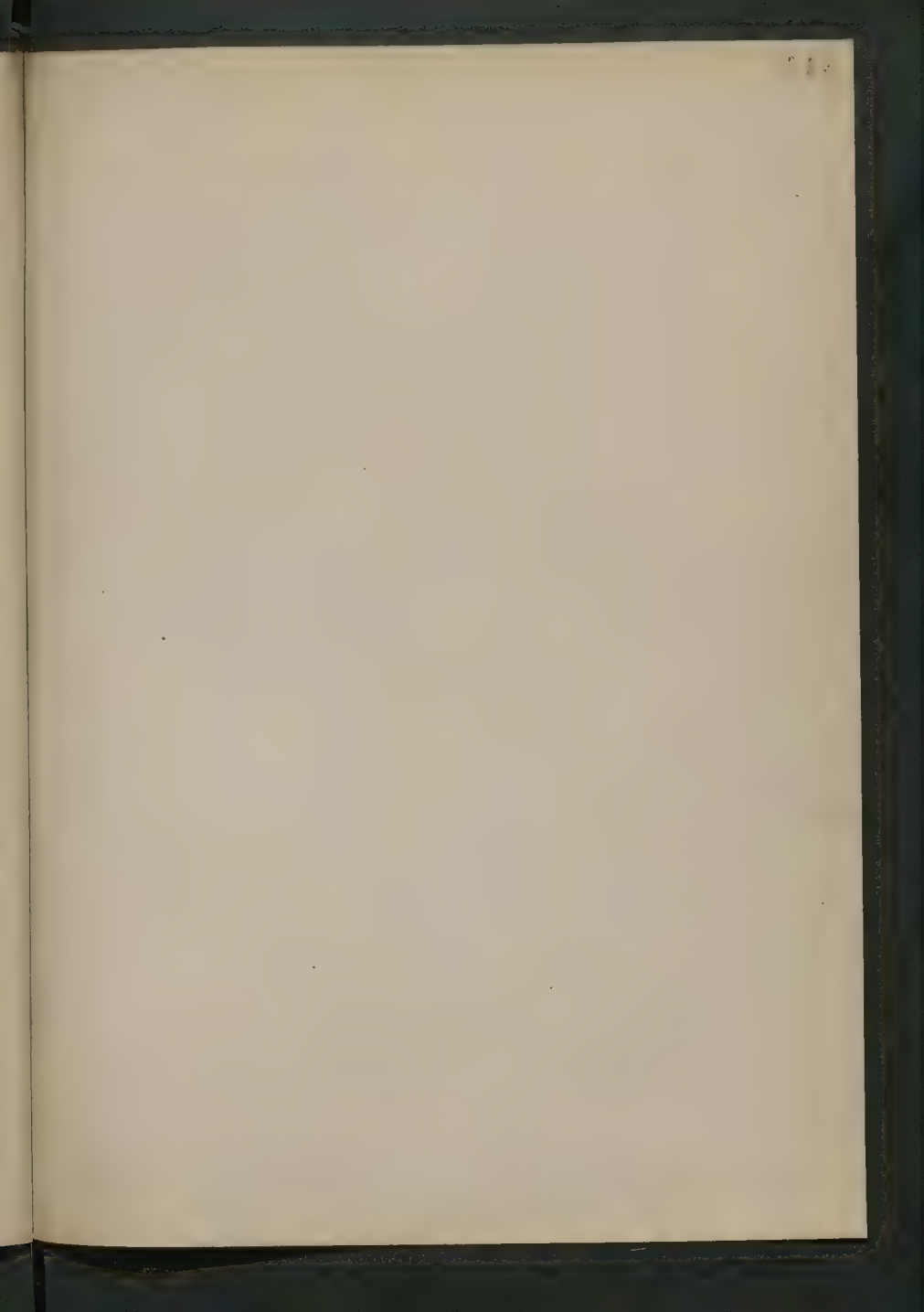

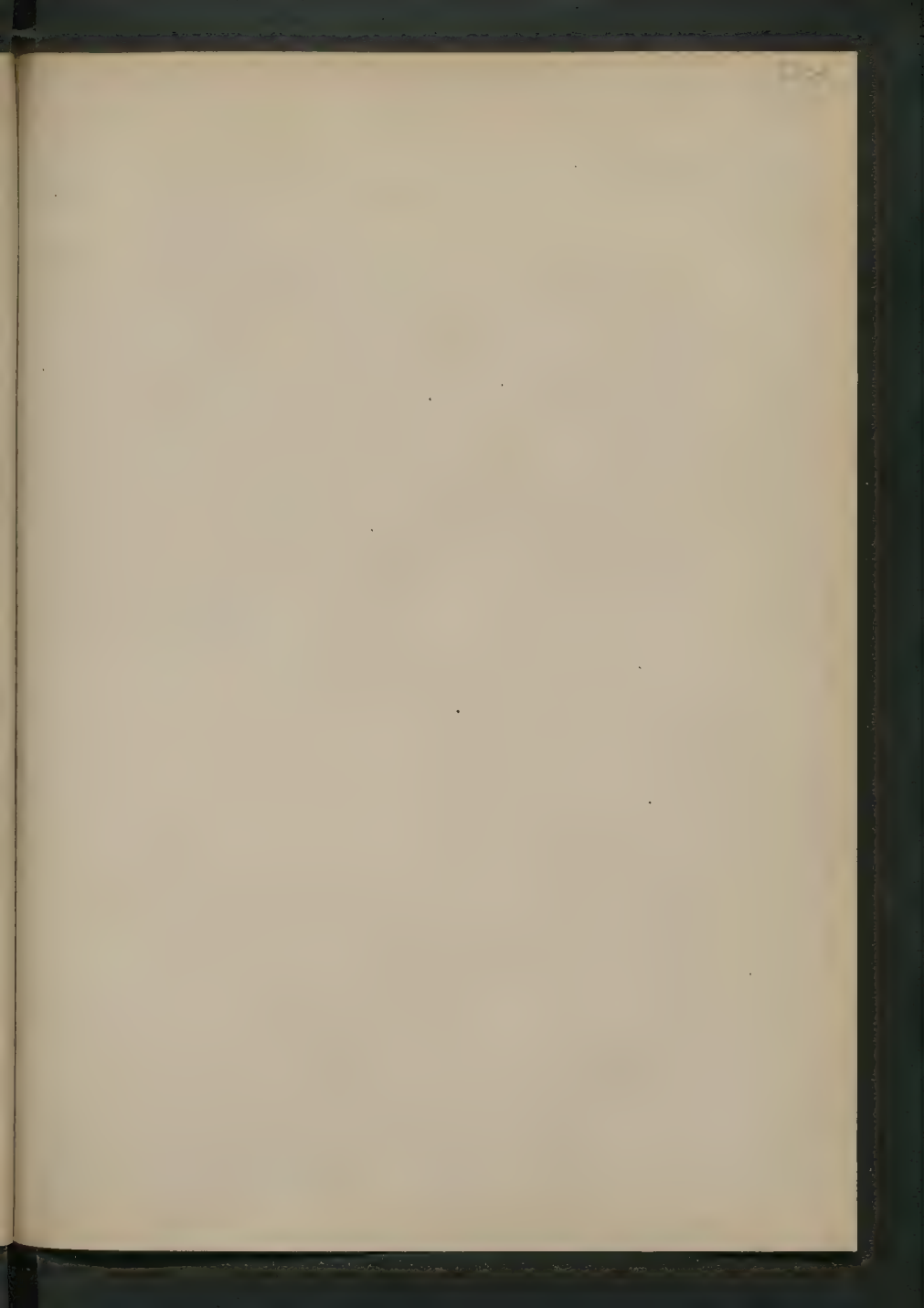

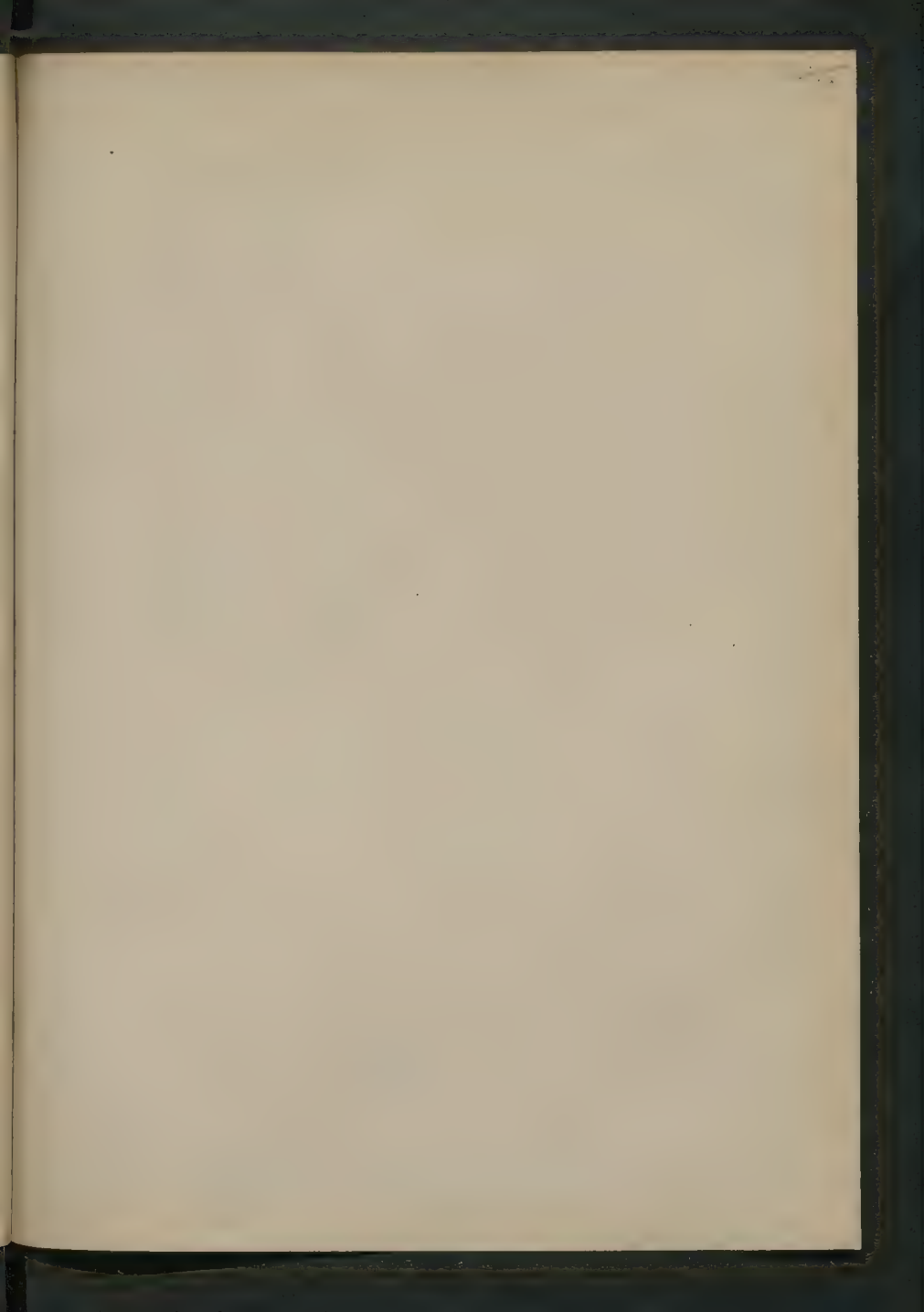

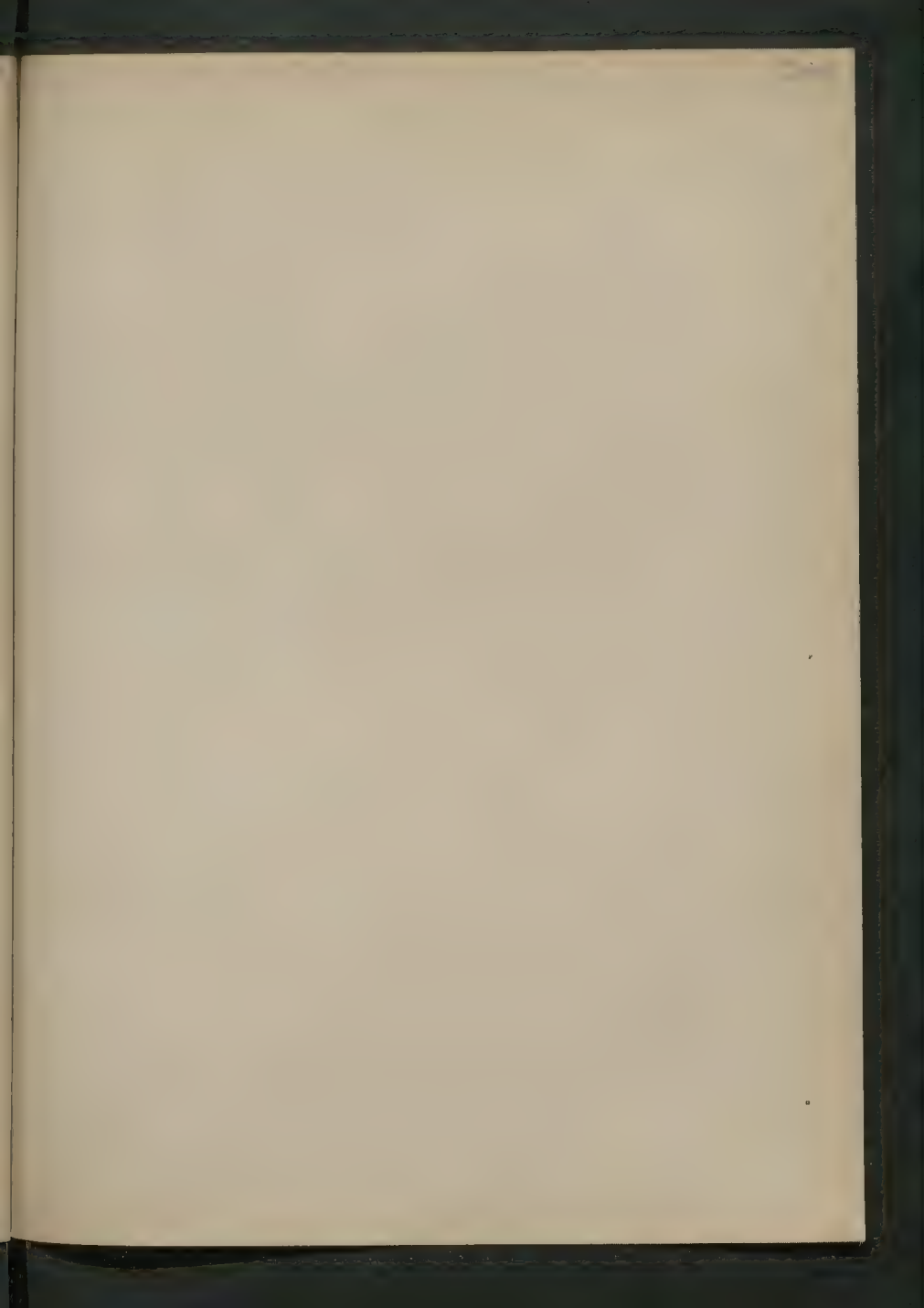

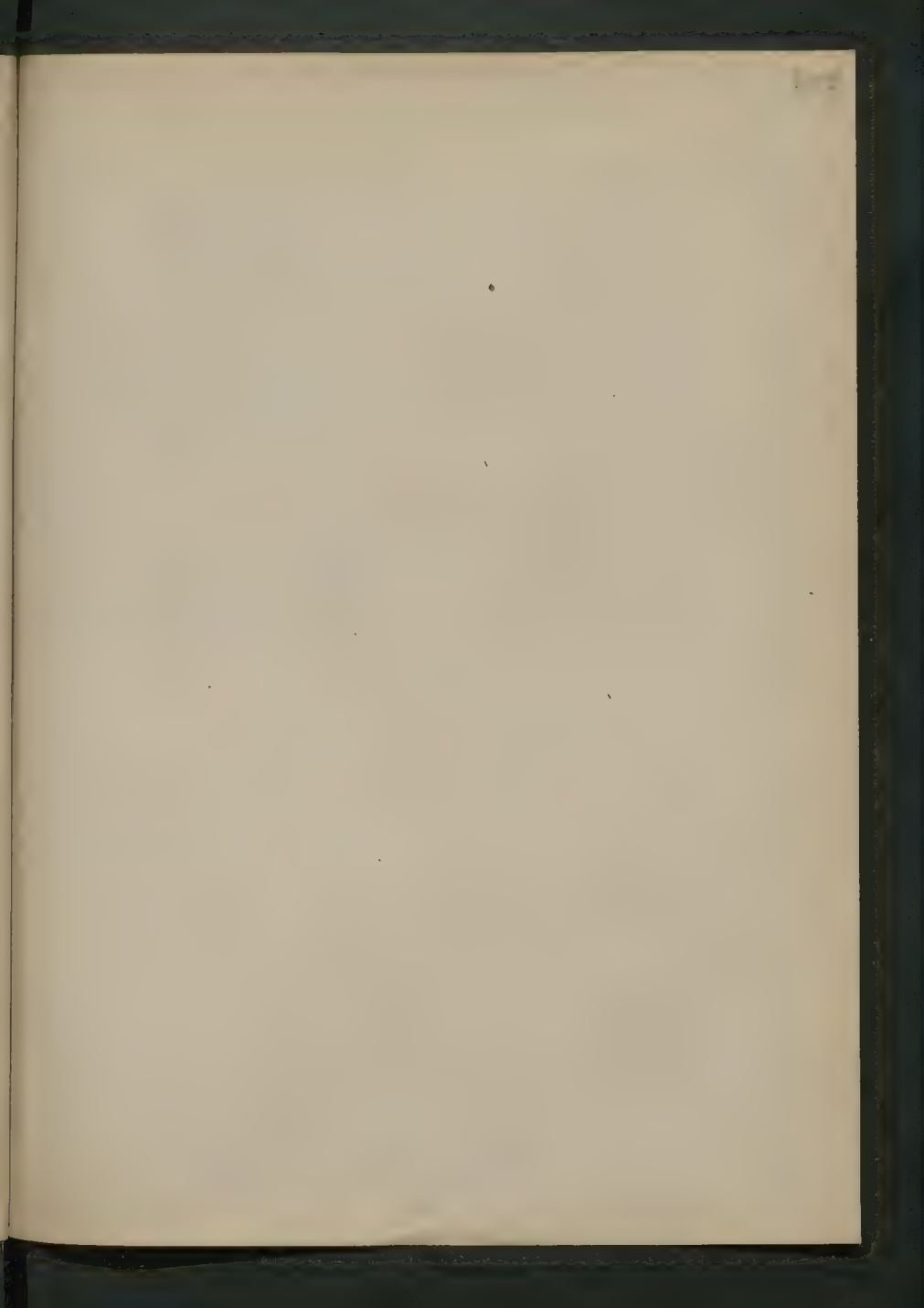

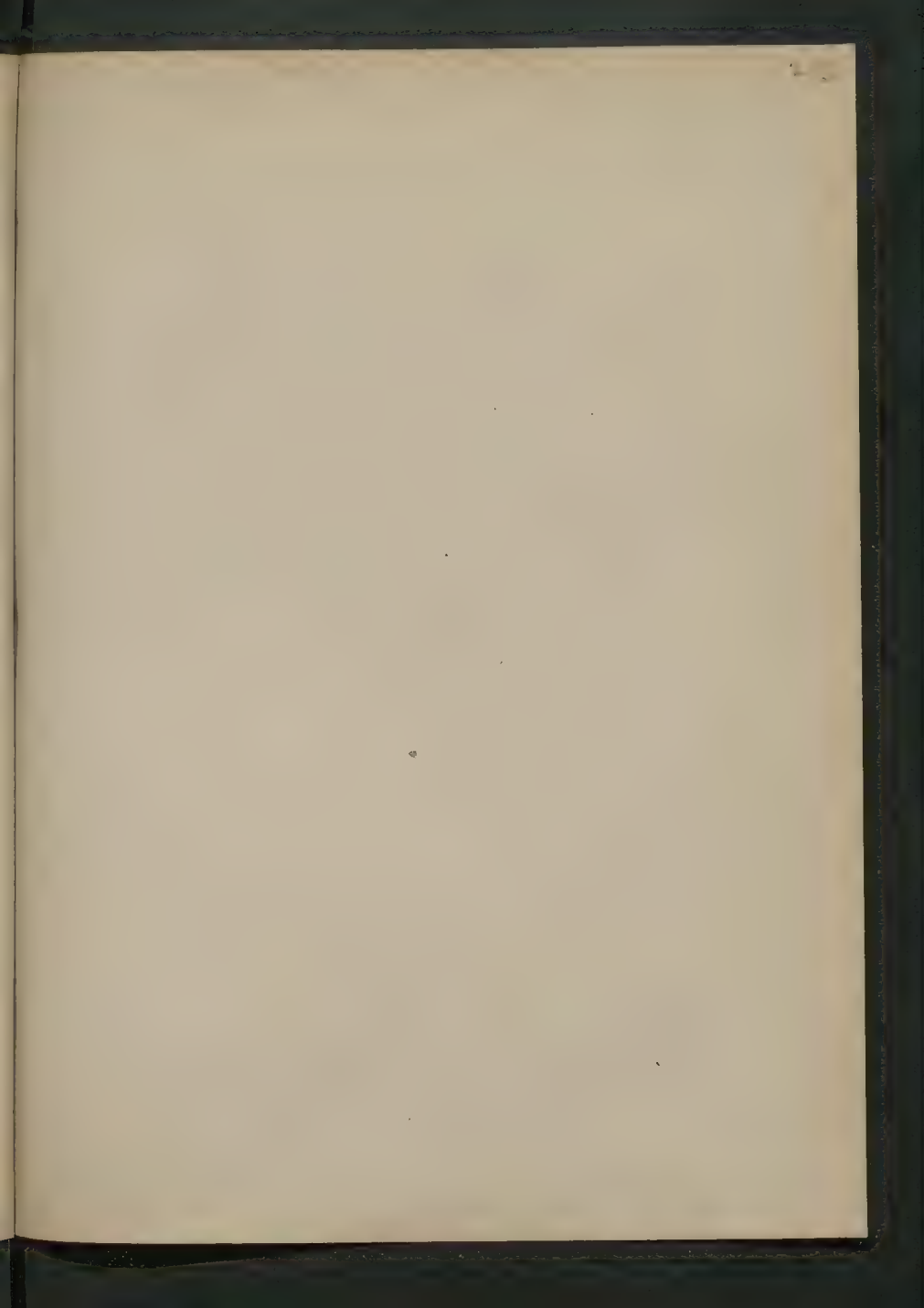

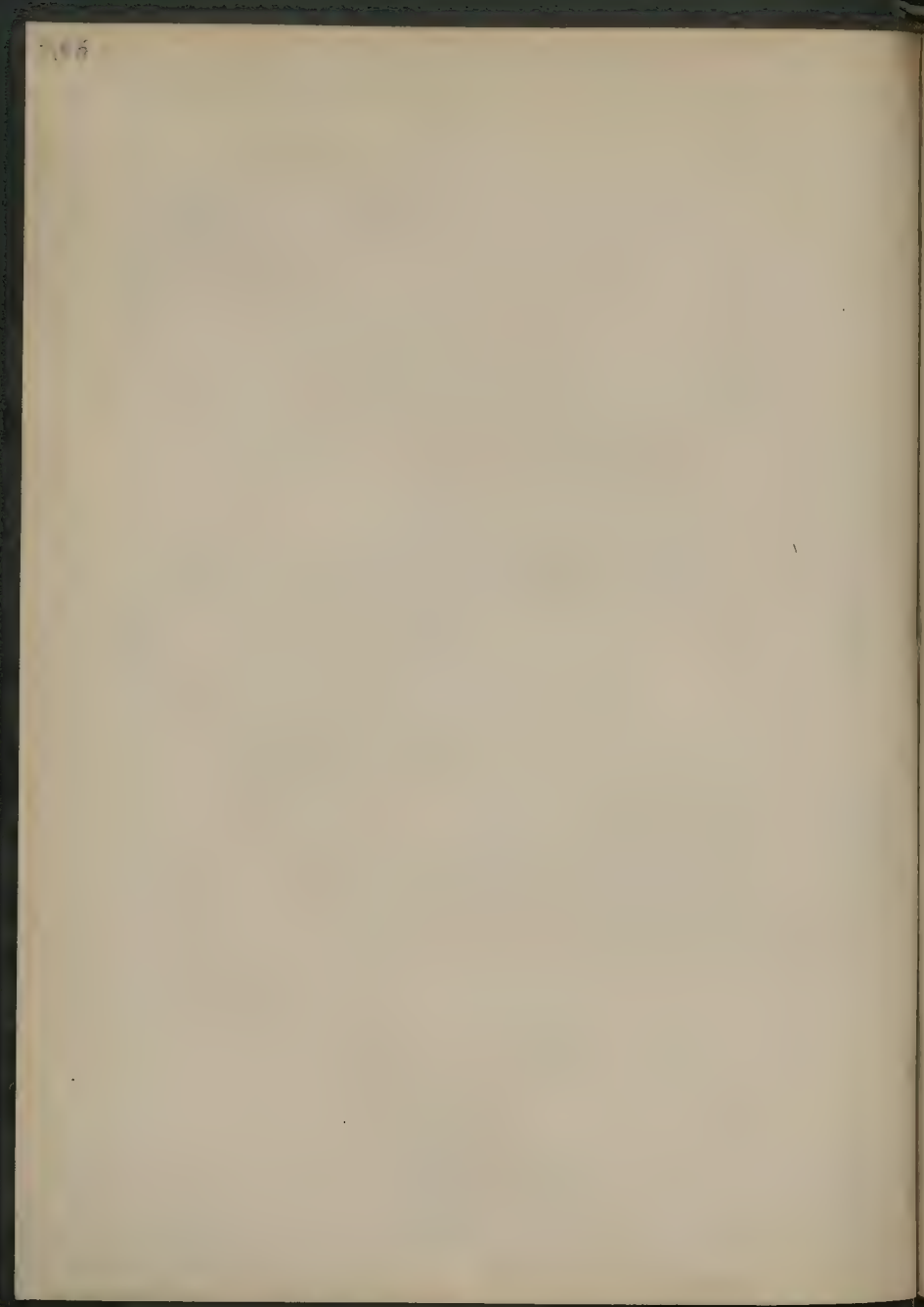
July

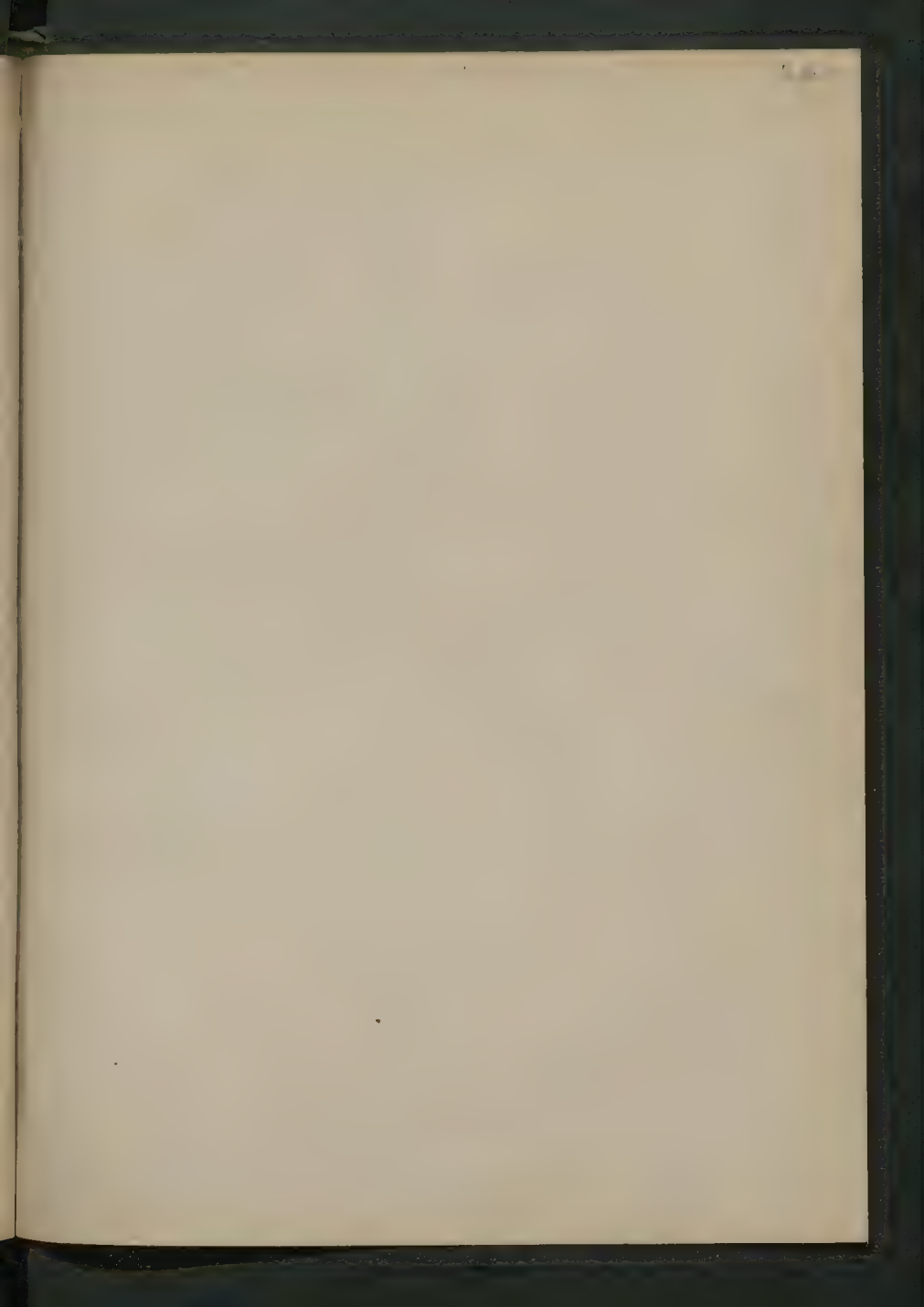

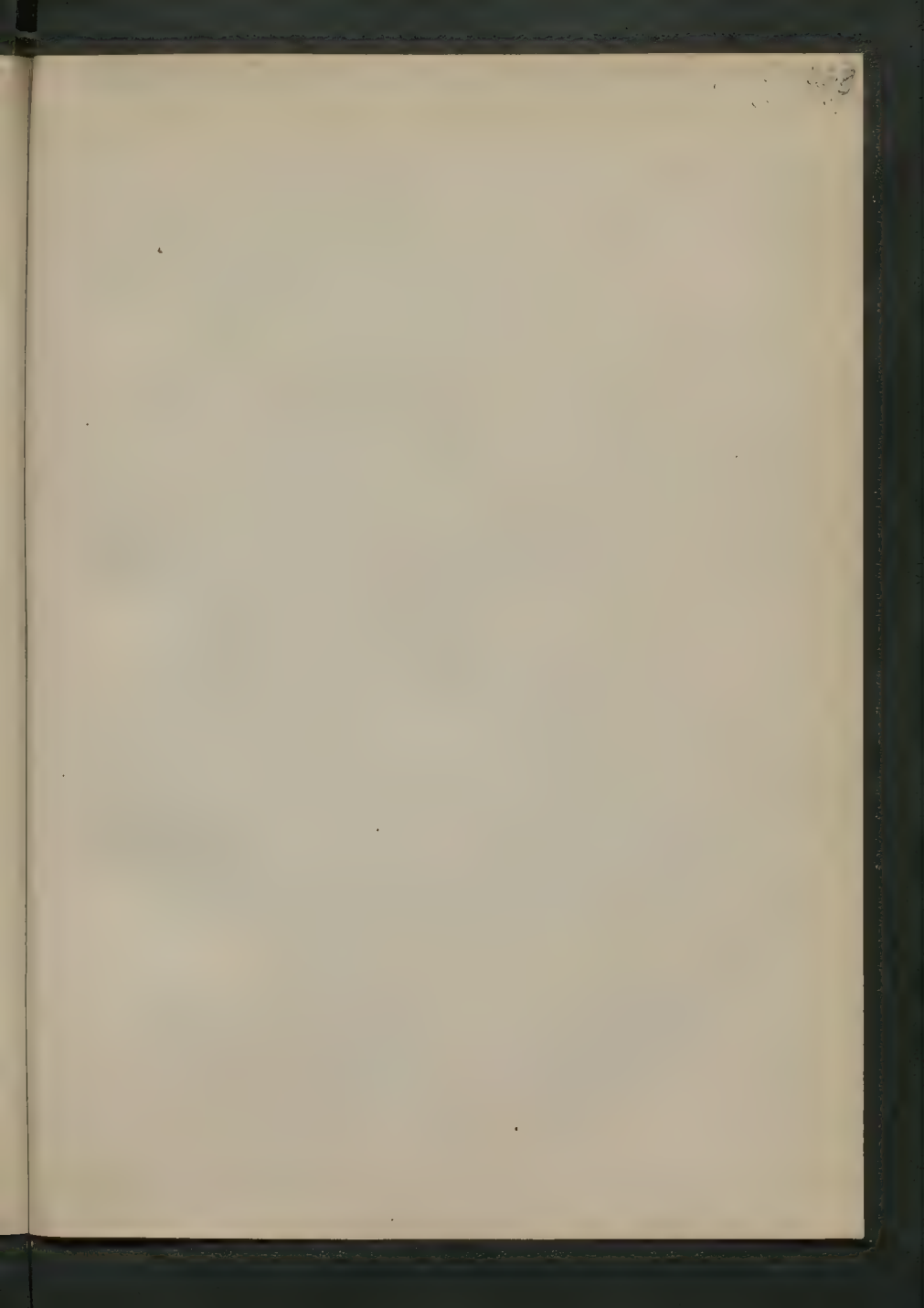

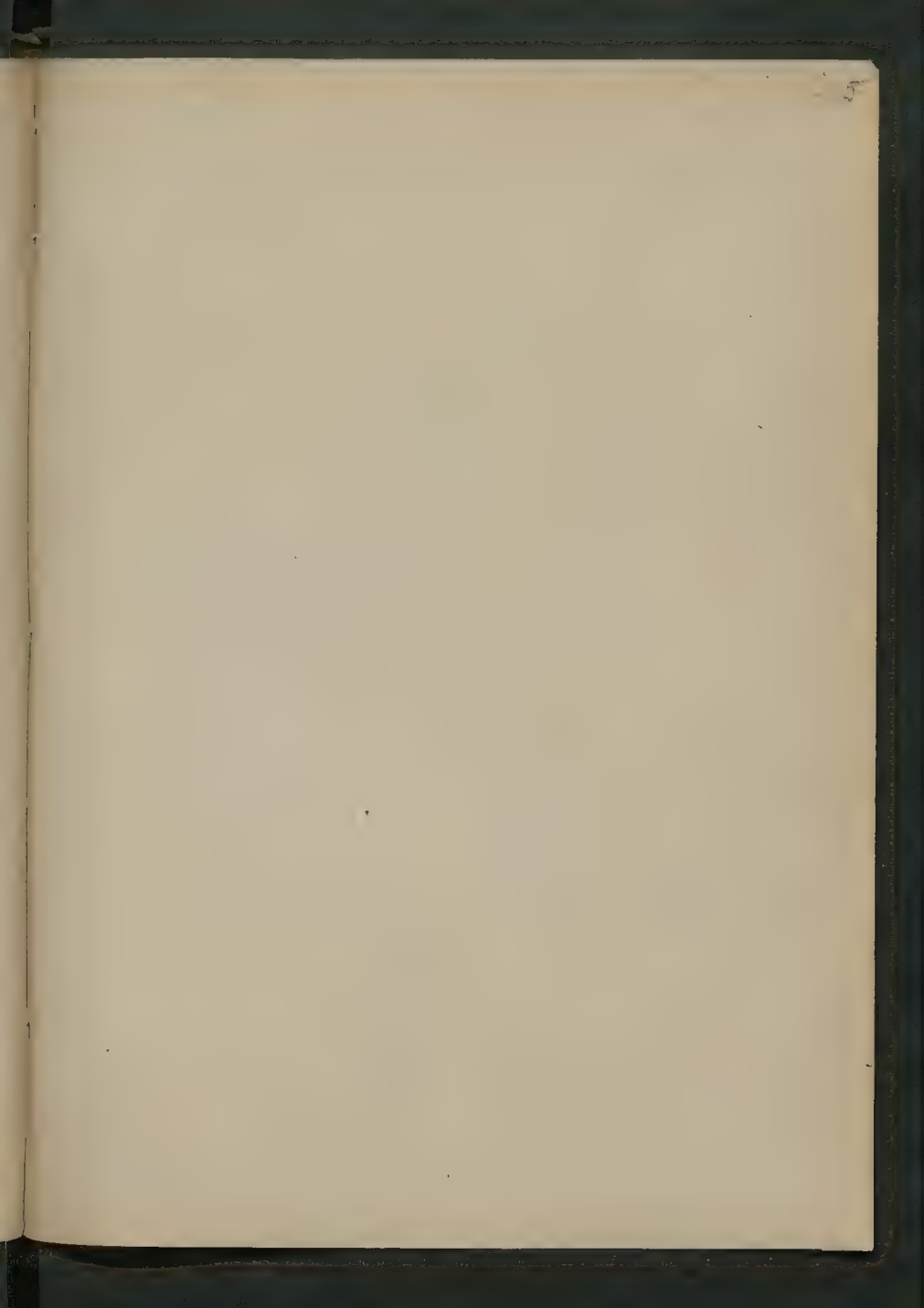

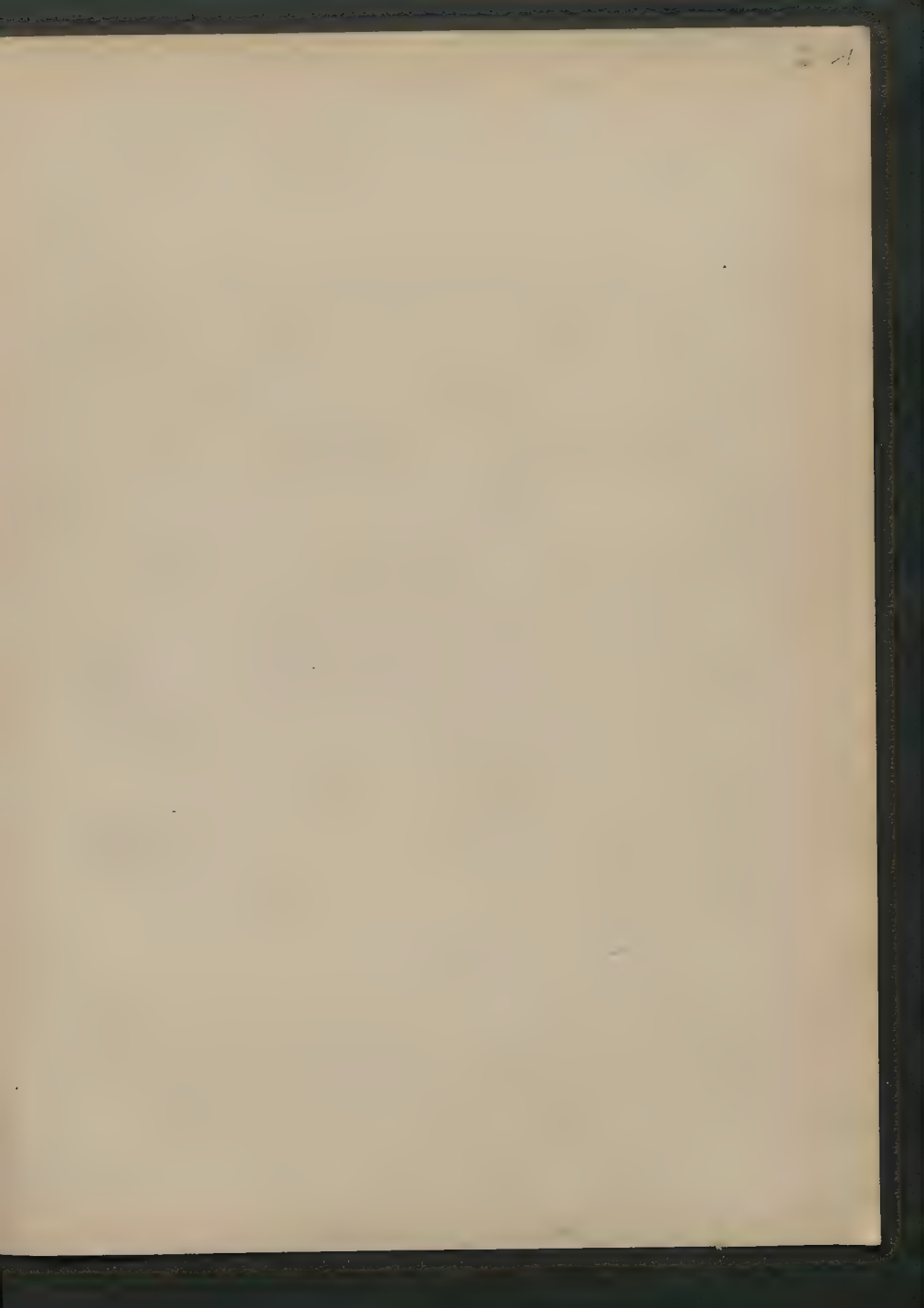

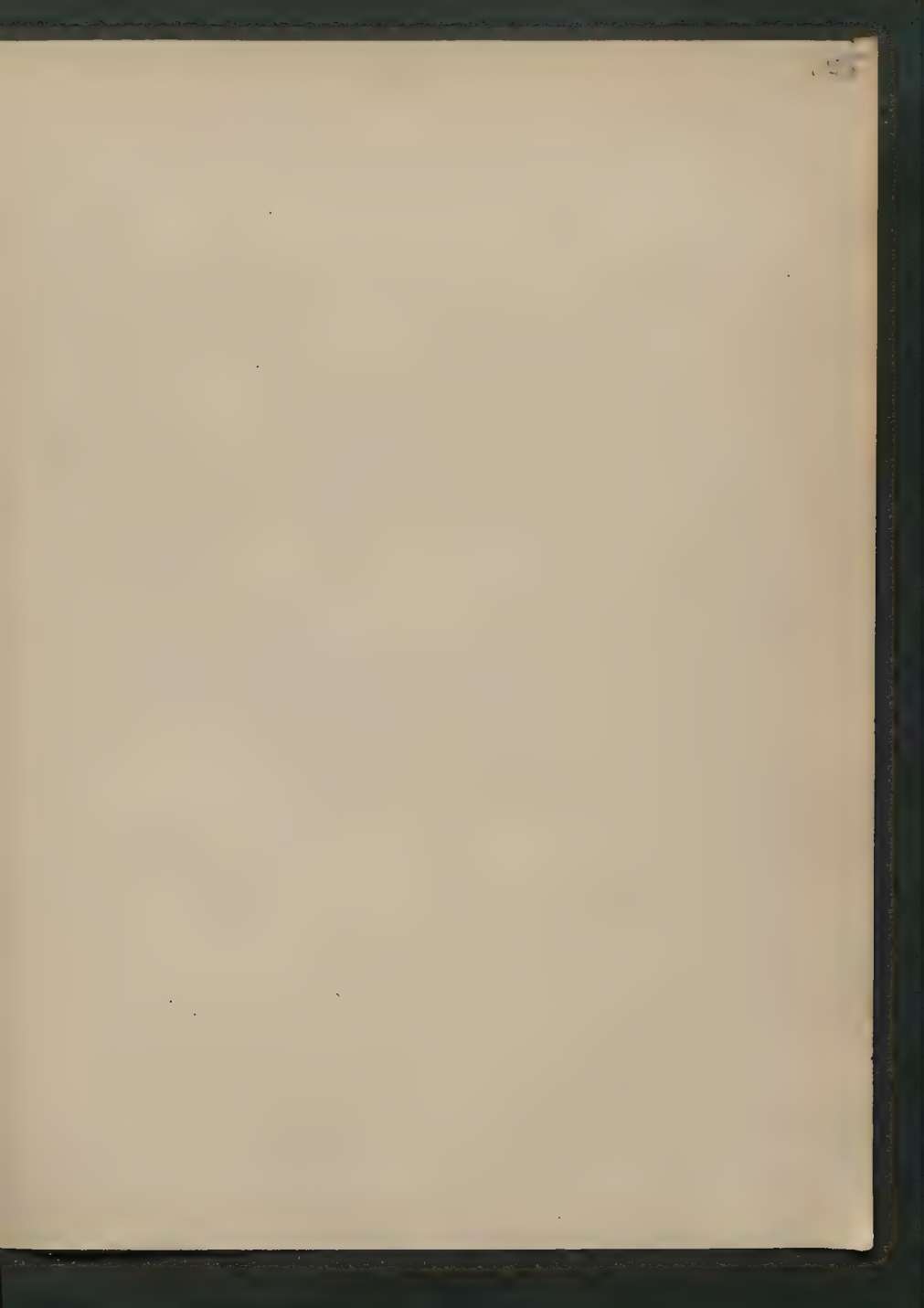

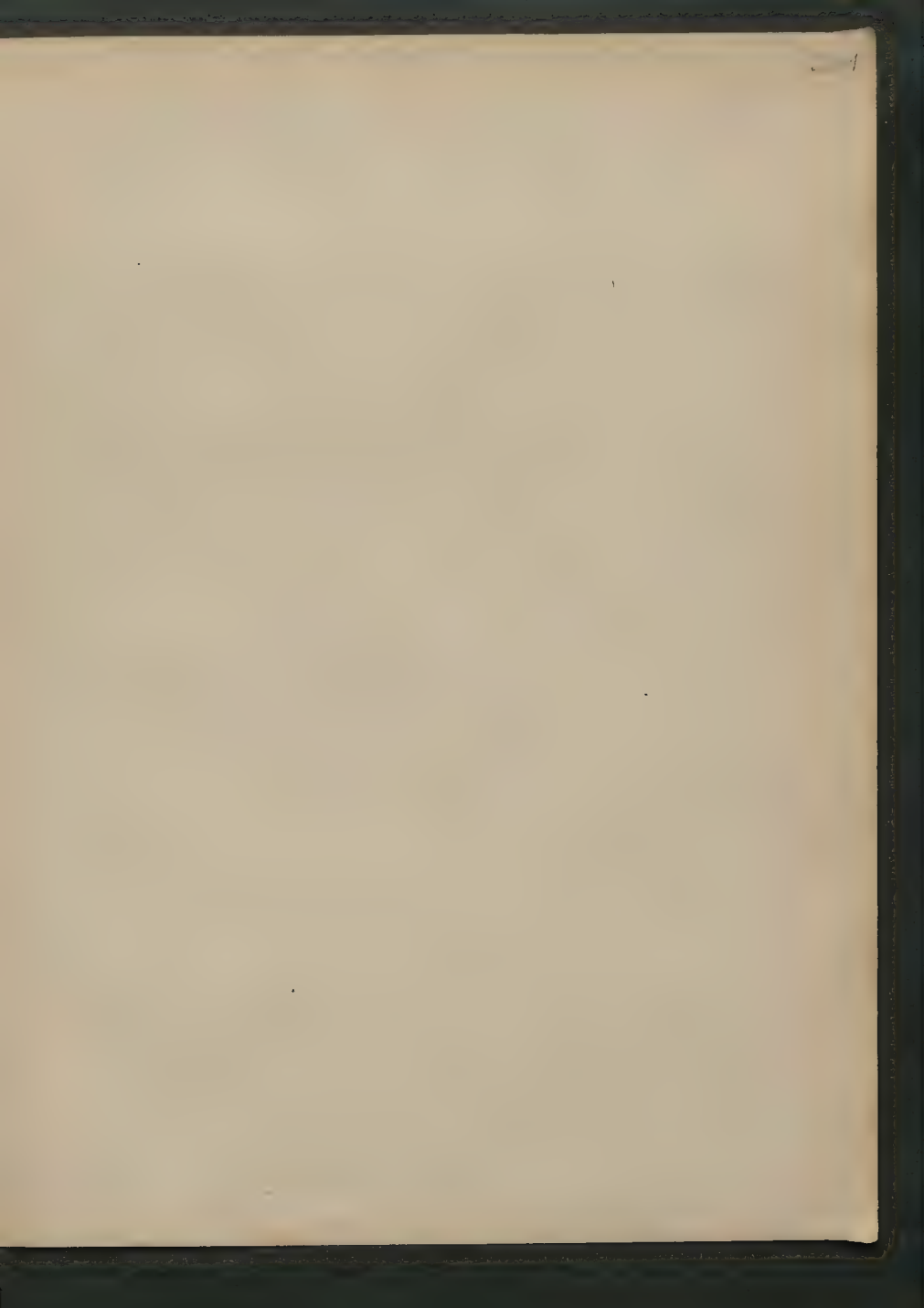
268.

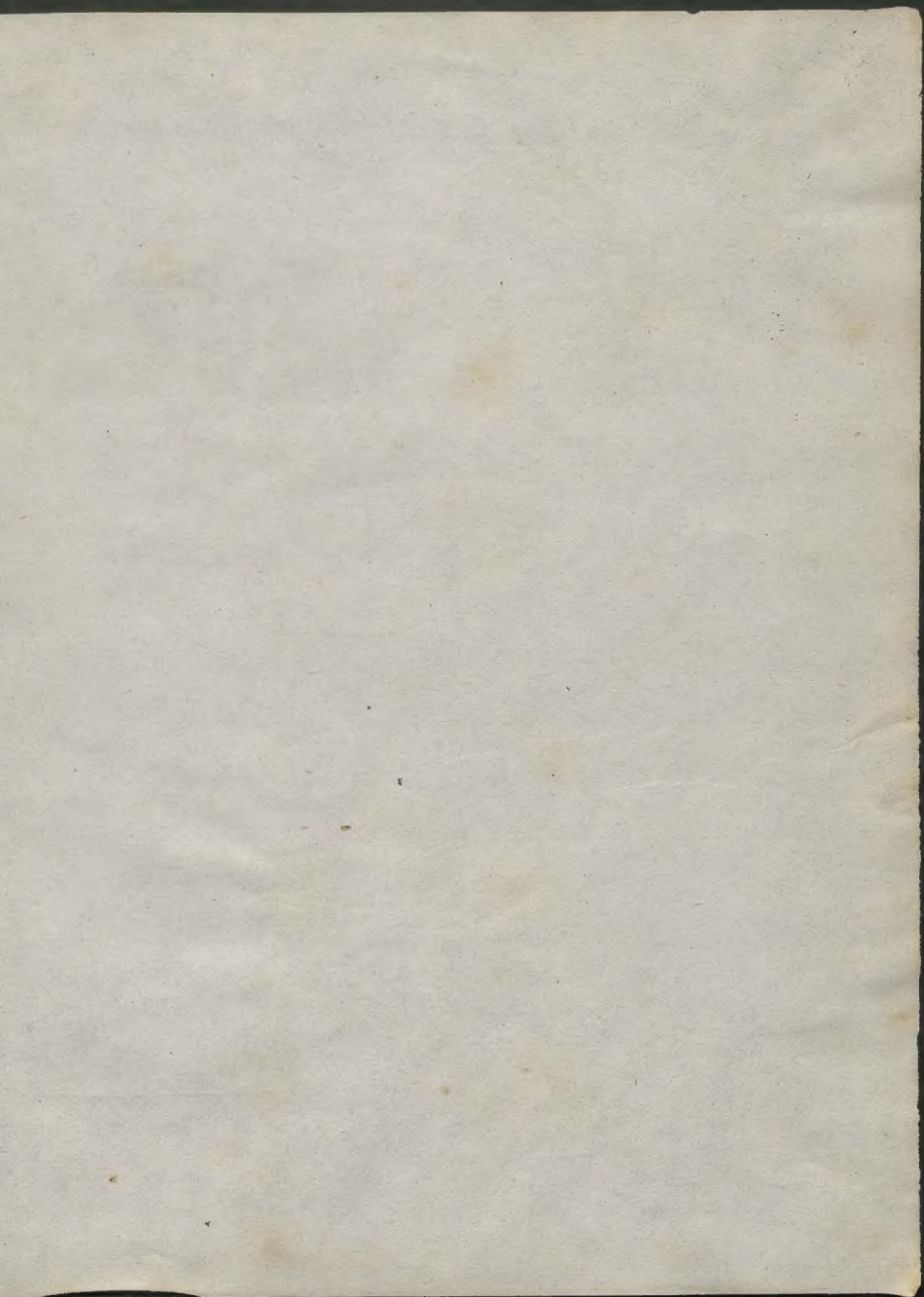

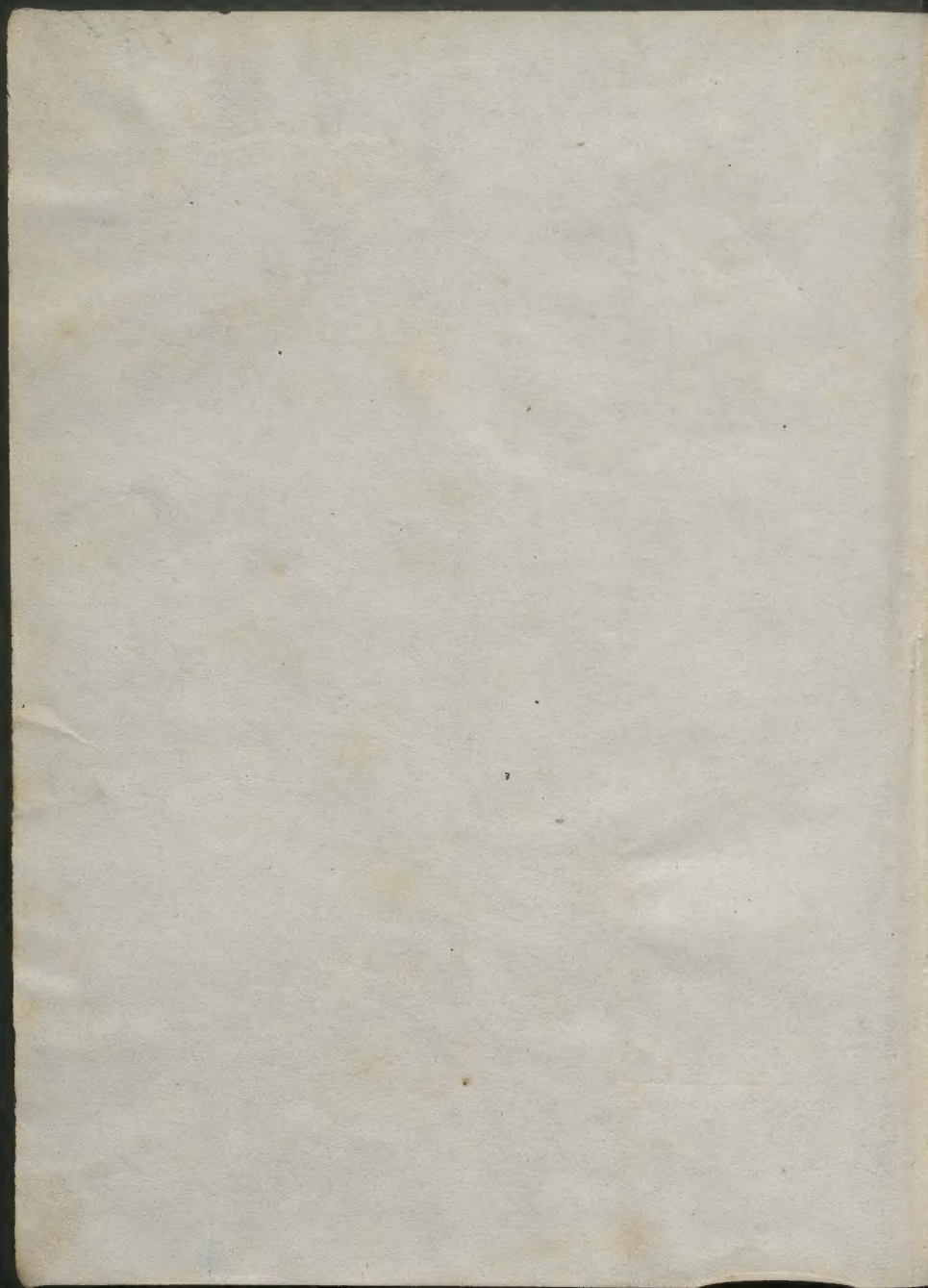

68

S. 268-

25.5.1918. Jan. 1.

Shit 5th

